

INFORME SOBRE LA POBRESA I L'EXCLUSIÓ A LA CIUTAT DE BARCELONA

Abril 2003

**Sebastià Sarasa
Albert Sales**

**Universitat Pompeu
Fabra**

CONTINGUTS

INTRODUCCIÓ: EXCLUSIÓ I POBRESA

A. POBRESA ECONÒMICA

1. Evolució de l'ocupació i la distribució de la renda a la ciutat de Barcelona en els anys 1995 i 2000
2. Quins barcelonins són més vulnerables a la pobresa? Evolució dels factors de risc.
 - *les ruptures familiars*
 - *la inactivitat laboral i una protecció insuficient*
 - *el gènere*
 - *la classe social*
3. La composició social dels barcelonins amb menor nivell de renda entre els anys 1995 i 2000
4. Perfil socials dels beneficiaris del PIRMI
 - *la nacionalitat*
 - *tipologia de les llars*
 - *distribució territorial*
 - *problemàtica familiar*
 - *cronificació de la pobresa*

B. ALTRES DIMENSIONS DE L'EXCLUSIÓ

1. L'exclusió en la infància i joventut: escolarització, credencials educatives i mercat de treball
2. Risc d'exclusió de la Gent Gran
3. Persones amb disminució
4. Desigualtats de gènere i exclusió femenina
5. Estat de Salut
6. Habitatge

C. CONCLUSIONS

INTRODUCCIÓ: EXCLUSIÓ I POBRESA

Mesurar la pobresa d'una ciutat planteja un seguit d'eleccions conceptuals i metodològiques que no estan exemptes de polèmica. Un informe com aquest, que tracta de fer un balanç de la situació de la pobresa i l'exclusió social a la ciutat de Barcelona, no pot obviar aquest fet i és per això que estem obligats a definir amb claredat els criteris que hem triat per a orientar les conclusions de l'informe.

Aquests criteris han estat inspirats en la proposta prèviament elaborada per Magda Mercader i Sebastià Sarasa¹. En aquesta proposta s'opta per seguir les recomanacions de la Unió Europea pel que fa als indicadors socials que tots els estats membres han d'incloure en els seus *Plans Nacionals d'Acció per a la Inclusió Social*. Uns indicadors que tenen una validesa conceptual força sòlida, fruit del debat teòric i empíric que existeix, des de ja fa molts anys, al voltant de conceptes com *qualitat de vida*, *cohesió social*, *sostenibilitat* i, més recentment, *d'exclusió social*. A partir de la investigació de O'Higgins i Jenkins² en el marc del II Programa Europeu de Lluita contra la pobresa, l'Eurostat, en col·laboració amb les agències estatals d'estadística, ha anat construint un sistema d'indicadors bàsics de pobresa a escala europea que s'ha materialitzat en l'enquesta del Panell de Llars de la Unió Europea i la base de dades del Luxemburg Income Study.

Tot seguint la línia de treball marcada pel debat en el si de la UE utilitzarem el concepte de pobresa per referir-nos a la pobresa relativa en la seva dimensió monetària. La pobresa relativa vindria definida per la inadequació dels recursos econòmics respecte al nivell de vida mig en una determinada societat deguda a una vulnerabilitat financera de les persones afectades.

Per tant, el present informe pren com a referència el concepte de pobresa relativa i no el d'una suposada pobresa absoluta atemporal i descontextualitzada. La qualitat de vida de les persones i la cohesió social de la societat on viuen no depenen només de si tothom assoleix uns mínims vitals de subsistència fisiològica. Sense aquests mínims, certament, la vida de les persones ratlla la infrahumanitat, però tenir-los

¹ Mercader, M. i Sarasa, S., *Informe sobre una primera aproximació conceptual i metodològica a la mesura de la pobresa al municipi de Barcelona*. 2002

² O'Higgins & Jenkins, "Poverty in the EC estimates for 1975, 1980 and 1985" a *Analising poverty in the EC*, Trekken & Van Praag, eds. Eurostat 1990 Luxembourg.

coberts no garanteix ni de bon tros la cohesió social ni la dignitat de tothom quan les desigualtats són marcades.

El criteri triat per identificar la pobresa relativa de Barcelona ha estat, seguint les recomanacions de la Unió Europea, el de considerar pobres a totes aquelles persones amb una renda personal inferior al 60% de la renda personal equivalent que gaudeixen les persones situades al voltant de la mediana estadística de la distribució ordenada de la renda de la ciutat. Aquest criteri no ha estat fàcil d'aplicar ateses les dificultats tècniques que la font d'informació utilitzada, l'Enquesta Metropolitana de Barcelona (EMB), presenta per fer estudis de renda disponible a les llars barcelonines i que son comentades mes endavant. Aquestes limitacions però no impedeixen fer una estimació de la pobresa si, com ha estat el cas, treballem amb els dos grups de menys renda per càpita disponible, el del primer i el del segon decil de la distribució, es a dir, el 20% dels barcelonins que menys renda disponible gaudeixen i que, a grans trets venen a coincidir amb els que estan per sota del 60% de la mediana estadística.

No obstant això, hem afegit a més la informació disponible sobre les persones en situació de pobresa oficialment reconegudes, incloent dins aquesta rúbrica totes aquelles llars que son reconegudes per la Generalitat com portadores del dret a una renda d'inserció a través del Programa Interdepartamental de Rendes Mínimes de Inserció, i aquelles persones 'sense sostre' detectades pels serveis municipals. No hem pogut accedir a informació rellevant sobre els perceptors de Pensionis no Contributives, la qual cosa hauria enriquit el coneixement sobre el moll de la pobresa més extrema.

En la segona part del document, l'anàlisi es centra en el concepte d'exclusió social que, seguint els paràmetres teòrics de la UE, amplia la perspectiva de l'estudi tot incloent altres dimensions que influeixen en la participació dels ciutadans i ciutadanes en les activitats normals de la societat en que viuen, més enllà de les estrictament econòmiques o monetàries. Entrem doncs, en el bloc B, en la valoració d'indicadors referents a alguns dels seus aspectes més rellevants. No són complets i no ens permeten accedir a una valuosa informació sobre la dinàmica d'aquest fenomen però apunten amb claredat alguns dels seus trets més rellevants imprescindibles per entendre l'estat de la cohesió social a la ciutat, doncs si bé la percepció d'una renda molt baixa impedeix dur a terme els projectes vitals que són comuns a una gran ciutat, la manca de diners és només una dimensió de múltiples processos excloents que

limiten les capacitats potencials de les persones. La capacitat de triar el tipus de vida que hom vol no depèn només de si es tenen a l'abast oportunitats materials com ara accedir a una feina ben remunerada i estable, un habitatge digne o una salut i uns coneixements acadèmics acceptables. Aquestes capacitats depenen també d'habilitats i valors que arrelen a la personalitat dels individus durant la infància i en el seu desenvolupament fins a l'edat adulta. Aquest procés de creixement personal està molt marcat per les posicions socials que ella i les persones més properes a ella, ocupen al llarg del seu cicle vital. Per exemple, l'exclusió que determinats grups socials pateixen al sistema educatiu, malgrat l'ensenyament sigui obligatori i gratuït durant uns anys, els pot conduir després a l'exclusió en el mercat de treball, en el sistema sanitari i en tantes altres institucions socials, l'acumulació de les quals empeny algunes persones a la marginalitat més extrema. És per això que comencem el bloc B amb una aproximació a l'exclusió que pateixen els menors d'edat al sistema escolar i dels joves al mercat de treball. Incloem també un capítol dedicat al risc d'exclusió de la gent gran i de les persones amb disminucions que degut a les seves característiques especials i al disseny institucional de la nostra societat, es troben en una situació de major vulnerabilitat que el gruix de la població. També dediquem un capítol a la influència de les desigualtats de gènere en els processos d'exclusió, en un context en que tota la literatura i la recerca en matèria de pobresa i exclusió apunta cap a una feminització d'aquests fenòmens arreu.

Considerem la pobresa econòmica per tant, com a una dimensió més d'una estructura social desigual que afecta a moltes altres dimensions de la vida no sempre relacionades directament amb la disponibilitat de diners.

És per contribuir a la comprensió dels fenòmens de la pobresa i l'exclusió social en el context del municipi de Barcelona que presentem aquest informe, amb la intenció que l'aprofundiment en el coneixement dels seus processos permeti a les administracions públiques afinar en la planificació i implementació dels seus programes d'inclusió.

A. LA POBRESA ECONÒMICA

En aquesta primera part, centrem l'anàlisi en la pobresa en el punt de vista estrictament monetari. Això no vol dir que desvinculem l'escassetat econòmica de la resta de variables que hi influeixen o que hi estan íntimament lligades però sí que s'analitza la distribució de la renda a la ciutat i s'utilitza el criteri del nivell de renda per tal de definir factors de risc i la composició social dels grups més desafavorits en el repartiment de la riquesa de la ciutat.

El concepte de pobresa és sempre relatiu i és referit al nivell de vida considerat normal o majoritari a una societat i a un moment concret. En el nostre cas, el grup de referència amb el que hem comparat la renda disponible dels individus ha estat el de tots els residents a la ciutat.

Aquesta elecció pot ser discutible en tant que podríem haver considerat altres referents com el conjunt de la població resident a Catalunya, i en aquest cas la proporció de persones en situació de pobresa hauria estat menor, o en sentit oposat, la població de la Unió Europea, opció que hauria fet augmentar la proporció de persones en situació de pobresa.

La nostra elecció ha estat condicionada per dos elements. D'una banda la informació disponible a partir de l'Enquesta Metropolitana de Barcelona que no inclou al conjunt de Catalunya, i de l'altra, el supòsit de que la pobresa econòmica i les desigualtats socials tenen molt a veure amb la cohesió d'una societat en tant que els individus comparen la seva situació amb la de les persones de la seva comunitat de residència més propera.

1. EVOLUCIÓ DE L'OCUPACIÓ I LA DISTRIBUCIÓ DE LA RENDA A LA CIUTAT DE BARCELONA EN ELS ANYS 1995 I 2000

A la segona meitat dels anys noranta, aprofitant el cicle econòmic expansiu internacional, Barcelona ha seguit consolidant el seu perfil de ciutat de serveis que supleix el sector industrial que un dia va ser senya d'identitat de la ciutat. Diverses fonts estadístiques confirmen un augment de l'ocupació que ha afavorit als grups amb més dificultats de inserció laboral al nostre país com ara les dones, els joves i les persones majors de 50 anys.

Prenent com a referència l'Impost d'Activitats Econòmiques, les activitats industrials han caigut un 5,4% entre 1996 i el 2000, i el comerç al detall un 2%, mentre que les activitats de construcció han pujat un 25,1%, els serveis han augmentat el seu pes un 12,5% i les activitats professionals han pujat un 6,6%. En conjunt, l'activitat econòmica del municipi es concentra en els serveis i el comerç que en constitueixen més del 80% de l'activitat econòmica enregistrada a la ciutat.

Segons dades de l'EPA, de la població ocupada a Barcelona, més d'un 70% treballen al sector serveis. Entre el grup d'edat de 55 a 64 la taxa d'activitat ha augmentat 1,5 punts entre 1996 i 2001, i en el cas de les dones l'increment ha estat de 2,8 punts.

Segons dades de l'EMB³ la taxa d'activitat va créixer entre 1995 i 2000 a tota la ciutat del 66% al 73%, però amb una distribució molt desigual entre homes i dones. En aquest període, la taxa d'activitat masculina ha crescut prop d'un 5%, mentre que l'activitat femenina ho ha fet en un 15%. L'augment de l'activitat femenina ha estat espectacular en els grups d'edat compresos entre els 45 i els 60 anys, l'activitat dels quals ha augmentat entre el 30 i el 40%. Hores d'ara aproximadament 1 de cada dues dones d'edat compresa entre els 45 i 60 anys treballa, la qual cosa significa una major aportació d'ingressos a les llars, però també una menor capacitat d'aquestes llars per fer-se càrrec de persones grans dependents, o un major cost personal pels seus membres.

A més la reducció de la temporalitat ha estat important, sobre tot pels joves (la qual cosa podria afavorir la independència de la llar paterna i la formació de noves llars i augmentar la fecunditat, si no fos per l'augment desorbitat del preu de l'habitatge), i s'ha traduït en un augment de la percepció subjectiva de seguretat laboral per part del

³ Piqué, J.M. *El mercat de treball de la província de Barcelona*. Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i Diputació de Barcelona, 2002.

conjunt dels treballadors. No obstant això, encara un 14% de la població ocupada se sentia insegura en el seu lloc de treball⁴.

En suma, la majoria d'indicadors d'ocupació van evolucionar favorablement entre el 1995 i el 2000. La reducció de l'atur significà una reducció també de l'atur de llarga durada i de la proporció de llars a la ciutat on cap del seus membres estigués treballant.

Taula 1.1. Desocupació entre les persones en edat laboral

Desocupació entre les persones en edat laboral	1995	2000
Aturats	19,1	8,9
Aturats de llarga durada sobre actius	10,4	4,3
Aturats de llarga durada sobre aturats	54,2	47,7
Residents a llars on cap membre hi treballa	15,7	10,0
No treballen ni estudien	37,2	25,0

Font: EMB, 1995 i 2000.

L'any 2001, però, significa un canvi de tendència que es manifesta en l'augment de l'atur que d'ençà 1994 s'havia reduït. Aquest augment de la desocupació perjudica més als grups socials que als anys de bonança econòmica havien fet més progressos. L'atur registrat entre els menors de 25 anys se situava al desembre del 2000 en el 8,5% i al llarg del 2001 augmenta a un ritme superior al de la resta de grups d'edat. En conjunt, les persones que tenen un nivell d'estudis màxim d'EGB representen el 60% dels aturats registrats, i dos terços dels aturats provenen del sector serveis. El grup que concentra la major taxa d'atur és el de les dones majors de 55 anys.

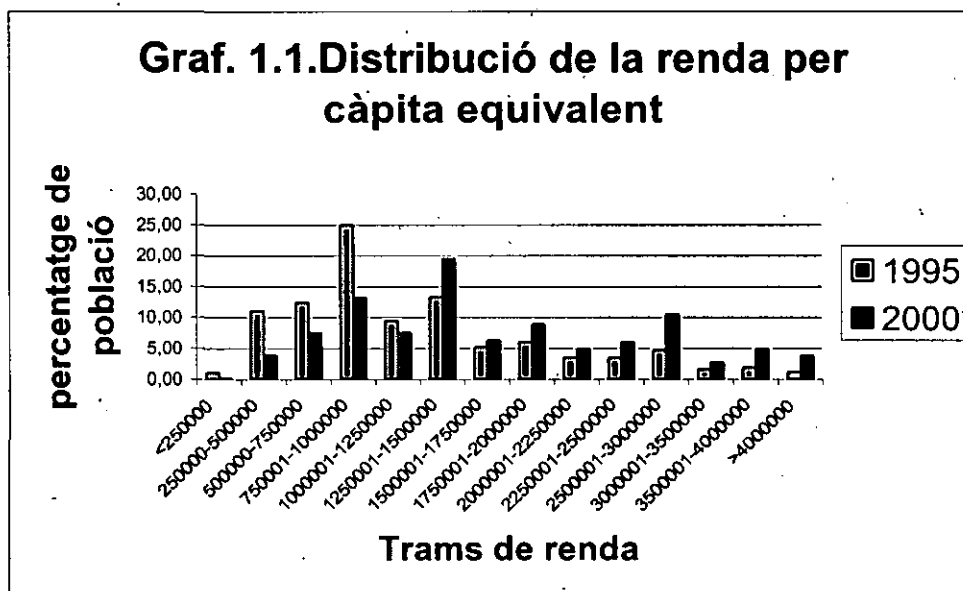
Malgrat les oportunitats d'aconseguir i mantenir una feina van augmentar en el període 1995-2000, la manca de dades suficients no ens permet avaluar amb precisió els efectes que van tenir en la distribució dels ingressos del treball dels residents a Barcelona i que tanta incidència tenen en la distribució final de la renda de les llars. Només podem fer una aproximació a partir de l'Enquesta Metropolitana de Barcelona (EMB).

La renda disponible de les persones depèn dels ingressos del treball però també d'altres ingressos, en especial de les transferències públiques, i també de com organitzin les seves unitats de convivència. Per això és important mesurar la renda disponible de les llars i la seva distribució. L'estimació d'aquesta distribució l'hem feta

⁴ Piqué, J.M. *El mercat de treball de la província de Barcelona*. Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i Diputació de Barcelona, 2002.

a partir de les respostes dels entrevistats a l'EMB sobre els intervals de renda on situaven els ingressos de les seves llars⁵.

Aquest procediment impedeix calcular un llindar de pobresa fiable a partir del qual fer estimacions sobre el nombre de persones pobres a la ciutat. També presenta serioses dificultats per estimar la distribució de la renda en tant que desconeixem el límit superior de la distribució, ja que el tram superior considerat era el de més de 9 milions de pessetes sense precisar quant més. La dificultat es major si considerem que l'escala de trams de renda era la mateixa per les dues enquestes de 1995 i del 2000 i que en aquests anys ha hagut un increment global de la renda disponible a Barcelona que sobrepassa l'efecte de la inflació⁶. Com podem veure en el gràfic següent, la moda de la població s'havia desplaçat d'una renda per càpita equivalent de 750.000 a 1.000.000 de pessetes l'any 1995, al tram comprés entre 1.250.000 i 1.500.000 pessetes a l'any 2000.

Amb totes les precaucions que cal extraure d'aquesta advertència mostrem quina ha estat la distribució de la renda per decils (gràf 1.2.) i les corresponents corbes de Lorenz (gràf 1.3.). Podem observar una més igualtat en la distribució que es reflecteix en tots els indicadors calculats, tant el de GINI, com els de Theil i el coeficient de variació, però aquesta aparent millora en la distribució de la renda ha d'estar matisada.

⁵ La renda per càpita ha estat calculada aplicant l'escala d'equivalència de la OCDE modificada, segons la qual el primer adult es pondera amb valor 1 i els successius adults de la llar es ponderen amb valor 0,5. Els menors de 14 anys són ponderats amb el valor 0,3.

⁶ Piqué, J.M. *El mercat de treball de la província de Barcelona*. Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona i Diputació de Barcelona, 2002.

Els indicadors que més variació experimenten són els més sensibles als canvis en els extrems de la distribució. Així, el coeficient de variació i l'índex d'entropia, tots dos indicadors molt sensibles als canvis en els trams superiors de la distribució mostren una reducció més important que la del índex Gini, aquest més sensible als canvis en els trams intermedis. Aquestes dades són coherents amb el fet ja explicat de que, a causa d'utilitzar la mateixa escala de trams de renda en les dues enquestes de 1995 i 2000 s'ha produït un desplaçament de tota la població cap els trams superiors, mentre que de les persones que ja estaven amb ingressos molt elevats l'any 1995 no tenim informació sobre la seva renda del 2000, i tot plegat fa que aparentment hagin perdut participació sobre el conjunt de la renda total de Barcelona. Per aquesta mateixa raó, l'índex de Theil calculat com la desviació logarítmica mitjana, que és molt sensible als canvis en les trams inferiors, mostra una millora que en cert grau és fictícia.

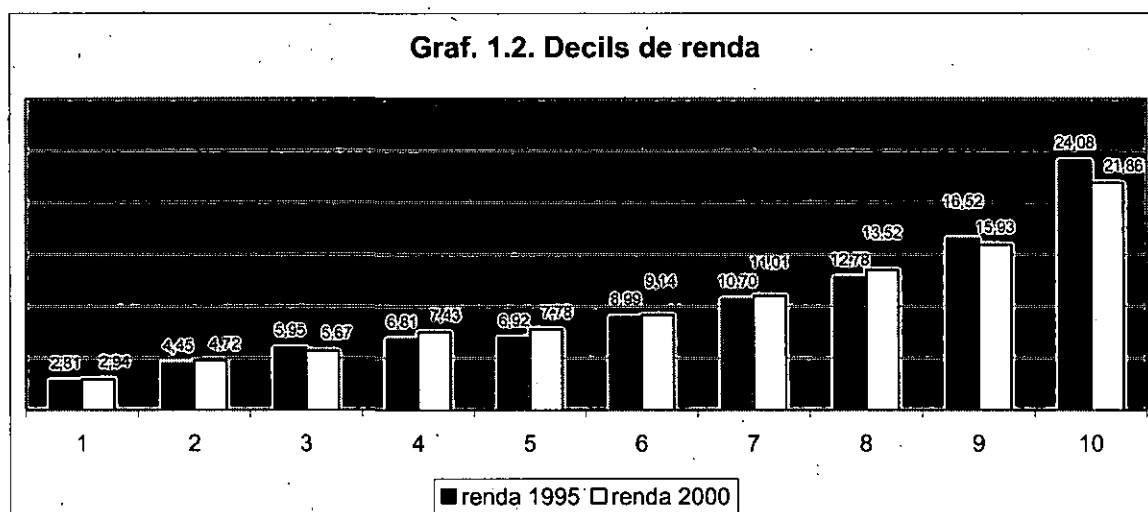
Per salvar d'alguna manera aquest inconvenient, és interessant fixar-nos en altres tipus de mesura que poguessin ser menys sensibles a la renda màxima dels més rics. En primer lloc podem comparar la renda mínima del 10% de la població més rica amb la renda màxima del 10% de la població més pobre (en aquest cas hem triat el 12% ja que una part de la població del segon decil en totes dues enquestes manté la mateixa renda màxima que la del primer decil). Aquesta ratio ha baixat de 5 a 4,67, la qual cosa indica una relativa millora en l'equitat vertical de la distribució entre els extrems, però si comparem la renda màxima del primer decil amb la mediana de la distribució, veiem que es manté tots dos anys en el 50%, es a dir que el més ric del primer decil té un ingrés per càpita equivalent a la meitat dels ingressos per càpita que té la mediana de la població, i aquesta proporció no ha estat alterada en el període estudiat. Per tant, la suposada millora dels més pobres només es donaria envers el més rics i aquest resultat bé podria ser el resultat erroni de les dificultats esmentades per mesurar la renda real dels més rics a l'any 2000.

Pitjor els hi ha anat, sens dubte, als ciutadans amb un nivell d'ingressos situat en el tercer decil. La seva participació en la renda total de la ciutat ha caigut del 5,95% al 5,67%, una reducció que infravalora la pèrdua de renda relativa atès que, per les raons ja explicades, la renda total és superior a la registrada a l'enquesta. La seva pèrdua de poder adquisitiu queda palesa també quan comparem la renda màxima del quartil inferior (el 25% més pobre de la població) amb la renda mediana. Aquesta ratio ha

caigut del 75% al 67%. A més, si comparem la renda mínima del 25% més ric de la població amb la renda màxima del 25% més pobre de la població, observem que la ratio ha pujat de 2 a 2,25.

En conclusió, les fonts d'informació disponibles no ens permeten fer una estimació acurada del nombre de pobres a la ciutat, però sí podem afirmar que malgrat l'augment de les oportunitats d'ocupació i de rendes que s'han produït al llarg de la segona meitat dels anys noranta, ha augmentat el nombre de persones que s'acosten a la situació de precarietat relativa⁷.

Malgrat no es pugui establir el nombre de pobres de la ciutat, sí que podem estimar com es distribueix el risc de pobresa. En les pàgines següents mostrarem quins són els grups socials que tenen més risc de pobresa i la seva evolució.

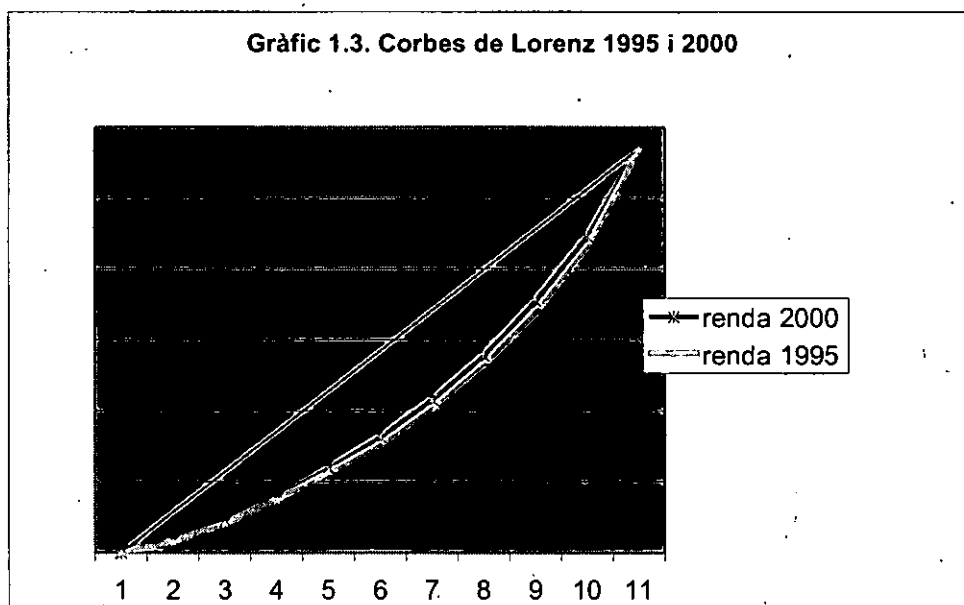

⁷ Sobre el concepte de pobresa relativa veieu les definicions que hem adoptat a la pàgina 15.

Taula 1.2. Indicadors de la distribució de la renda a Barcelona.

GINI		Coeficient de variació		THEIL -0 Desviació logarítmica mitjana		THEIL -1 Índex d'entropia	
1995	2000	1995	2000	1995	2000	1995	2000
0,32	0,30	0.65	0.59	0,17647	0,15351	0,169268	0,14306
% de reducció	-7%	-9%		-13%		-15%	
				1995		2000	
a	Renda màxima del 12% dels habitants amb menys ingressos			500.000		750.000	
b	Renda mínima del 10% d'habitants amb més ingressos			2.500.000		3.500.000	
d	renda màxima quartil inferior			750.000		1.000.000	
e	renda mínima quartil superior			1.500.000		2.250.000	
c	Mediana de la distribució d'ingressos			1.000.000		1.500.000	
ratio b/a				5,00		4,67	
ratio e/d				2,00		2,25	
ratio a/c				0,50		0,50	
ratio d/c				0,75		0,67	

Font: Elaboració pròpia a partir de l'EMB 1995 i 2000.

2. QUINS BARCELONINS SÓN MÉS VULNERABLES A LA POBRESA? EVOLUCIÓ DELS FACTORS DE RISC

Dels resultats de l'EMB, podem estimar que aproximadament 1 de cada 2 barcelonins majors de 18 anys no obtenen ingressos directes del treball ni de rendes de capital, 1 de cada 3 reben alguna prestació econòmica dels programes de protecció social públics y, 1 de cada 5 no reben cap mena d'ingrés directe.

Taula 2.1. Fonts d'ingressos

Fonts d'ingressos dels entrevistats	Any 2000
No té ingressos	19,1%
Treball	51,5%
Rendes de capital	0,3%
Ajuts de familiars	0,3%
<i>Transferències públiques</i>	28,6%
Pensions de jubilació	18,6%
Pensions de viduitat	5,3%
Pensions de invalidesa	1,9%
Subsidi d'atur	1,6%
PIRMI	0,2%
Beques	0,2%
Pensions no contributives	0,1%
Ajuda familiar a majors de 52 anys	0,4%
SOVI	0,3%

Font: EMB 2000.

La representació dins la mostra dels grups socials més pobres podem estimar-la comparant la proporció d'entrevistats que declaren rebre alguna mena de prestació pública condicionada a una situació de manca d'ingressos suficients i de la qual tenim informació certa sobre el nombre de beneficiaris de la ciutat. Aquest és el cas dels beneficiaris de rendes mínimes d'inserció i de pensions no contributives. Segons dades publicades per l'IDESCAT, el nombre de beneficiaris de prestacions no contributives era l'any 2000 de 16.303 persones; la qual cosa representa una mica més del 1% de la població barcelonina, deu vegades més que la xifra resultant de l'enquesta. Pel que fa a la renda mínima d'inserció, les dades de l'Ajuntament registraven 3150 expedients actius a 31 de desembre del mateix any, la qual cosa equival a unes 6000 persones, es a dir, un 0,4% de la població total, el doble de la xifra estimada a partir de la mostra. Estem parlant de xifres relativament petites en el conjunt de la població barcelonina que no invaliden la representativitat general de l'EMB, però que ens il·lustren de les dificultats per generalitzar conclusions sobre les situacions de pobresa més extremes de la ciutat a partir de l'enquesta.

No obstant, l'anàlisi de les mancances econòmiques de la població a d'anar més enllà de l'estimació dels ingressos individuals i de la identificació de les fonts d'aquests ingressos. El risc de pobresa varia segons el moment del cicle vital en que es troben les persones i està condicionat per les institucions socials de les quals la nostra societat s'ha dotat. La peculiar combinació entre la família, les institucions que regulen el mercat de treball, l'accés a l'habitatge i la protecció social determinen en bona mesura el risc de pobresa dels ciutadans, un risc que varia des que neixen fins que envelleixen segons una combinació ben definida de factors de risc. Les ruptures familiars, l'exclusió del mercat de treball, el gènere i la classe social figuren entre els factors de risc més destacats a la nostra ciutat.

Per mostrar la influència d'aquests factors hem agregat les dades de l'EMB distingint tres grups de renda: les persones en situació de pobresa, les persones en situació de precarietat econòmica, i les persones benestants. Per "persones en situació de pobresa" hem entès aquells que disposaven d'uns ingressos per càpita que, segons l'EMB, els situava al primer decil de la distribució de la renda. El límit superior de renda d'aquest decil equivalia al 50% de la mediana estadística tant a l'any 1995 com al 2000. Dins el segon decil hi ha una proporció de persones que tenen un nivell de renda similar al que tenen alguns situats al primer decil, però també d'altres amb una renda per càpita que equivalia al 66,7% de la mediana l'any 2000 i al 75% l'any 1995. La impossibilitat d'estriar entre uns i altres ens ha fet aconsellable definir els situats al segon decil com "persones en situació de precarietat", doncs estan a la frontera de la pobresa. La resta de la població entrevistada l'hem definit com 'benestant'.

La definició objectiva de pobresa que hem utilitzat és força consistent amb la percepció subjectiva que tenen els entrevistats del seu nivell de vida. Mentre que només 1 de cada 4 entrevistats situats als decils 8 a 10 manifesten arribar a final de mes amb alguna dificultat, aquesta proporció supera el 50% en el segon decil i el 74% en el primer. Pràcticament ningú dels que tenen un nivell de renda situat en els dos primers decils de la distribució manifesta arribar folgadamente a final de mes.

Taula 2.2. Percepció de nivell de vida

Percepció nivell de vida / Dificultats en arribar a final de mes (*)	1995			2000		
	1er decil	2on decil	resta	1er decil	2on decil	resta
Viuen malament/ Amb moltes dificultats	19	11	1	28	15	3
Viuen modestament/ Arriben amb alguna dificultat	62	43	23	46	36	20
Viuen normalment/ Arriben Suficientment	15	32	44	25	48	63
Viuen be/ Arriben folgadoament	4	14	31	0	1	13

(*) A l'enquesta de 1995 les preguntes no feien referència a les dificultats amb que arribaven les llars dels entrevistats a final de mes, sinó si 'viven be'; 'viven normalment'; 'viven modestament' o 'malament'.

Les ruptures familiars

En les societats de l'Europa mediterrània, on l'Estat de Benestar és recolzat de manera crucial en el 'familisme'⁸, la ruptura de la família augmenta de manera notable la precarietat i el risc de pobresa. La taula 2.3. ens mostra com gairebé la meitat de les persones vídues i un 30% de les persones separades o divorciades es troben en situació de precarietat mentre que només un 17% dels solters/es i un 24% dels casats/ades es troben en aquesta situació.

Taula 2.3. Risc de pobresa de les persones segons el seu estat civil

	Estat civil	1r decil	2n decil	Resta	Total
Any 2000	Solteres	8	9	83	100
	Casades	8	16	76	100
	Separades o Divorciades	17	14	69	100
	Viudes	37	9	54	100
Any 1995	Solteres	10	10	69	100
	Casades	12	10	76	100
	Separades o Divorciades	21	7	73	100
	Viudes	16	38	45	100

⁸ El concepte de 'familisme' ha estat acunyat a la literatura de la política social per identificar aquells règims de benestar en que les oportunitats vitals de les persones depenen en major grau de les relacions familiars. El paper que té la família en la qualitat de vida de les persones és capdal arreu del món però, a les societats més desenvolupades, les relacions mercantils, les xarxes de solidaritat cíviques i la protecció social de l'estat són pilars tant o més importants que la família. L'equilibri entre institucions públiques, mercantils i familiars varia entre nacions i, a la Unió Europea, els règims de benestar de l'Europa del Sud són caracteritzats per la relativa major presència de les formes de solidaritat intrafamiliars i la menor importància tant de les oportunitats en el mercat de treball com de les prestacions públiques. El lector interessat en conèixer amb més profunditat les peculiaritats d'aquests règims pot consultar, entre d'altres, els treballs de Gösta Esping-Andersen, especialment recomanable és la publicació *Fundamentos sociales de la economía postindustrial*. Barcelona: Ariel, 2000

La molt baixa proporció de solters que es troben en situació de risc es deu a que els nostres joves no abandonen la llar paterna fins que formen una parella i tenen uns ingressos estables, la qual cosa fa que, a diferència dels països del nord d'Europa, les llars on hi viu un jove solter siguin majoritàriament de persones que ja treballen i obtenen uns ingressos que els permeten ser independents amb un risc molt baix de pobresa⁹. És per aquesta raó que el risc de pobresa és força baix entre les generacions més joves (veure taula 2.4). La mateixa taula ens mostra com el risc de pobresa augmenta de manera destacada a partir dels 55 anys, fins al punt de que gairebé la meitat dels majors de 65 anys es troben en situació de precarietat o pobresa.

Taula 2.4. Risc de pobresa de les persones segons la seva edat

Any	Edat	1r decil	2n decil	resta	Total
2000	18 a 24	8	14	78	100
	25 a 54	7	7	86	100
	55 a 64	11	22	67	100
	65 i més	24	20	56	100
1995	18 a 24	15	12	74	100
	25 a 54	8	9	83	100
	55 a 64	19	11	70	100
	65 i més	15	22	63	100

font: EMB, 1995, 2000

Les ruptures familiars no són només un risc major de pobresa econòmica. En casos determinats, aquestes ruptures venen acompanyades de factors de risc agreujants com poden ser el baix nivell educatiu, desequilibris emocionals i conductes d'elevat risc com el consum descontrolat de certes substàncies adictives (alcohol, heroïna, cocaïna...). En aquests casos ja no és la pobresa econòmica l'únic problema, ja que el risc d'exclusió total augmenta i és més fàcil caure en la marginalitat extrema. L'estudi realitzat pels tècnics de l'Institut Municipal de Salut Pública l'any 1997 sobre les condicions de salut d'una mostra de toxicòmans, persones sense sostre i prostitutes, mostra com per una bona part d'aquestes persones la ruptura de la família està en l'origen de la seva situació de marginalitat¹⁰.

⁹ S. Sarasa, 'Los hogares sin empleo: una perspectiva comparada' a *Revista Internacional de Sociología*, nº 29, 2001.

La inactivitat laboral i una protecció social insuficient

Estar a fora del mercat de treball és un risc important de pobresa, sobretot quan no hi ha cap membre de la família que hi treballi (veure taula 2.5). La no obtenció de feina empeny a la precarietat econòmica o a la pobresa a 1 de cada 3 persones aturades. La resta son protegides bé per rendes que provenen de transferències públiques, bé perquè comparteixen les rendes amb altres membres de la seva llar o, majoritàriament per ambdues raons a la vegada.

Taula 2.5. Risc de pobresa segons situació laboral segons decil de renda

Any	Situació laboral dels entrevistats	1r decil	2n decil	resta	Total
2000	Ocupat	4	7	89	100
	Aturat	18	14	68	100
	Inactiu	16	20	64	100
1995	Ocupat	5	5	90	100
	Aturat	24	14	63	100
	Inactiu	17	16	67	100

font: EMB 2000, 1995

És així que la majoria d'aturats no estan en situació de precarietat econòmica, encara que puguin ser portadors d'una pobresa latent en tant els seus ingressos depenen de subsidis públics temporals o d'una situació familiar de la que son absolutament dependents. La probabilitat de que la situació d'atur es converteixi en risc cert de pobresa augmenta quan passa a ser una situació recurrent, com sol passar entre els treballadors joves i amb molt baix nivell d'estudis. La taula següent ens mostra com, entre els ocupats en el moment de fer l'entrevista, el risc de pobresa augmenta en la mesura que han tingut experiències d'atur en els 5 anys anteriors.

Taula 2.6. Risc de pobresa segons la incidència de la situació d'atur segons decil de renda

Vegades a l'atur en els darrers 5 anys (ocupats)	1r decil	2n decil	resta	Total
Cap	3	8	89	100
una	8	7	85	100
Dos o més	8	10	82	100

font: EMB 2000

Només els estudiants i en menor mesura els jubilats gaudeixen d'una relativa seguretat malgrat ser inactius. Els primers per l'esbiaix de classe social que tenen, els

¹⁰ Borrel, C. et al. *Salud y marginación social*. Institut Municipal de Salut Pública, mimeo.

joves que continuen els estudis post-obligatoris pertanyen majoritàriament a les classes socials benestants de la ciutat i, com ja s'ha dit conviuen amb els seus progenitors gaudint així de les seves fonts d'ingressos. I els jubilats, en la seva majoria, perquè han cotitzat a la Seguretat Social i tenen accés a pensions que, malgrat no garantir a tothom una seguretat davant la pobresa, fan a aquest grup de ciutadans més segurs que aquells que no treballen tenint edat per fer-ho.

En situació força dramàtica es troben els incapacitats i les viudes. L'elevat risc de pobresa dels incapacitats és un senyal de l'inadequat nivell de les prestacions socials adreçades a aquestes persones. El risc tant o més important que pateixen les mestresses de casa ens indica la precarietat de les dones que mai han treballat fora de casa o ho han fet per poc temps o en condicions laborals que no els han donat dret a unes prestacions de jubilació.

Taula 2.7. Risc de pobresa de les persones segons la situació laboral

Situació laboral	1r decil	2n decil	resta	Total
Treballa	4	7	88	100
Estudiant	4	0	96	100
Jubilat	14	16	70	100
Mestressa de casa	15	26	59	100
Incapacitat	23	13	64	100
No treballa	22	14	64	100

font: EMB, 2000

La gran xifra de persones en situació de pobresa i de precarietat entre les entrevistades a l'EMB que es declaraven '*mestresses de casa*' ens dona també un indicador de dos fenòmens relacionats amb la pobresa dels nostres dies: el paper de la dona i la classe social de pertinença.

El gènere

A moltes de les societats post-industrials, el treball de la dona és una salvaguarda contra el risc de pobresa de les llars, però a la nostra societat la participació laboral de la dona està molt condicionada per la classe social a la qual pertany. Són les dones amb titulació superior les més propenses a treballar, mentre que les dones amb pocs estudis, generalment aparellades amb obrers i treballadors dels serveis, abandonen la feina tant punt es casen o tenen el primer fill, una situació que fa augmentar de manera notable el risc de pobresa, com ho demostra el fet de que una bona part de les

dones inactives que van abandonar la seva feina voluntàriament al casar-se o tenir un fill viuen en llars amb una renda disponible molt baixa.

Taula 2.8. Risc de pobresa entre dones que han triat baixa laboral voluntària

	1r decil	2n decil	resta	total
Baixa voluntària per matrimoni	27	20	53	100
Baixa voluntària per embaràs	21	40	39	100

font: EMB, 2000

Aquesta realitat es manifesta també en que no arriba al 60% el nombre de dones que declarant ser '*mestresses de casa*' gaudeixen a la seva llar d'uns ingressos equivalents per càpita superiors al milió de pessetes. La proporció més baixa de totes les situacions laborals considerades (veure taula 2.7).

La peculiaritat del règim de benestar espanyol perjudica a les dones que tenen un paper secundari en el mercat de treball i, en conseqüència, gaudeixen d'una protecció social més feble quan es fan grans o quan es produeix una ruptura familiar. Així no es estrany que un 31% de les dones entrevistades a la EMB disposin d'uns ingressos anuals equivalents inferiors al milió de pessetes, mentre que en el cas dels homes aquesta xifra quasi no arriba al 19%.

Taula 2.9. Risc de pobresa de les persones segons el seu sexe

Any	Estat civil	1r decil	2n decil	resta	Total
2000	Homes	8	11	81	100
	Dones	15	16	69	100
1995	Homes	12	8	79	100
	Dones	12	16	72	100

font: EMB 2000, 1995

El risc de pobresa per les dones és més gran que pels homes per la menor taxa d'activitat laboral que tenen i les condicions laborals més desfavorables que pateixen, tant pel que fa a la segregació en el mercat de treball com a la menor protecció social que tenen. La majoria dels contractes a temps parcial, per exemple, afecten a les dones¹¹ i, a diferència d'altres països europeus com Suècia, Dinamarca, Holanda o Alemanya, no són el resultat d'una elecció voluntària de les dones¹². Aquest tipus de contracte, a Barcelona, comporta un major risc de pobresa com podem veure a la taula següent.

¹¹ OCDE, *Employment Outlook*

Taula 2.10. Tipus de contracte segons decil de renda

Any	Tipus de contracte	1r decil	2n decil	resta	Total
2000	jornada completa	3	7	90	100
	Jornada parcial	14	17	69	100
1995	jornada completa	4	4	91	100
	jornada parcial	10	7	83	100

font: EMB 2000, 1995

Com també ho comporten el contractes temporals (malgrat aquest tipus de contracte afecta gairebé per igual a homes i dones) i, sobretot, els treballs fets sense cap mena de contracte.

Taula 2.11. Situació contractual segons decil de renda

Any	Situació contractual dels ocupats	1r decil	2n decil	resta	Total
2000	Estable	2	7	91	100
	Temporal	8	6	86	100
	Sense contracte	27	34	39	100
1995	Estable	2	4	94	100
	Temporal	9	6	84	100
	Sense contracte	10	12	78	100

font: EMB 1995, 2000

La classe social

El risc de pobresa que homes i dones tenen al llarg del seu cicle vital està força condicionat per la classe social a la qual pertanyen¹³. Si prenem de la mostra de l'EMB només als entrevistats entre 25 i 64 anys que estan ocupats en una feina, veiem com la posició que s'ocupa en el mercat de treball influeix de manera notable en el risc de pobresa dels ocupats. Són les 'dones de fer feines' sense contracte les que major risc de pobresa suporten. Aquestes dones acostumen a ser esposes d'homes de classe treballadora que a la vegada manifesten elevats graus de risc. Gairebé una tercera part dels obrers son pobres o estan en situació de precarietat, així com un de cada cinc treballadors dels serveis. Amb les dades disponibles, sembla també que el grup ocupacional de major risc és el dels dependents de comerç i les dones de fer feines, malgrat el petit tamany de la mostra estudiada obliga a prendre les xifres de la taula amb molta precaució. No obstant, aquestes dades semblen consistents amb la idea de que son les llars de classes treballadores on més elevat és el risc de pobresa. Sobretot en

¹² Eurostat, *Labour Force Survey*

¹³ En aquest informe no hem tractat de agrupar els individus entrevistats a l'EMB en cap dels esquemes de classe social que son debatuts a les ciències socials. No obstant això, atès que l'ocupació és la base de tots els esquemes emprats hem optat per oferir les dades de pobresa per les categories ocupacionals que van ser utilitzades en el qüestionari de l'Enquesta.

aquelles llars on els seus membres treballen en petites empreses o treballen com autònoms, bé sigui a la indústria o als serveis.

També és consistent la mostra amb el fet conegut de que és l'anomenada per John Golthorpe *classe de serveis*¹⁴ la que més privilegis de benestar i seguretat econòmica gaudeix; la proporció de càrrecs directius, professionals liberals i tècnics que estan en situació de precarietat o pobresa és insignificant, seguits pel grup d'administratius i comercials. Entre els empresaris, només els petits sense assalariats tenen cert risc de pobresa, el 90% dels empresaris amb assalariats són benestants.

En general, els ocupats veuen incrementar la seva seguretat a mesura que augmenta la grandària de l'empresa on treballen i son els treballadors per compte propi els més propensos a patir els nivells de vida més baixos, un indicador de que les recents tendències cap a la descentralització de les empreses poden estar tenint conseqüències gens bones per la qualitat de vida dels treballadors afectats.

Taula 2.12. Categoria socio-professional dels ocupats entre 25 i 64 anys	1r decil	2n decil	resta	Total
Empresaris	3	11	86	100
Autònoms	4	9	87	100
P.Liberal, Directors, gerents i tècnics superiors	1	1	98	100
Tècnics mitjans	1	1	98	100
Personal administratiu i comercials	2	3	95	100
Obrers	9	21	71	100
Treballadors dels serveis	7	13	80	100
Dependents i dones de fer feines	25	19	56	100

font: EMB 2000

Taula 2.13. Grandària de l'empresa on treballen els ocupats entre 25 i 64 anys	1r decil	2n decil	resta	Total
Petita	10	15	75	100
Mitjana	3	7	90	100
Gran	1	3	96	100
Molt gran	1	3	96	100

font: EMB 2000

¹⁴ El concepte de *classe de serveis* fa referència a aquelles ocupacions que per les seves característiques no permeten un control exhaustiu i immediat de la productivitat, forçant els empresaris a establir unes relacions de confiança amb aquests empleats similars al contracte de serveis entre empreses i que confereixen uns privilegis molt concrets que no gaudeixen els treballadors manuals.

Taula 2.14. Situació de treball dels ocupats entre 25 i 64 anys	1r decil	2n decil	resta	Total
Treballador a sou	5	6	89	100
Per compte propi	5	16	80	100
Propietari	3	7	90	100

font: EMB 2000

L'origen de classe com a factor de pobresa es fa palès també atenent a l'ocupació dels pares dels entrevistats. Gairebé la meitat dels que són descendents de treballadors agraris es troben actualment en situació de pobresa o de precarietat econòmica, i a prop d'un terç dels fills d'obers i treballadors dels serveis els passa el mateix. Aquestes xifres contrasten amb el fet de que només 1 de cada 10 fills de la *classe de serveis* se troba en situació precària o de pobresa. Les successives onades migratòries que van arribar a Barcelona fins els anys setanta, van significar a la llarga i en molts casos una millora en la qualitat de vida dels immigrants que deixaven les seves ocupacions agrícoles per provar millor fortuna a la gran ciutat. No obstant aquestes millores, la seva mobilitat de classe va ser molt limitada i per una bona part d'aquestes persones les oportunitats que van poder llegar als seus fills no els ha evitat ocupar els nivells més baixos de l'estratificació social de Barcelona.

Taula. 2.15. Categoria socio-professional del pare de l'entrevistat	1r decil	2n decil	resta	Total
Empresaris	10	7	83	100
Autònoms	9	11	80	100
P.Liberal, Directors, gerents i tècnics superiors	3	4	93	100
Tècnics mitjans	7	7	86	100
Personal administratiu i comercials	7	8	84	100
Obrers	11	16	73	100
Treballadors dels serveis	15	14	70	100
Treballadors agraris	23	25	52	100

font: EMB 2000

El risc de pobresa és molt més elevat per aquelles persones nascudes fora de Catalunya que van arribar ja fa molts anys a aquest país. En bona part perquè moltes són ara persones grans inactives i ja hem vist com aquesta situació és en sí mateixa un factor de risc, però tot i això, les generacions que van venir entre els anys 60 i 70, avui encara econòmicament actives, mostren unes ratios de pobresa superiors a les del conjunt de nascuts a Catalunya, incloent-hi actius i inactius, i si considerem el nivell de coneixement del català que tenen els pobres veiem que ha augmentat entre l'any 1995 i

el 2000. No obstant, cal fer algunes precisions sobre la relació entre immigració i pobresa.

En primer lloc destaca el relatiu baix nivell de pobresa que mostren aquelles persones entrevistades a l'EMB que han arribat a Catalunya al llarg dels anys 80 i 90. Aquesta dada pot ser el resultat de dos factors que a causa del petit tamany de la mostra no hem pogut contrastar. D'una banda, un seguit de canvis han impulsat una immigració de treballadors amb elevats nivells educatius. La democratització de l'Estat i la incorporació d'Espanya a la Unió Europea, l'interès de grans empreses estrangeres per instal·lar-se a Catalunya, així com una intel·ligent campanya de promoció internacional de la ciutat, han convertit a Barcelona en un focus d'atracció no només turística sinó també de tècnics, professionals, càrrecs directius i treballadors qualificats, amb rendes del treball mitjanes i altes. Al mateix temps però, un degoteig cada cop més incessant d'immigrants extracomunitaris il·legals ha anat succeint de manera constant i han passat a engrossir les files dels exclosos. Aquestes persones, per la seva situació de il·legalitat, molt probablement estiguin infrarepresentades a la mostra utilitzada per l'EMB i alterin en certa mesura els nivells de pobresa del conjunt dels immigrants més recents.

Taula 2.16. Origen geogràfic de l'entrevistat	1r decil	2n decil	resta	Total
Nascut a Catalunya	9	11	80	100
Nascut fora de Catalunya	17	18	65	100
Any d'arribada a Catalunya				
després de 1980	8	8	84	100
entre 1961 i 1980	14	17	69	100
entre 1941 i 1960	10	12	31	100
abans de 1941	35	23	42	100

font: EMB 2000

Taula 2.17. Nivell de coneixement del català	1995				2000			
	1r decil	2n decil	resta	Total	1r decil	2n decil	resta	Total
El parla i l'escriu	25	26	47	100	34	32	58	100
El parla però no l'escriu	38	37	33	100	34	35	27	100
L'entén però no el parla	30	31	19	100	28	28	14	100
No l'entén	6	6	1	100	4	4	1	100

font: EMB 2000, 1995

3. LA COMPOSICIÓ SOCIAL DELS BARCELONINS AMB MENOR NIVELL DE RENDA ENTRE ELS ANYS 1995 I 2000

El disseny de l'EMB no ens permet tenir una imatge acurada de quina és la composició dels més pobres de la ciutat, ni de la seva evolució. L'evolució de les situacions de pobresa és de gran importància atès que les persones pobres, lluny d'allò que vulgarment es pensa, no són sempre les mateixes.

Cal distingir entre la pobresa crònica i la coyuntural. La primera es perllonga en el temps i té conseqüències devastadores sobre la qualitat de vida de les persones. En molts casos, aquesta pobresa produeix situacions d'exclusió irreversibles a curt i mig termini i, si hi ha menors d'edat involucrats, incideix molt negativament en la formació i la futura inserció social dels joves. Aquest tipus de pobresa no és possible mesurar-la amb enquestes que no siguin de tipus panell, ja que no tenim informació de l'evolució de les llars que eren pobres un any. Les dades del Pannell de les Llars de la Unió Europea ens permeten tenir estimacions del cas espanyol i s'ha calculat que al nostre país hi ha una elevada rotació de la pobresa. Si l'any 1997, s'estimava que havia un 19,5 de pobres, entre els anys 1994 i 1997, malgrat un 36% de la població va experimentar en un moment o altre una situació de pobresa, només un 5,8% de la població es va mantenir en situació de pobresa al llarg dels 4 anys (vegeu taula 3.1.).

Taula 3.1. Pobresa crònica i transitòria en alguns països de la Unió Europea (1994-97)

Estat	% pobresa 1997	% persones que han estat en situació de pobresa en algun dels anys entre 1994 i 1997	% persones en situació de pobresa tots els anys
Dinamarca	9.4	20.1	1.7
Holanda	11.1	20.7	2.6
Bèlgica	16.6	33.2	5.4
França	17	28.3	9.4
Itàlia	19.2	35	7.3
Grècia	21.6	38.2	8.9
Espanya	19.5	36	5.8
Portugal	22.6	38.7	11.2
Alemanya	15.4	23	3.9
Regne Unit	21.1	36.6	7.4

Font: Layte, R. i Whelan, C.T. *Moving in and out of poverty: the impact of welfare regimes on poverty dynamics in the UE*. EPAG Working Paper nº 30, 2002.

D'altra banda, una anàlisi acurada de quins són els més pobres de Barcelona en un moment donat tampoc és possible ja que la grandària de la mostra utilitzada per l'EMB no ho permet. Els pocs casos situats a cada decil de renda faria massa arriscat extreure conclusions. Sí que podem fer, però, una anàlisi més significativa si agrupem

plegats als pobres i precaris, es a dir a les persones amb una renda per càpita situada en els dos primers decils de la distribució de la renda. No obstant això, en les taules que mostrem oferim informació separada dels dos decils i la comparem amb la provenint del 80% dels entrevistats amb major nivell de renda. Per economia de llenguatge, en aquest apartat, quan parlem de persones en situació de pobresa ens referirem a les dels dos decils inferiors, tot englobant els que fins ara hem considerat en situació de precarietat.

En primer lloc, s'observa que hi ha hagut una major feminització de la pobresa. La ratio entre dones i homes en situació de pobresa ha passat de 0,92 l'any 1995 a 1,08 l'any 2000. Una dada que ha de ser presa amb molta precaució atès que l'enquesta selecciona individus i no llars. Totes les dades disponibles d'altres fonts ens indiquen que quan considerem el sexe del sustentador principal de la llar, la taxa de feminització és molt més elevada i, en cap cas inferior a 1 com amb aquestes dades apareix per l'any 1995.

Taula 3.2. Gènere per decil de renda

SEXE	1995			2000		
	1er decil	2on decil	resta	1er decil	2on decil	resta
Homes	46	32	48	32	39	52
Dones	54	68	52	68	61	48
Total	100	100	100	100	100	100

Font: EMB 1995,2000

Com hem vist anteriorment, el risc de pobresa augmenta quan es produeix una ruptura familiar per separació, divorci o defunció del cònjuge, no obstant això, al voltant de la meitat de les persones en situació de pobresa son casades i la baixa taxa de divorcis típica a la nostre societat fa que només un 5% de les persones en situació de pobresa siguin persones separades o divorciades.

Taula 3.3. Estat civil per decil de renda

Estat civil de la persona	1995			2000		
	1er decil	2on decil	resta	1er decil	2on decil	resta
Soltera	22	21	28	18	18	30
Casada	59	46	62	42	70	59
Separada o divorciada	6	2	4	6	4	4
Vídua	13	30	6	34	7	7
Total	100	101	100	100	101	100

Font: EMB 1995, 2000

A la nostra ciutat la pobresa és una situació que afecta sobretot a la gent més gran. Mentre que un 68% de les persones benestants tenen una edat inferior als 55 anys, els majors de 54 anys constitueixen el 63% de les persones en situació de pobresa. Això significa que una política de promoció de l'ocupació entre els majors de 54 anys i una millor protecció social dels jubilats, prejubilats i de les persones grans que mai han treballat produiria una significativa rebaixa de la pobresa de la ciutat.

Taula 3.4. Edat de la persona per decil de renda

Edat de la persona	1995			2000		
	1er decil	2on decil	resta	1er decil	2on decil	resta
18 a 24	13	10	10	7	10	10
25 a 54	35	36	56	29	28	58
55 a 64	25	14	15	13	23	13
65 i més	28	40	19	51	39	19
Total	101	100	100	100	100	100

Font: EMB 1995, 2000

Tot observant la situació laboral dels entrevistats, veiem com el creixement de l'ocupació que s'ha produït en els anys estudiats no ha estat prou per treure de la pobresa a molts dels que abans eren aturat o inactius i es trobaven en aquesta situació. La proporció d'aturats entre les persones en situació de pobresa s'ha reduït, però si l'any 1995 un 30% de les persones pobres estaven ocupades i l'any 2000 aquesta proporció havia pujat al 47%, això ens indica que els ingressos del treball als que han tingut accés aquestes persones no els hi han permès sortir de la pobresa.

Taula 3.5. Situació laboral per decil de renda

Situació laboral	1995			2000		
	1er decil	2on decil	resta	1er decil	2on decil	resta
Ocupat	27	31	65	42	52	80
Aturat	25	17	11	12	7	4
Inactiu	48	52	26	46	41	16
Total	100	100	100	100	100	100

Font: EMB 1995, 2000

La proporció d'inactius ha caigut a tota la ciutat, sobretot gràcies a l'augment que hi ha hagut de l'activitat femenina que ha fet disminuir la proporció de mestresses de casa. No obstant això, encara més de la meitat dels inactius en situació de pobresa són dones mestresses de casa. És molt possible que aquestes dades ens estiguin informant de dos fets simultanis. Un, que l'augment de l'ocupació ha permès a moltes dones i joves de classe treballadora inserir-se en el mercat de treball, però l'augment

de l'oferta de treball no ha estat suficient per absorbir totes les dones que mai van treballar o que van abandonar els seus llocs de treball en arribar al matrimoni. El segon fet faria referència a unes ocupacions de nova creació amb baixos salaris.

Taula 3.6. Situació dels inactius per decil de renda

Situació dels inactius	1995			2000		
	1er decil	2on decil	resta	1er decil	2on decil	resta
Mestressa de casa	28	39	18	24	29	8
Jubilat	10	3	4	9	8	4
Estudiant	0	0	0	1	0	1
Incapacitat	9	9	2	9	4	2
Altres	1	1	1	3	1	0
Total inactius	48	52	25	46	42	15

font: EMB 1995, 2000

Aquesta insuficiència dels salaris és consistent amb el fet de que els llocs de treball aconseguits per les persones dels primers decils de renda han estat sobretot a la petita empresa, on la presència sindical és molt més feble i, en conseqüència, les condicions salarials i laborals són, en general, pitjors que a la resta del mercat de treball. A les taules següents podem observar la situació laboral dels ocupats entre 25 i 64 anys d'edat. Hem triat aquest interval d'edat per la seva significació en determinar el gruix dels ingressos de les llars i per evitar a distorsió que significaria barrejar en un mateix sac les situacions laborals dels més joves amb les situacions dels que són o poden ser sustentadors principals de les llars.

Taula 3.7. Grandària de l'empresa o treballen els ocupats d'entre 25 i 64 anys segons decil de renda

Grandària de l'empresa on treballen els ocupats entre 25 i 64 anys	1995			2000		
	1er decil	2on decil	resta	1er decil	2on decil	resta
Petita	69	49	28	73	61	26
Mitjana	16	19	19	13	17	18
Gran	15	31	54	13	21	56
Total	100	100	100	100	100	100

font: EMB 1995, 2000

Un cop més és evident el pes que té l'ocupació en el risc de pobresa. Aproximadament el 70% dels barcelonins en situació de pobresa són una suma d'obers, treballadors dels serveis, dependents i dones de fer feines. Un grup que és complementa en menor

mesura amb alguns petits empresaris i autònoms que han millorat una mica la seva situació en aquests anys de bonança econòmica.

Taula 3.8. Categoria socio-professional dels ocupats entre 25 i 64 anys segons decil de renda

Categoria socio-professional dels ocupats entre 25 i 64 anys	1995			2000		
	1r decil	2n decil	resta	1r decil	2n decil	resta
Empresaris	10	6	5	5	12	8
Autònoms	19	12	7	5	8	6
P.Liberal, Directors, gerents i tècnics superiors	9	0	29	6	1	20
Tècnics mitjans	3	0	21	4	1	19
Personal administratiu i comercials	9	18	25	8	7	20
Obrers	18	20	10	23	34	9
Treballadors dels serveis	32	40	10	20	21	11
Dependents	N.D.	N.D.	N.D.	16	4	2
Dones de fer feines no contractades	N.D.	N.D.	N.D.	12	7	0
Altres	0	3	2	0	5	2
TOTAL	100	100	100	100	100	100

font: EMB 1995, 2000

Com hem vist, la influència de la classe social en el risc de pobresa es transmet de pares a fills. És per això que resulta il·lustratiu observar la categoria socio-professional dels pares dels actualment pobres. Més de la meitat provenen de llars d'obers o de treballadors agraris.

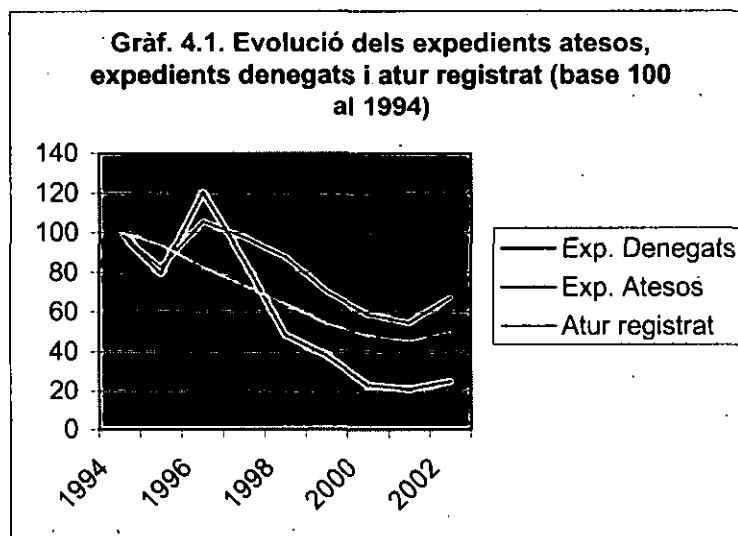
Taula 3.9. Categoria socio-professional del pare de l'entrevistat segons decil de renda

Categoria socio-professional del pare de l'entrevistat	1995			2000		
	1r decil	2n decil	resta	1r decil	2n decil	resta
Empresaris	2	4	7	7	5	10
Autònoms	5	6	8	8	9	12
P.Liberal, Directors, gerents i tècnics superiors	5	2	10	2	2	9
Tècnics mitjans	2	3	5	3	2	5
Personal administratiu i comercials	4	6	9	6	5	10
Obrers	45	38	30	30	37	29
Treballadors dels serveis	10	9	9	9	7	6
Treballadors agraris	19	23	12	24	23	8

font: EMB 1995, 2000

4. PERFIL SOCIAL DELS BENEFICIARIS DEL PIRMI

El Programà Interdepartamental de Renda Mínima d'Inserció proporciona una prestació econòmica a les llars que demostrin no rebre ingressos suficients, ni fruit del treball, ni de rendes, ni d'altres prestacions. La finalitat del programa és que les persones ateses puguin assolir la plena autonomia personal, familiar, econòmica i social. Aquesta renda mínima es converteix en l'última garantia d'ingressos per a la subsistència de les famílies que la reben. Utilitzarem l'estudi del perfil de les llars incloses en el programa i del nombre de titulars i de beneficiaries dels expedients per

aproximar-nos a la realitat d'aquestes famílies.

Cal advertir que el potencial explicatiu de la pobresa a partir del PIRMI té certes limitacions. En primer lloc, no totes les persones en situació d'exclusió accedeixen a la prestació. Òbviament, hi ha ciutadans que reben ingressos d'altres bandes i que també es troben en situació de pobresa. A més, cal estar empadronat a la ciutat per accedir-hi i constar dins dels registres com a titular d'un expedient a Barcelona. Per tant, molts ciutadans estrangers en situació de precarietat no accedeixen al programa. I, per últim, l'acció de l'administració també pot interferir en l'evolució tant de l'oferta com de la demanda de la renda mínima.

Com semblà lògic l'evolució de l'atur i l'evolució de les demandes de renda mínima van íntimament lligats. El coeficient de correlació entre l'evolució de l'atur i el nombre d'expedients atesos entre 1994 i 2002 a Barcelona és de 0,8. Això demostra que l'atur i l'absència d'ingressos evolucionen a la par.

El que és més remarcable, és que succeeix el mateix amb l'evolució dels expedients denegats. Les denegacions són més altes quan creix l'atur, per tant, la demanda de prestacions també és més alta. Així, el coeficient de correlació entre l'evolució dels expedients denegats i l'atur registrat per a Barcelona entre 1994 i 2002 també és de 0,8.

Tot i aquestes limitacions utilitzarem els registres del PIRMI per aproximar-nos a diversos fenòmens i relacionar-los amb la pobresa i exclusió. Així doncs entrarem en l'anàlisi de les diferents variables que influeixen en el risc de caure en una situació de pobresa extrema que doni accés al programa de renda mínima. Tractarem les variables d'edat i gènere, la tipologia de les llars, la nacionalitat i la distribució territorial, i en un altre pla farem una breu aproximació a les problemàtiques identificades en les llars perceptores i a la cronificació de la pobres.

L'edat i el gènere

El 62,44% dels titulars dels expedients del PIRMI són dones. La feminització de la pobresa és, doncs un fenomen més que evident en la ciutat de Barcelona. En totes les franges d'edat llars encapçalades per dones tenen més probabilitat de trobar-se en una situació de pobresa que els doni dret a accedir a aquest programa.

Val a dir, que la feminització no és igualment important en totes les franges etàries. És en les cohorts més joves en les que les dones es troben en una situació més desfavorable respecte els homes. Així doncs, en la franja de fins a 25 anys més del 90% dels titulars són dones i en la que va dels 26 als 35 les dones representen un 79% dels titulars.

És a partir de la franja anterior a la jubilació (46 a 59 anys) en la que la quantitat d'homes titulars d'expedients s'apropa a l'equiparació amb el nombre de dones i només per als majors de 60 anys s'arriba a una relativa igualtat.

Taula 4.1. Sexe dels titulars dels expedients del PIRMI per edats 2002

	expedients		
	homes	dones	total
00-25	9,23	90,77	100
26-35	21,19	78,81	100
36-45	34,46	65,54	100
46-59	45,27	54,73	100
60 i més	49,41	50,59	100
Total	37,56	62,44	100

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Donades aquestes diferències és d'esperar que la distribució per edats dels titulars de la RMI sigui diferent en funció del gènere. Així, mentre gairebé la meitat dels homes titulars dels expedients es concentren en la cohort anterior a l'edat de jubilació (46 a 60 anys), les dones es reparteixen més per totes les franges. Tot i que la freqüència més alta (32%) es situa entre els 46 i els 59 anys, les freqüències en les cohorts més joves són força més importants que entre els homes. Així doncs, la pobresa entre les dones està molt menys lligada a la l'edat que entre els homes.

Taula 4.2. Edat dels titulars d'expedients del PIRMI segons gènere 2002

	nombre d'expedients	
	homes	dones
00-25	1,01	5,94
26-35	9,55	21,36
36-45	23,95	27,41
46-59	44,47	32,34
60 i més	21,02	12,95
total	100	100

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Tipologia de les Llars

Malgrat el nombre promig de membres que hi ha a les llars beneficiàries del PIRMI és de dos persones, gairebé la meitat de les llars perceptores són unipersonals (un 46,9%). No obstant, la major probabilitat de trobar-se en situació de rebre la PIRMI la tenen les llars monoparentals. Un 11,61% del total de les llars monoparentals de Barcelona són beneficiàries d'una renda mínima, situant-se en una situació de risc molt més gran que qualsevol altre tipus de llar doncs només un 0,55% del total de les llars barcelonines reben una PIRMI i tan sols un 0,13 del conjunt dels nuclis familiars de la ciutat es troben

dins el programa. Queda patent que el tipus de llar amb menor risc de pobresa és el nucli familiar clàssic (veure taula 4.3.).

Un altre conjunt de llars que presenta una alt índex de beneficiaris de la renda mínima són les persones soles amb nucli de convivència¹⁵, entre els quals un 4,9 % es compten com a perceptors.

Taula 4.3. Tipologia de les llars perceptores de RMI

	nombre d'expedients	distribució	nombre de llars (BCN)	incidència PIRMI
monoparental	883	27,78	7606	11,61
nucli familiar	569	17,90	431432	0,13
persona sola	1491	46,90	134050	1,11
persona sola amb N.C.	236	7,42	4816	4,90
Total	3179	100,00	577904	0,55

font: elaboració pròpia a partir la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya i del Cens 1996

Si ens fixem en les edats dels titulars dels expedients veiem que entre les cohorts joves la freqüència de titulars que pertanyen a llars monoparentals és força alta (al voltant del 50% fins els 35 anys). En la franja etària que va dels 36 als 45 les freqüència de la monoparentalitat s'igualava amb la de les llars unipersonals i a partir dels 46 són les persones soles les que concentren la majoria dels expedients.

Taula 4.4. Tipus de llar perceptora de RMI per franges d'edat

	00-25	26-35	36-45	46-59	60 i més	total
monoparental	52,31	47,40	39,40	17,14	6,30	27,78
nucli familiar	33,08	25,28	18,55	12,36	17,91	17,90
persona sola	10,77	21,19	34,70	61,38	69,88	46,90
persona sola amb N.C.	3,85	6,13	7,35	9,12	5,91	7,42
Total	100	100	100	100	100	100

font: elaboració pròpia a partir la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Del conjunt dels expedients referents a llars monoparentals, el 37% pertanyen a titulars de 36 a 45 anys. Per contra la meitat dels expedients oberts per a llars unipersonals (48%) pertanyen a persones d'entre 46 a 59 anys.

¹⁵ Persones que viuen compartint habitatge amb altres amb qui no tenen llaços de parentiu.

Taula 4.5. Tipus de llar perceptora de RMI per franges d'edat

	00-25	26-35	36-45	46-59	60 i més	total
monoparental	7,70	28,88	37,03	22,76	3,62	100
nucli familiar	7,56	23,90	27,07	25,48	15,99	100
persona sola	0,94	7,65	19,32	48,29	23,81	100
persona sola amb N.C.	2,12	13,98	25,85	45,34	12,71	100
Total	4,09	16,92	26,11	36,90	15,98	100

font: elaboració pròpia a partir la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

La nacionalitat

A la presentació de les dades de l'EMB sobre el risc de pobresa i la seva composició hem vist que la immigració des d'altres parts d'Espanya és un factor relacionat amb els baixos nivells de renda, però fora un error associar immigració i pobresa de manera simplista. El risc de pobresa no està determinat pel fet de migrar en sí sinó per l'ocupació i les condicions de treball en el país receptor. La pobresa és primer de tot una qüestió de classe social. Una bona part dels immigrants actuals provenen de països en vies de desenvolupament, o en transició del socialisme al capitalisme, que venen a ocupar llocs de treball amb elevats graus de precarietat, no es estrany doncs que siguin ells els més exposats a la pobresa extrema i, si tenen la seva situació regularitzada, accedeixin als programes d'assistència social.

El 15 % dels titulars d'expedients vigents de PIRMI són persones de nacionalitat no espanyola. Així mateix la població estrangera beneficiària d'una PIRMI constitueix un 18,27% del total dels beneficiaris a la ciutat de Barcelona. Si tenim en compte que només un 7,6% de la població empadronada a la ciutat és de nacionalitat estrangera, veiem que els immigrants estan sobrerrepresentats entre la població perceptora de la renda mínima.

Mentre la RMI és rebuda per un 0,38 % del conjunt de la població barcelonina de nacionalitat espanyola, són un 1,03 % del total dels estrangers els que la reben. En aquesta línia, un anàlisi de la cobertura per col·lectius pot oferir una aproximació a les diferències entre la població immigrada segons el seu origen. Veiem doncs, que el grup amb una incidència més alta de la renda mínima és el dels Nord Africans entre els que un 4,93 % en són beneficiaris. I que, en segon lloc, els estrangers procedents de l'Àfrica Subsahariana que reben la PIRMI són un 2 % dels residents a la ciutat.

Tots els altres grups, excepte els Nord- americans i els procedents d'Oceania presenten unes cobertures superiors a la dels nacionals, però sense distanciar-se sobremanera com en els casos anteriors.

Taula 4.6. Població estrangera a Barcelona 2002, % beneficiaris de PIRMI

	nombre absolut	nombre relatiu de beneficiaris per nacionalitat	nombre relatiu de beneficiaris estrangers	% beneficiaris de la PIRMI
Espanya	1391449	81,73		0,38
UE	16211	1,61	14,24	0,64
Europa no UE	6713	0,84	5,90	0,80
Àfrica Nord	11291	8,71	9,92	4,93
Àfrica Sub-sahariana i central	2602	0,81	2,28	2,00
Nord- Amèrica	1413	0,06	1,24	0,28
Llatino- Amèrica	57531	5,13	50,52	0,57
Àsia	17934	1,11	15,75	0,40
Oceania	144	0	0,13	0,00
Apàtrides	37	0	0,03	0,00
Total	113876	100	100	1,03

font: elaboració pròpia a partir de dades del departament d'estadística de l'Ajuntament de Barcelona i de la base de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Taula 4.7. Procedència dels titulars dels expedients (nombres absoluts)

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	Ratio beneficiaris/e xpedients
Espanya	2696	5229	1575	1,94
UE	49	103	34	2,10
Europa no UE	18	54	25	3,00
Àfrica Nord	209	557	240	2,67
Àfrica Sub-sahariana i central	26	52	21	2,00
Nord- Amèrica	2	4	1	2,00
Llatino- Amèrica	149	328	133	2,20
Àsia	24	71	36	2,96
Total	3173	6398	2065	2,02

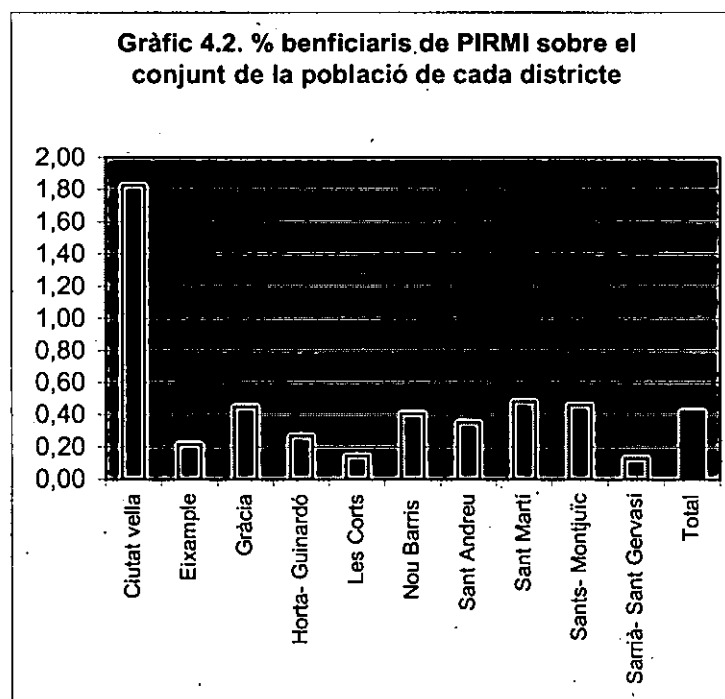
font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Si posem en relació el nombre de beneficiaris amb el nombre d'expedients vigents per procedència també podem aproximar diferències en la composició de les llars en situació de pobresa perceptores de PIRMI segons la zona geogràfica d'origen. En primer lloc, destaquem el fet que el tamany mig de les llars beneficiàries de PIRMI és més gran per als estrangers que per als nacionals sigui quina sigui la seva procedència.

Així, mentre la ratio beneficiaris/expedients per als nacionals és d'un 1,94 per als procedents de països europeus de fora de la UE ascendeix a 3 beneficiaris per cada expedient. Els asiàtics i els nord- africans també presenten unes ratios força altes essent 2,97 i 2,67 respectivament els beneficiaris mitjos per expedient vigent.

Distribució territorial¹⁶

Pel que fa a la distribució per districtes de les llars perceptores de la renda mínima d'inserció, la primera dada a destacar és que el major nombre d'expedients es concentra a Ciutat Vella. En l'anàlisi del nombre de beneficiaris sobre el total de població de cada districte descobrim que la població perceptora de la renda mínima a Ciutat Vella constitueix un 1,83 % del conjunt, molt per sobre de la mitja de la ciutat que se situa en el 0,42 %¹⁷. Com podem veure en el gràfic, el grup de districtes format per Gràcia, Nou Barris, Sant Martí i Sants Montjuïc se situa molt a prop de la mitjana de la ciutat. Existeix un tercer grup format per l'Eixample, Horta- Guinardó, Sant Andreu, Les Corts i Sarrià Sant Gervasi en el que el percentatge de beneficiaris sobre el total de la població se situa força per sota de la mitja de la ciutat, tot destacant Sarrià- Sant Gervasi on tan sols 0,13% de la població rep la renda mínima.

¹⁶ A l'annex trobareu un anàlisi més detallat de les variables edat i gènere, tipus de llar i procedència dels titulars dels expedients del PIRMI.

¹⁷ En aquesta dada s'han exclòs els expedients d'atenció especial per no poder-los situar en cap districte. Per aquesta raó, els nombres poden diferir, encara que mínimament, amb els d'altres epígrafs.

Si parem atenció al tamany de les llars, el districte que presenta una ratio beneficiaris/expedients més baixa és l'Eixample (un 1,64), seguit de Les Corts (amb 1,78 beneficiaris per expedient). Són aquests districtes els que presenten una variança a la baixa més gran respecte a la mitja de Barcelona de 2,06 beneficiaris per cada expedient.

Els districtes on les llars en situació de pobresa són més grans són Sant Andreu i Nou Barris amb 2,62 i 2,51 beneficiaris per expedient respectivament.

Taula 4.8. Beneficiaris del Pirmi i grandària de les llars beneficiàries per districtes

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrecs	Població	% beneficiaris de PIRMI	beneficiaris /expedients (llars)
Ciutat vella	893	1623	463	88793	1,83	1,82
Eixample	330	540	119	248383	0,22	1,64
Sants- Montjuïc	328	772	288	167189	0,46	2,35
Les Corts	67	119	29	82291	0,14	1,78
Sarrià- Sant Gervasi	84	173	31	132864	0,13	2,06
Gràcia	264	515	137	114018	0,45	1,95
Horta- Guinardó	232	446	134	165942	0,27	1,92
Nou Barris	268	672	273	164163	0,41	2,51
Sant Andreu	182	476	197	135281	0,35	2,62
Sant Martí	426	996	384	206401	0,48	2,34
Total	3074	6332	2055	1505325	0,42	2,06

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Això és perfectament coherent amb les diferències en la tipologia de les llars per districte. Mentre a Ciutat Vella, a l'Eixample i a Sarrià- Sant Gervasi més del 50% de les llars perceptores de la RMI són unipersonals, als districtes de Nou Barris i Sant Andreu les persones soles representen al voltant del 30% dels expedients del programa.

És en els districtes amb una menor proporció de llars unipersonals perceptores de la renda mínima on existeix una freqüència més important de la monoparentalitat com a factor de risc per caure en la pobresa, tot i que es important destacar que a Sants- Montjuïc, Nou Barris, Sant Andreu i Sant Martí els nuclis familiars tenen un pes especialment important en el conjunt de les llars que reben la RMI.

Taula 4.9. Tipologia de les llars titulars d'expedient de PIRMI per districtes 2002

	monoparentals	nuclis familiars	persones soles	persones soles en N.C. ¹⁸	total
Ciutat vella	24,75	14,67	53,75	6,83	100,00
Eixample	24,85	9,39	56,97	8,79	100,00
Sants- Montjuïc	28,05	25,91	39,33	6,71	100,00
Les Corts	31,34	7,46	47,76	13,43	100,00
Sarrià- Sant Gervasi	20,24	10,71	60,71	8,33	100,00
Gràcia	29,28	18,63	43,35	8,75	100,01
Horta- Guinardó	35,78	13,36	44,40	6,47	100,01
Nou Barris	35,07	29,10	30,60	5,22	99,99
Sant Andreu	29,67	27,47	32,42	10,44	100,00
Sant Martí	31,92	22,07	37,56	8,45	100,00
Total	27,78	17,90	46,90	7,42	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

La immigració estrangera també és un factor a tenir en compte a l'hora de diferenciar les característiques de la pobresa en els districtes ja que la diversitat en els graus de presència dels estrangers en el programa és molt marcada.

A Ciutat Vella i a l'Eixample al voltant d'una quarta part dels beneficiaris del PIRMI són de nacionalitat no espanyola mentre que a la resta de la ciutat els estrangers en representen menys d'un 15%.

Horta- Guinardó, Nou Barris i Sant Andreu són els districtes amb menor presència d'estrangers en el programa.

Taula 4.10. Proporció de titulars i beneficiaris del PIRMI de nacionalitat no espanyola per districtes 2002

	Expedients	Beneficiaris
Ciutat vella	18,27	24,46
Eixample	20	26,48
Sants- Montjuïc	10,77	14,38
Les Corts	13,43	15,17
Sarrià- Sant Gervasi	15,48	18,98
Gràcia	12,17	16,7
Horta- Guinardó	13,79	10,96
Nou Barris	10	11,6
Sant Andreu	12,9	13,66
Sant Martí	12,68	14,36
Total	15,03	18,27

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

¹⁸ Persones que viuen compartint habitatge amb altres amb qui no tenen llaços de parentiu

Vistes aquestes dades i l'anàlisi en detall dels districtes de l'annex, es dona a Barcelona una distribució desigual de la incidència dels diferents factors de risc i de les diferents tipologies de pobresa i exclusió.

Als districtes més antics i pròxims al centre de la ciutat existeix una major presència de llars unipersonals en situació de pobresa formades, probablement, per persones grans soles. També és on es concentra un major nombre de llars en situació de pobresa formades per immigrants estrangers.

Als districtes més allunyats del centre de la ciutat, tot i que també trobem llars unipersonals i persones grans soles en situació de pobresa, és on existeixen més llars formades per un nucli familiar que cauen en la pobresa i on la monoparentalitat, fruit de les ruptures, és més present entre les llars pobres. També és en aquests districtes on la mitjana d'edat de les persones titulars dels expedients és més baixa i on la feminització del fenomen de la pobresa és fa més patent.

Problemàtica familiar

En aquest punt farem un petit anàlisi de la tipologia de les problemàtiques que porten a les llars a la situació de manca d'ingressos que els dona accés a entrar en el programa de renda mínima.

Les dades que utilitzem provenen dels registres administratius que omplen els professionals del centres d'assistència social i en els quals esmenten la problemàtica més rellevant de cada llar i que ells consideren que ha provocat l'obertura dels expedient.

Tot i que les diferents problemàtiques difícilment es donen de forma aïllada i que les dades depenen de la consideració subjectiva dels professionals, les utilitzarem de manera orientativa.

Els principals problemes que poden portar a les llars barcelonines a trobar-se en una situació de manca d'ingressos són l'atur (23,6% dels expedients del PIRMI) i la monoparentalitat (21,2%) i, en un segon pla, els problemes de salut (un 12,1% dels casos). Problemes, com ara l'alcoholisme, les drogodependències, i la indigència són força més minoritaris entre els perceptors de la RMI.

Per districtes, podem reafirmar característiques que ja apareixien en l'anàlisi territorial dels perfils socials. A Ciutat Vella, les problemàtiques més esmentades són la laboral (22,6%), la monoparentalitat (17,4%) i la salut (19,6%) en una intensitat força més pronunciada que als altres districtes.

Aquesta major freqüència dels problemes de salut que indueixen a entrar en el programa de la RMI, es pot relacionar amb la important presència de llars unipersonals entre les perceptoras de la prestació en aquest districte.

A l'Eixample i a Gràcia, la principal problemàtica és la laboral (35 i 39%) amb una freqüència força més alta que als altres districtes, seguida, com a la resta de la ciutat, per la monoparentalitat.

En el districte d'Horta- Guinardó, la problemàtica més esmentada és la monoparentalitat (32%), la qual cosa es pot vincular a la estructura d'edats i de llars que s'ha explicat en el punt anterior.

A Les Corts, la majoria dels expedients corresponen a les principals problemàtiques de les llars perceptoras de RMI de la ciutat per igual (26,9%).

A Nou Barris i a Sant Martí, igual que a Horta, la monoparentalitat passa per davant dels problemes laborals entre els perceptors de la renda mínima.

A Sant Andreu i a Sants- Montjuïc són els problemes laborals els que presenten unes freqüències més importants, seguits de la monoparentalitat.

Per últim, a Sarrià Sant Gervasi la problemàtica que apareix en més ocasions és la Laboral.

Taula 4.11. Problemàtiques familiars dels perceptors de pirmi per districtes I

	Ciutat Vella	Eixampla	Sants-Montjuïc	Les Corts	Sarrià-Sant Gervasi	Gràcia	Horta-Guinardó	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí	Atencions Especials	Barcelona
Alcoholisme	3,5	4,9	0,0	7,7	9,1	4,5	3,0	5,0	3,3	2,9	7,1	4,1
Delinqüència	2,2	0,0	5,9	0,0	0,0	0,0	2,0	2,0	1,6	2,1	1,2	1,7
Desestructuració familiar	2,2	1,6	0,0	3,8	6,1	0,0	1,0	5,0	6,6	5,7	8,3	3,3
Drogodependència	2,2	0,0	5,9	3,8	3,0	5,6	6,0	6,9	3,3	2,9	6,0	3,8
Immigració	4,3	1,6	11,8	0,0	0,0	0,0	1,0	5,0	0,0	7,1	6,0	3,9
Indigència	2,6	0,8	1,5	0,0	3,0	1,1	0,0	1,0	1,6	2,9	35,7	4,4
Laboral	22,6	35,2	22,1	26,9	33,3	39,3	21,0	17,8	29,5	17,9	4,8	23,6
Ludopatia	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,0	0,0	0,0	0,0	1,2	0,3
Manca d'autonomia	3,5	0,0	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	2,0	0,0	2,1	3,6	1,6
Monoparentalitat	17,4	21,3	17,6	26,9	27,3	22,5	32,0	25,7	27,9	20,7	6,0	21,2
Multiproblematika	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	0,0	2,0	1,6	1,4	0,0	0,7
Persones soles	7,4	7,4	7,4	7,7	0,0	6,7	6,0	5,0	0,0	4,3	3,6	5,6
Prostitució	1,7	1,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6
Salut	19,6	11,5	13,2	7,7	9,1	4,5	15,0	5,9	11,5	15,0	2,4	12,1
Trastorns mentals	3,9	4,1	5,9	3,8	6,1	5,6	5,0	2,0	0,0	0,7	6,0	3,7
Altres o camps buits	6,1	9,8	7,4	11,5	3,0	9,0	7,0	14,9	13,1	14,3	8,3	9,5
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Taula 4.12. Problemàtiques familiars dels perceptors de pirmi per districtes II

	Ciutat Vella	Eixampla	Sants	Les Corts	Sarrià-Sant Gervasi	Gràcia	Horta-Guinardó	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí	Atencions Especials	Barcelona
Alcoholisme	18,6	14,0	0,0	4,7	7,0	9,3	7,0	11,6	4,7	9,3	14,0	100,0
Delinqüència	27,8	0,0	22,2	0,0	0,0	0,0	11,1	11,1	5,6	16,7	5,6	100,0
Desestructuració familiar	14,3	5,7	0,0	2,9	5,7	0,0	2,9	14,3	11,4	22,9	20,0	100,0
Drogodependència	12,5	0,0	10,0	2,5	2,5	12,5	15,0	17,5	5,0	10,0	12,5	100,0
Immigració	24,4	4,9	19,5	0,0	0,0	0,0	2,4	12,2	0,0	24,4	12,2	100,0
Indigència	13,0	2,2	2,2	0,0	2,2	2,2	0,0	2,2	2,2	8,7	65,2	100,0
Laboral	20,9	17,3	6,0	2,8	4,4	14,1	8,4	7,2	7,2	10,0	1,6	100,0
Ludopatia	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	33,3	0,0	0,0	0,0	33,3	100,0
Manca d'autonomia	47,1	0,0	5,9	0,0	0,0	0,0	0,0	11,8	0,0	17,6	17,6	100,0
Monoparentalitat	17,9	11,7	5,4	3,1	4,0	9,0	14,3	11,7	7,6	13,0	2,2	100,0
Multiproblematika	14,3	0,0	0,0	0,0	0,0	14,3	0,0	28,6	14,3	28,6	0,0	100,0
Persones soles	28,8	15,3	8,5	3,4	0,0	10,2	10,2	8,5	0,0	10,2	5,1	100,0
Prostitució	66,7	33,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0
Salut	35,2	10,9	7,0	1,6	2,3	3,1	11,7	4,7	5,5	16,4	1,6	100,0
Trastorns mentals	23,1	12,8	10,3	2,6	5,1	12,8	12,8	5,1	0,0	2,6	12,8	100,0
Altres o camps buits	14,0	12,0	5,0	3,0	1,0	8,0	7,0	15,0	8,0	20,0	7,0	100,0
TOTAL	21,8	11,6	6,5	2,5	3,1	8,4	9,5	9,6	5,8	13,3	8,0	100,0

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Cronificació de la pobresa

La intenció d'aquesta pinzellada sobre l'antiguitat dels expedients vigents del PIRMI és intentar localitzar la pobresa crònica a partir de la identificació dels perceptors de llarga durada de la renda mínima.

Si bé la pobresa és un fenomen dinàmic i la situació de manca d'ingressos total no s'acostuma a patir durant llargs períodes del procés vital de les persones, si que podem identificar un cert nombre de llars que porten percebent la renda mínima un llarg període de temps.

La meitat dels perceptors de la RMI a Barcelona porten més de 3 anys en el programa i un 21,6% més de 6 anys. Els districtes amb una proporció més alta d'expedients de més de tres anys d'antiguitat són Ciutat Vella i Sants amb un 56,3% i un 55,3% respectivament.

Els districtes amb una proporció més important d'expedients de més de sis anys són Gràcia (22,4%), Nou Barris (22%) i Ciutat Vella (26,3%).

Taula 4.13. Antiguitat dels expedients vigents del PIRMI per districtes

	Ciutat Vella	Eixample	Sants	Les Corts	Sarrià-Sant Gervasi	Gràcia	Horta-Guinardó	Nou Barris	Sant Andreu	Sant Martí	Atencions Especials	Barcelona
1 any	18,6	24,2	14,3	23,9	28,6	24,3	31,0	25,0	25,8	21,6	47,2	22,8
de 2 a 3 anys	25,1	27,9	30,4	34,3	26,2	25,5	33,2	23,5	24,7	26,1	30,2	26,9
més de 3 anys	56,3	47,9	55,3	41,8	45,2	50,2	35,8	51,5	49,5	52,3	22,6	50,3
de 4 a 6 anys	30,0	27,0	33,4	31,3	31,0	27,8	19,4	29,5	28,6	31,0	16,0	28,7
més de 6 anys	26,3	20,9	21,9	10,4	14,3	22,4	16,4	22,0	20,9	21,4	6,6	21,6
TOTAL	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Fora summament interessant la realització d'un treball específic sobre el perfil social d'aquest col·lectiu de beneficiaris de la RMI de llarga durada així com dels factors associats a la cronificació i els associats a la pobresa extrema conjunta.

B. ALTRES DIMENSIONS DE L'EXCLUSIÓ

En el segon bloc de l'estudi entrem en l'anàlisi de l'exclusió social a Barcelona com a visió amplia dels processos que intervenen en la capacitat dels ciutadans i ciutadanes de desenvolupar els seus projectes vitals. Fem això des de dues perspectives: des del punt de vista dels factors que intervenen en el risc d'exclusió i des del seguiment de la situació de grups de risc concrets.

El factors als que fem referència són les credencials educatives, la salut, la presència de disminucions, l'habitatge, el gènere i l'edat. En relació a aquests factors ens aproximem al fenomen de l'exclusió en determinats col·lectius socials que, degut a les seves característiques i la configuració de les institucions socials, estan en una situació de vulnerabilitat especialment intensa en referència al conjunt de la població: els infants i joves, la gent gran, les persones en disminució.

Parem especial atenció també la influència de les diferències de gènere en l'exclusió femenina, en el context d'una societat on la pobresa i la precarietat són fenòmens cada cop més feminitzats.

1. L'EXCLUSIÓ EN L'INFÀNCIA I LA JOVENTUT: ESCOLARITZACIÓ I CREDENCIALS EDUCATIVES

Els menors d'edat

La societat catalana, com l'espanyola i les de la majoria de països de l'Europa del Sud, manifesten problemes d'ocupació importants, sobre tot per a les dones, els treballadors amb baixa formació, els joves i els majors de 50 anys, i tenen uns sistemes de protecció social amb llacunes molt importants, sobre tot en el camp de la protecció als més desvalguts com els infants, les persones grans i les que tenen discapacitats, que converteixen a la família en una institució excepcional per la protecció de les persones.

La manca de serveis socials per la gent gran i els infants repercuteix en l'activitat laboral femenina. D'una banda, dissuadint les dones d'incorporar-se al mercat de treball, i d'altra banda, incentivant a les que treballen per deixar la seva feina. Un indicador indirecte és la proporció de dones que abandonen la seva feina per 'baixa voluntària' o per 'altres' raons diferents a l'acomiadament, finalització de contracte, malaltia o tancament de l'empresa. Casi un 38% de les dones aturades van deixar la seva feina anterior per aquelles raons, front un 13% dels homes¹⁹. Al mateix temps l'Enquesta de discapacitats realitzada per l'INE l'any 1999 detectava que quasi una quarta part de les persones, majoritàriament dones, que eren cuidadores principals d'un adult discapacitat havien hagut de restringir la seva activitat laboral o d'estudis.

Aquest recolzament tant gran en la família, en un context de baixa ocupació, té però conseqüències molt negatives en el benestar dels joves i dels menors d'edat ja que la 'inactivitat' femenina perjudica la renda disponible de les seves llars augmentant el seu risc de pobresa. A més, entre les que treballen, la freqüència de formes de contractació 'atípiques', com els contractes temporal i a temps parcial, no els hi permeten a moltes d'elles gaudir d'una seguretat econòmica independent. Malgrat la contractació 'atípica' ha disminuït entre 1995 i 2000, és manté estable per les dones majors de 24 anys, que és on es concentra el gruix de l'activitat femenina.

En la taula B.1.1. podem veure la proporció de persones en situació de pobresa segons la seva edat a diferents països desenvolupats. A Espanya, el risc de pobresa

¹⁹ Piqué, J.M. *El Mercat de treball a la província de Barcelona*. Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona. 2002

és més elevat per a les persones grans, de les quals la majoria són dones, i pels menors d'edat.

Taula B.1.1. La pobresa segons edat a Europa i els EE.UU, anys 90
Pobresa mesurada a partir del 50% de la renda mediana disponible

País	Any	Població total	Majors de 64 anys	Menors de 18 anys
EE.UU	1994	19,1	19,6	24,9
Regne Unit	1991	14,6	23,9	18,5
<i>Espanya</i>	<i>1990</i>	<i>10,4</i>	<i>11,4</i>	<i>12,8</i>
Italia	1991	6,5	4,4	6,1
Alemania	1989	7,6	7,5	8,6
França	1984	7,5	4,8	7,4
Holanda	1991	6,7	4,1	8,3
Bèlgica	1992	5,5	11,9	4,4
Dinamarca	1992	7,5	11,3	5,1
Finlàndia	1991	6,2	14,4	2,7
Suecia	1992	6,7	6,4	3

Fuente: T. Smeeding, LIS, WP nº 155

Els efectes que té la pobresa crònica en els menors d'edat són molt importants per la col·lectivitat, sobretot a llarg termini. Les oportunitats de creixement econòmic i de benestar futures estan molt condicionades pel benestar que gaudeixen els infants d'ara. D'aquí que l'abast que tingui exclusió entre els nostres menors i joves és un bon indicador de les expectatives de futur de la nostra societat. Arreu dels estats europeus i de Nord Amèrica el risc de pobresa infantil és molt més elevat quan els nens viuen amb un únic progenitor que quan ho fan amb els dos. En el cas espanyol el risc es duplica malgrat una bona part de les dones soles amb fills a càrrec viuen amb els seus pares quan no poden obtenir recursos suficients del mercat de treball, de manera que poden compartir economies d'escala amb altres adults i reduir aquest risc.

Taula B.1.2. Pobresa infantil segons tipus de llar. Anys 90

	% pobresa (50% renda mediana)	
	Monoparental	Parella
EE.UU	59,6	16,7
Canadà	45,3	12,3
Regne Unit	40,3	17,5
Alemanya	43,3	8,5
Holanda	29,6	6,8
<i>Espanya</i>	25,2	12,4
Itàlia	20,2	20,9
França	25,4	7,7
Dinamarca	10,5	5,5
Finlàndia	6,2	3,0
Suècia	4,5	3,6

Font: B. Bradbury & M. Jäntti "Child poverty across twenty-five countries" in Bradbury et al. (UNICEF, 2001)

No obstant aquesta possibilitat d'obtenir refugi a la llar dels pares, a Barcelona, l'any 1996, un 13% de les llars amb fills menors de 16 anys eren famílies monoparentals²⁰. Un 1% d'aquestes llars (192 famílies) estaven formades per persones adolescents solteres, una dada important si considerem que les probabilitats d'exclusió i pobresa augmenten quan el progenitor del nadó és una persona adolescent.

Taula B.1.3. Llars amb fills menors de 16 anys

Llars amb fills menors de 16 anys	128.025
Nuclis de pare o mare sols	16.784
Nuclis monoparentals on el progenitor te menys de 20 anys	192

Font: IDESCAT

Segons dades del Servei d'Informació Sanitària²¹, els embarassos entre les adolescents han anat incrementant-se al llarg dels anys 90, malgrat la taxa de naixements ha caigut lleugerament a causa de l'augment en les interrupcions voluntàries de l'embaràs. Tot i això, entre 1997 i 1999, unes 3,3 dones per cada 1000 de 15 a 19 anys havien donat a llum. Una proporció que ha estat quasi el doble a Nou Barris i 5 vegades superior al Districte de Ciutat Vella, essent Sarria- Sant Gervasi i Les Corts els districtes on aquesta xifra és insignificant.

El pes que te la immigració des de països en vies de desenvolupament en el creixement dels embarassos de les adolescents és molt important, però no podem atribuir aquest fet exclusivament al fenomen migratori. Un 73% dels naixements de

²⁰ IDESCAT, Base de dades de municipis i comarques. 13-12-02.

²¹ Servei d'Informació Sanitària, *Anàlisi de situació de l'embaràs adolescent a la ciutat de Barcelona*. Barcelona: IMSB; Maig, 2001.

dones de 15 a 19 anys entre 1994 i 1999 eren de mares nascudes a Catalunya. Una cohort autòctona en la qual el pes de la immigració estrangera era encara molt baix.

Els joves i les credencials educatives

La importància que té accedir a un mínim de credencials educatives per evitar l'exclusió social queda palesa quan considerem que, segons l'EPA, les persones que tenen un nivell d'estudis màxim d'EGB representen el 60% dels aturats registrats a la ciutat, i que en el conjunt de Catalunya, fins l'any 1997, la taxa d'atur dels adolescents entre 16 i 19 anys era superior al 50%, mentre que el 93% dels adolescents ocupats a la província de Barcelona l'any 2000 ho eren amb contractes temporals. Situacions de precarietat laboral aquestes que estan molt relacionades amb la possessió d'un nivell molt baix de credencials educatives (vegeu taula b.1.4.).

Taula B.1.4. Taxes d'activitat entre els adolescents de 16 a 19 anys, segon trimestre del 2000

Nivell de formació assolit	Taxa d'activitat
Educació primària	26,35
primera etapa d'ESO	29,87
Ensenyaments tècnics professionals de grau superior	52,46

Font: CIIMU, Informe 2002.

El treball que, malgrat les dificultats, han pogut aconseguir aquests adolescents, a més de precari està relacionat amb ocupacions que hem vist tenen un elevat risc de pobresa econòmica. A Catalunya, més de la meitat són treballadors no qualificats, un 23% son treballadors dels serveis, un 11% empleats administratius, i un 9% obrers qualificats²².

Un indicador més greu de la importància que tenen les credencials educatives en la qualitat de vida de les persones l'obtenim de l'associació entre nivell educatiu i marginalitat social. Segons dades de l'Institut Municipal de Salut Pública²³, un 93% dels toxicòmans marginals tenien l'any 1996 un nivell d'estudis primaris o inferior. aquesta xifra era d'un 88,5% en el cas de les prostitutes, un 84% de les persones 'sense sostre' i un 98% de les dones que vivint soles eren ateses als serveis socials municipals.

²² CIIMU, Informe 2002

²³ Borrell, C. et al. *Salud y marginación social*. mimeo.

Taula B.1.5. Nivell d'estudis d'alguns grups socials marginats. Any 1997

Nivell d'estudis	Toxicòmans %	Prostitutes %	Sense sostre %
Inferior a primària i analfabets	37.3	50.8	17.8
Primària	55.9	37.7	66
Superior a primària	6.8	11.5	16.1

Font: IMSP

El capital humà de la ciutat ha millorat entre els anys 1995 i 2000. La proporció d'habitants en edat laboral que no tenen estudis superiors als secundaris ha caigut del 40 al 36%. La jubilació de les cohorts de més edat que, van tenir menys oportunitats educatives, ajuda a aquesta reducció, però també ha ajudat l'esforç institucional i de les famílies per facilitar l'accés a l'educació de les generacions més joves, com ho demostra el fet de que, a conseqüència de la reforma educativa de la LOGSE, hagi decaigut notablement el fracàs escolar²⁴, l'escolarització post-obligatòria ha augmentat i, que entre els 16 i 18 anys d'edat hagi caigut la proporció d'estudiants de Formació Professional en benefici del Batxillerat (Institut d'infància i món urbà:).

Finalment cal afegir la contribució que ha fet el fenomen migratori a la millora del capital humà de la ciutat. el capital humà es força positiu. Només els treballadors procedents d'Àsia i d'Àfrica del Nord tenen un nivell de credencials educatives inferior a la mitjana de la ciutat, i aquests immigrant son només un 24% del total d'estrangers empadronats a la ciutat al juny del 2002²⁵.

Taula B.1.6. Població estrangera empadronada, per nivell d'estudis. Gener, 2001	Primaris	Secundaris	Superiors
Orient Mitjà	34.7	36.2	26.8
Àsia Central	71.9	18.5	7.2
Sud-est Asiàtic	48.4	31.0	16.6
Àfrica del Nord i Magrib	72.7	18.3	7.1
Àfrica Central i Meridional	37.9	41.5	17.7
Amèrica Central	46.0	31.5	19.7
Amèrica del Sud	28.3	45.9	23.9
Europa Central i Oriental	25.8	30.5	32.3
Reste de països	21.9	29.7	46.1
Total població de Barcelona	43.6	39.3	17.1

No obstant la millora en el capital humà de la ciutat, encara hi ha un sector important dels joves que manté un nivell d'estudis reglats molt baix. Segons dades de l'EMB, 1

²⁴ Casal, J. i Albaigüés, B., *La transició al treball en la minoria d'edat* a CIIMU, Informe 2002

²⁵ Dades extretes del *Pla Municipal d'Immigració*. Ajuntament de Barcelona, desembre del 2002.

de cada 10 joves barcelonins d'entre 18 i 24 anys no han passat més enllà de l'Ensenyament Secundari Obligatori i no estan estudiant cap altre ensenyament reglat. A més, durant el curs 1999-2000, quasi un 27% han abandonat el sistema educatiu reglat sense obtenir la graduació de 4rt d'ESO²⁶. Aquesta dada, és important en termes absoluts per quant ens indica la quantitat de persones que han de tenir problemes per accedir a una qualitat de vida que gaudeix la majoria dels barcelonins, però és important també en termes relatius per quant sabem que el rendiment escolar està molt condicionat per la classe social a la qual pertanyen els pares.

Fins a quin punt el nostre sistema educatiu compensa aquestes desigualtats de rendiment escolar condicionades per l'ambient familiar es difícil d'estimar amb precisió, però hi ha raons de pes per pensar que la dualitat entre centres públics i privats que caracteritza el nostre sistema educatiu no ajuda gaire a aquesta compensació.

L'estructura del sistema educatiu de la ciutat de Barcelona reflecteix la desigualtat de les oportunitats educatives entre classes socials. En una ciutat on no arriben al 40% els alumnes de 3 a 16 anys matriculats en centres públics, les classes socials més benestants de la ciutat duen majoritàriament els seus fills a les escoles privades concertades. La taula següent ens mostra com, malgrat que per un 85% dels entrevistats a l'EMB amb fills escolaritzats, el cost econòmic de l'escola no ha estat un criteri important per l'elecció del centre, només un 5% dels entrevistats situats en el quartil inferior de la distribució de la renda han manifestat que el cost no havia influït en l'elecció.

Taula B.1.7. Distribució percentual segons la seva situació econòmica dels que asseguren que el cost econòmic no ha estat un criteri important en l'elecció d'escola pels seus fills

1r decil	2n decil	benestants	total
5,5	5,9	88,6	100

Font: EMB, 2000

Així no és estrany que al districte de Sarrià-Sant Gervasi només un 13% dels escolars estudien en centres públics, una xifra que supera el 50% en els Districtes on més persones pobres resideixen. Els grups socials amb més renda i cultura no tenen inconvenient en sufragar els costos de temps i diners per dotar els seus fills d'una educació de qualitat, encara que el centre estigui lluny del seu lloc de residència,

²⁶ CIIMU, Informe 2000

mentre que a les llars pobres les decisions es prenen més en funció del cost i de la proximitat de l'escola. La capacitat d'elecció d'aquestes famílies és molt més limitada i, en conseqüència, no es d'estranyar que la insatisfacció sigui més alta entre les famílies que tenen fills escolaritzats a centres públics (9,1% front a un 1,6% en centres privats)²⁷. Una dada que no és inconsistent amb el fet de que les taxes de fracàs escolar siguin en els centres públics el doble que en els privats.

Taula B.1.8. Resultats acadèmics a l'Ensenyament Secundari Obligatori a la ciutat de Barcelona. Curs 1999-2000

Titularitat del Centre	Alumnes no avaluats	Repetidors sobre avaluats	Avaluats no graduats al juny
Pública	6.9	17.9	35.5
Privada	2.5	8.5	17.6

Font: CIIMU, Informe 2002.

Aquest esbiaix classista del nostre sistema educatiu també es nota quan analitzem les pautes d'escolarització dels immigrants. Els immigrants provenint de països europeus, asiàtics i de Nord Amèrica tenen taxes d'escolarització en centres privats similars o superiors a les dels ciutadans autòctons, però els immigrants de països més pobres, i que constitueixen els estrats més precaris dels obrers i dels treballadors dels serveis, majoritàriament confien l'educació dels seus fills als centres públics.

Taula B.1.9. Proporció del total d'alumnes d'origen estranger matriculats en centres privats. Curs 1998-99

Zona d'origen	Catalunya	Districte de Ciutat Vella
Unió Europea	20.7	32.7
Resta d'Europa	32.2	23.5
Amèrica del Nord	32.1	50
Àsia i Oceania	25.3	37.8
Amèrica Central i del Sud	19	22
Resta d'Àfrica	11.6	67.6
Magrib	5.8	12.5

Font: CIIMU, Informe 2002

Pel que fa a l'ocupació dels joves estrangers, entre 16 i 24 anys, que hi treballen, les dades disponibles per tota Espanya ens indiquen que un 42% provenen d'Àfrica, un 32% d'Amèrica Central o del Sud i un 23% d'Àsia. Es a dir, la pràctica totalitat de països en vies de desenvolupament. I les seves ocupacions son majoritàriament d'un elevat risc de pobresa, la majoria son peons o treballadors dels serveis²⁸.

²⁷ CIIMU, Informe 2002.

²⁸ CIIMU, Informe 2002

A la nostra ciutat la prestació directa de serveis educatius pel sector públic juga un paper clarament subsidiari del sector privat, com ho demostra el fet de que entre la proporció de places públiques de 3 a 16 anys i el nivell de riquesa dels districtes hi hagi una correlació negativa quasi perfecta (coeficient de correlació = -0,91). Aquest paper subsidiari té efectes perversos sobre l'equitat en l'aprofitament dels recursos educatius que és manifesten amb claredat quan observem l'ensenyament no obligatori. En el cas de l'educació de 0 a 3 anys, malgrat l'esforç del sector públic per corregir la desigualtat d'oportunitats (la correlació entre oferta de places públiques i renda es -0,76) no s'aconsegueix evitar que siguin les classes més pobres les que menys escolaritzen als seus fills més petits (la correlació entre la taxa bruta d'escolarització i la renda dels districtes de la ciutat es de 0,91). L'esforç del sector públic en prestar serveis educatius directes ha estat, però, desigual. Mentre que la proporció de menors escolaritzats a centre públics ha pujat a Barcelona ciutat del 33,7 al 34,6% en educació infantil i del 33,3 al 37% en educació primària entre 1995 i l'any 2000, la proporció d'estudiants de secundària i formació professional ha caigut del 36,5 al 32%²⁹.

Taula B.1.10 Escolarització de menors de 16 anys per districtes

Districte	Renda del Districte	de 0 a 3 anys curs 1999-2000		de 3 a 16 anys curs 2000-1
		% total nens escolaritzats	% en centres públics	% en centres públics
Ciutat Vella	62,7	27,4	45,5	50,0
Eixample	114,4	35,0	3,5	23,0
Sants Montjuïc	86,1	31,4	29,0	53,0
Les Corts	138,8	46,2	10,0	24,0
Sarrià - S.Gervasi	162,7	48,0	2,0	13,0
Gracia	101	30,9	4,2	38,0
Horta Guinardó	91,7	35,2	19,5	41,0
Nou Barris	77,4	24,9	42,9	48,0
Sant Andreu	88,8	23,9	15,8	43,0
Sant Martí	86,9	28,7	13,8	55,0
Barcelona		33,0	20,5	36,0

Font: CIIMU. Informe 2002.

La Renda del Districte ha estat estimada a partir de l'Índex de Capacitat Econòmica de les Famílies (ICEF) de 1996 elaborat per l'Ajuntament

Malgrat l'extensió de l'escolarització que s'ha produït en els darrers anys, la formació dels menors d'edat no depèn només de l'ensenyament reglat. Ja hem vist que una

²⁹ CIIMU, Informe 2002

bona part dels resultats obtinguts a l'escola son atribuïbles a l'entorn familiar i dels barris on els menors es socialitzen amb els seus iguals. Sens dubte, la ciutat de Barcelona manté un nivell de segregació territorial de les classes socials que ajuda a perpetuar el fracàs escolar dels fills de classes treballadores.

Analitzant l'associació entre nivells d'estudis i grups professionals dels residents a cada Districte de la ciutat observem una enorme correlació entre la proporció de residents que tenen un nivell d'estudis igual o inferior a Primària i la proporció de residents que son treballadors dels serveis, artesans, treballadors de la indústria, operadors d'instal·lacions i maquinària i empleats administratius.

En sentit contrari, la mateixa correlació existeix entre la proporció de residents amb estudis superiors o titulacions de grau mig i la proporció de directius, tècnics i professionals.

Taula B.1.11. Percentatges de residents als Districtes segons nivells d'estudis. Any 2000

Districte	<Primària	Primària	Secundària	T.grau mig	T.superior	ratio superior/ <primària	ratio superior/ secundària
Ciutat Vella	16,90	30,10	26,10	3,00	6,50	0,38	0,25
Eixample	9,20	21,20	38,20	7,40	14,30	1,55	0,37
Sants-Montjuïc	14,30	27,60	33,90	3,80	5,70	0,40	0,17
Les Corts	8,50	19,80	38,20	7,60	16,90	1,99	0,44
Sarrià-S.Gervasi	6,00	14,00	39,00	9,10	25,40	4,23	0,65
Gràcia	10,00	22,60	37,50	6,90	12,60	1,26	0,34
Horta-Guinardó	15,00	25,60	33,80	4,30	5,90	0,39	0,17
Nou Barris	18,60	28,00	29,40	2,40	2,70	0,15	0,09
Sant Andreu	13,30	27,90	36,10	4,10	5,10	0,38	0,14
Sant Martí	14,60	26,90	34,70	3,60	5,50	0,38	0,16

Font: Padró Municipal pels nivells educatius. IDESCAT, per les professions.

Taula B.1.12. Correlacions entre professió i nivell educatiu per Districtes

Professions per Districtes. Any 1996	Nivells educatius per Districtes				
	<Primària	Primària	Secundària	T. Grau mig	Títol Superior
Treballadors dels serveis	0,95	0,96	-0,91	-0,95	-0,89
Artisans i treballadors qualificats indústria	0,95	0,89	-0,71	-0,96	-0,95
No qualificats	0,83	0,80	-0,99	-0,84	-0,70
Empleats administratius	0,86	0,93	-0,56	-0,90	-0,98
Operadors d'instal·lacions i maquinària	0,92	0,85	-0,65	-0,94	-0,93
Directius	-0,94	-0,95	0,72	0,96	0,98
Tècnics i professionals	-0,96	-0,97	0,75	0,99	0,99
Tècnics i professionals de suport	-0,56	-0,32	0,80	0,48	0,23

Es d'esperar que la presència d'elevades taxes de població amb nivells educatius inferiors a la secundària, sobre tot als barris de classes treballadores, hagi de disminuir a mesura que les noves generacions educades sota el sistema de ensenyament

secundari obligatori substitueixin als seus pares i avis. Però malgrat aquesta extensió de les oportunitats educatives hi ha indicis que fan pensar en la presència d'una tendència cap a la polarització de credencials educatives en els districtes de la ciutat. Una dada que avalaria aquesta hipòtesi és el diferent ritme que tenen els residents a diferents districtes per millorar les seves credencials educatives.

Una major oportunitat d'accés a les credencials educatives hauria de permetre una reducció en la proporció dels barcelonins amb estudis molt baixos i un creixement en les titulacions més elevades que no estigués esbiaixada per la classe social d'origen. Les dades de la taula següent ens mostren que al llarg dels anys 90 ha hagut una reducció important de la població sense estudis primaris i un augment generalitzat de les altres titulacions, tret de les titulacions de grau mig que perden pes a tots els districtes excepte a Ciutat Vella. El descens en la proporció de residents amb estudis inferiors a Primària és degut a la substitució de les cohorts més velles, (la correlació entre la variació en el nombre de dones³⁰ residents majors de 65 anys i la variació en la proporció de les persones sense estudis és de 0,66). També veiem, però, a la taula següent com l'ensenyament secundari és una mica més freqüent als districtes on resideixen les classes més benestants que no pas als districtes de classe treballadora. Però allò que més crida l'atenció és el diferent ritme d'augment en les titulacions. Arreu s'observa una reducció del pes de les titulacions de grau mig³¹ en favor de les titulacions superiors, les ratios entre proporció de residents amb titulació superior sobre la proporció de residents amb titulació de grau mig ha augmentat a tots els districtes molt més que la ratio entre residents amb estudis secundaris sobre residents amb estudis de primària.

Com hem vist abans, els estudis superiors i de grau mig tenen una correlació positiva molt forta amb les professions més ben pagades, mentre que les titulacions de secundària la tenen negativa amb les professions típiques de les classes treballadores, la qual cosa podria significar que les oportunitats de que en els barris dels treballadors s'estigues accedint a estudis secundaris han estat molt més baixes que les que han tingut en els barris benestants per substituir els estudis de grau mig per altres superiors, la qual cosa obre la possibilitat a una major polarització social a la ciutat si la

³⁰ Hem adoptat aquest indicador perquè si la freqüència de persones sense estudis es més alta entre les persones majors de 65 anys, encara ho és més entre les dones d'aquestes edats.

³¹ El Districte de Ciutat Vella es una excepció ja que ha experimentat un relatiu procés d'aburgesament si considerem el fort augment de residents amb titulacions superiors i de grau mig.

tendència es mantingués en el futur. No obstant, amb aquestes dades és difícil assegurar res i convindria contrastar aquesta hipòtesi amb altre mena de dades i amb tècniques estadístiques més sofisticades.

Taula B.1.13. Evolució de les credencials educatives a Barcelona als anys 90 per districtes

Districte	any	<Primària	Primària	Secundària	T.grau mig	T.superior	RATIO superior/ Secundaris	RATIO Superior/ grau mig	RATIO Secundari /primari
Ciutat Vella	1991	22,80	26,40	18,30	2,60	2,60	0,14	1,00	0,69
	2000	16,90	30,10	26,10	3,00	6,50	0,25	2,17	0,86
	variació%	-25,88	14,02	42,62	15,38	150,00	75,29	116,67	25,09
Eixample	1991	12,10	21,30	33,10	8,20	9,80	0,30	1,20	1,55
	2000	9,20	21,20	38,20	7,40	14,30	0,37	1,93	1,80
	variació%	-23,97	-0,47	15,41	-9,76	45,92	26,44	61,69	15,95
Sants Montjuïc	1991	18,30	25,60	26,50	4,20	3,20	0,12	0,76	1,03
	2000	14,30	27,60	33,90	3,80	5,70	0,17	1,50	1,22
	variació%	-21,86	7,81	27,92	-9,52	78,13	39,24	96,88	18,65
Les Corts	1991	9,60	18,20	34,90	8,70	12,90	0,37	1,48	1,91
	2000	8,50	19,80	38,20	7,60	16,90	0,44	2,22	1,92
	variació%	-11,46	8,79	9,46	-12,64	31,01	19,69	49,97	0,61
Sarrià Sant Gervasi	1991	6,40	13,30	37,50	10,90	19,60	0,52	1,80	2,81
	2000	6,00	14,00	39,00	9,10	25,40	0,65	2,79	2,78
	variació%	-6,25	5,26	4,00	-16,51	29,59	24,61	55,23	-1,20
Gràcia	1991	13,60	22,00	32,30	7,40	8,00	0,25	1,08	1,46
	2000	10,00	22,60	37,50	6,90	12,60	0,34	1,83	1,65
	variació%	-26,47	2,73	16,10	-6,76	57,50	35,66	68,91	13,02
Horta Guinardó	1991	17,70	24,40	27,80	4,60	3,70	0,13	0,80	1,13
	2000	15,00	25,60	33,80	4,30	5,90	0,17	1,37	1,32
	variació%	-15,25	4,92	21,58	-6,52	59,46	31,15	70,58	15,88
Nou Barris	1991	21,20	25,70	24,20	2,70	1,60	0,07	0,59	0,94
	2000	18,60	28,00	29,40	2,40	2,70	0,09	1,13	1,05
	variació%	-12,26	8,95	21,49	-11,11	68,75	38,90	89,84	11,51
Sant Andreu	1991	16,20	27,00	30,30	4,70	2,90	0,10	0,62	1,12
	2000	13,30	27,90	36,10	4,10	5,10	0,14	1,24	1,29
	variació%	-17,90	3,33	19,14	-12,77	75,86	47,61	101,60	15,30
Sant Martí	1991	18,40	26,30	28,90	3,60	2,60	0,09	0,72	1,09
	2000	14,60	26,90	34,70	3,60	5,50	0,16	1,53	1,28
	variació%	-20,65	2,28	20,07	0,00	111,54	76,18	111,54	17,39

2. EL RISC D'EXCLUSIÓ DE LA GENT GRAN

Els ciutadans de les societats occidentals arriben cada cop a edats més avançades i en molts casos en un estat de salut millor que en altres temps. Aquest fet, en si mateix positiu, comporta uns reptes per a les polítiques socials relacionats amb la inclusió i la garantia d'una bona qualitat de vida al creixent col·lectiu de la gent gran.

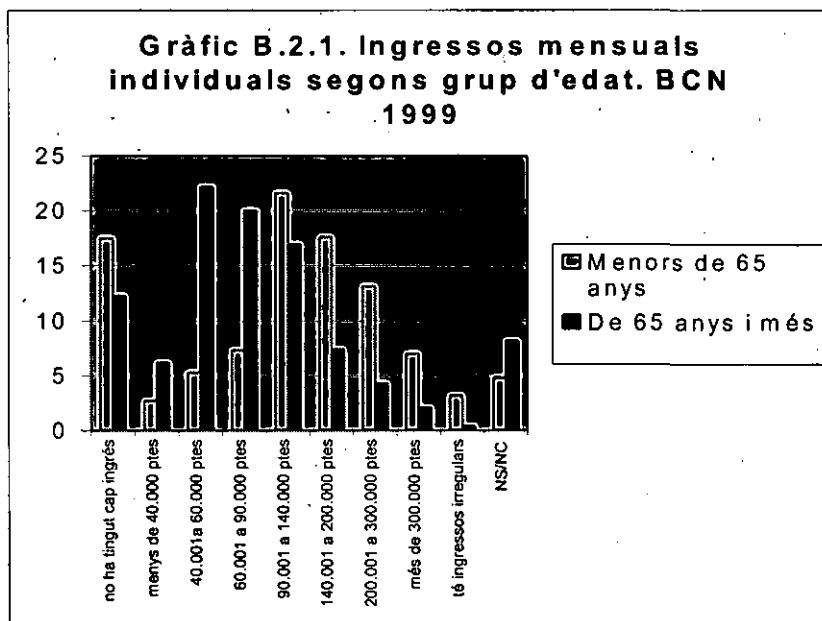
Les especials característiques de les persones grans ens obliga a prestar especial atenció les seves circumstàncies tot avaluant el seu risc d'exclusió i les seves desigualtats respecte dels joves. La inactivitat laboral i la conseqüent dependència de les pensions i els estalvis, així com el major risc de patir malalties cròniques i invalidants, converteixen la vellesa en un factor de risc de pobresa i d'exclusió social.

A continuació mostrem algunes dades pel que fa als ingressos de les persones grans, les seves xarxes socials i la cobertura de serveis específics per a la gent gran. La informació referent als ingressos ha estat obtinguda de l'EMB però, a diferència de les dades utilitzades per estimar la pobresa de la ciutat, basada en els ingressos de la llar, hem adoptat en aquest cas els ingressos personals dels entrevistats majors de 65 anys perquè considerem que és una millor aproximació al risc de pobresa que tenen les persones grans quan han de dependre exclusivament dels seus ingressos personals. Pel que fa a les xarxes de relacions socials primàries també hem obtingut les dades de l'EMB. La informació sobre cobertura de serveis essencials ha estat subministrada pels serveis municipals.

Ingressos

El nivell d'ingressos personals és inferior entre els majors de 65 anys que entre els més joves. Si el 1999 només un 2,7 % de la població per sota de l'edat de jubilació ingressava menys de 40.000 ptes. al mes, eren un 22,2 % de les persones grans els que disposaven d'aquesta renda mensual. En els trams d'ingressos que van de les 40.001 a les 60.000 ptes. i de les 60.001 a les 90.000 també observem una diferència considerable a favor de la gent gran.

Així doncs, en la distribució dels ingressos mensuals constatem una diferència de renda important, destacant que hi ha un 12,3% dels majors de 65 que no tenen cap ingrés i que per tant es troben en una situació de dependència econòmica total de terceres persones.

Quan desagreguem les dades per gènere, observem que el gruix de les diferències és causat per els baixos ingressos de les dones de més de 65 anys. Mentre que la moda dels ingressos mensuals individuals en les dones menors de 65 anys es situa en el tram que va de les 90.000 ptes a les 140.000, per a les de 65 i més anys es troba en el tram de les 40.000 a les 60.000. Per contra, en els homes la moda es situa per ambdós grups d'edat en el tram 90.000- 140.000 ptes.

Taula B.2.1. Ingressos individuals mensuals de la població de BCN segons gènere i grups d'edat, 1999

Nivell d'ingressos	homes		dones	
	menors de 65 anys	de 65 i més anys	menors de 65 anys	de 65 anys i més
no ha tingut cap ingrès	6,4	0	28	20
menys de 40.000 ptes	1,9	2,8	3,6	8,3
40.001 a 60.000 ptes	2,6	11,3	7,8	29
60.001 a 90.000 ptes	5,3	19,6	9,1	20,3
90.001 a 140.000 ptes	24,4	26,4	19	11,1
140.001 a 200.000 ptes	22,2	15	13,3	2,7
200.001 a 300.000 ptes	17,5	8,6	8,9	1,6
més de 300.000 ptes	10,7	4,7	3,4	0,5
té ingressos irregulars	3,2	0,5	3,1	0,3
NS/NC	5,9	11,3	3,8	6,2
Total	100	100	100	100

font: enquesta metropolitana de Barcelona

Cal afegir que les dones majors de 65 anys que no tingueren cap ingrès durant el 1999 van representar un 20 % d'aquest col·lectiu mentre que entre els homes la situació de manca d'ingressos total no es dona.

Tot i que aquestes dades són de caire individual i no ens mostren la situació de les llars d'aquesta gent gran, els baixos ingressos de les persones de la tercera edat i especialment de les dones agreugen la seva vulnerabilitat econòmica.

El tamany de les llars on viu la gent gran de Barcelona també influeix a l'hora d'incrementar la seva vulnerabilitat. Un 9,6 % de les persones majors de 65 anys vivien en llars unipersonals l'any 2.000. De totes les llars unipersonals de la ciutat un 58,3 % estaven composades per persones de més de 65 anys i d'aquests un 87,6 % eren dones.

Tenint en compte les xifres referents als ingressos individuals esmentades abans, és en el col·lectiu amb renda més baixa on és dona una probabilitat més alta de viure en soledat. Això ens porta a identificar a les dones d'edats avançades com a grup en alt risc de caure en situació de pobresa.

Xarxes de relació

L'estudi de les xarxes de relació de la gent gran també ens indica un major risc d'exclusió per aquest col·lectiu que per a la resta de la població. L'envelliment va empenyent les persones fora de les relacions socials no vinculades a la família i al veïnat.

La proporció de persones grans que no es relaciona amb ningú fora dels components de la seva llar (2 %) és sensiblement més gran que la proporció de persones d'altres edats que manifesten aquesta mateixa situació (0,7 %). També és més alta la proporció de persones grans que expressen que les seves relacions més freqüents fora de la llar són amb familiars (66,6 %) i amb els veïns (11,8 %) que en el cas de la proporció de persones d'altres franges d'edat (40,4 i 3,9 % respectivament).

Per contra, les relacions amb companys de feina i amics són força més baixes en les persones grans que en la resta de la població. Si bé un 41 % dels menors de 65 declaren que les seves relacions socials més freqüents fora de la llar són amb amics, només un 14,5 dels majors de 65 anys fan la mateixa afirmació.

Taula B.2.2. Relacions més freqüents fora de la llar que té la població de Barcelona segons grup d'edat. 2000

Tipus de relacions	menors de 65 anys	de 65 i més anys
No es relaciona amb ningú	0,7	2
Amb familiars	40,4	66,6
Amb veïns	3,9	11,8
Amb companys de feina o estudis	5,5	0,5
Amb amics	4,1	14
Amb altres persones	8,2	1
NS/NC	0,4	0,5

font: enquesta metropolitana de Barcelona

Si desagreguem el col·lectiu de gent gran en dos franges d'edat, dels 65 als 75 anys i dels 75 anys en endavant veiem que a mesura que avança l'edat s'agreuja l'aïllament de les persones grans, de manera que el 71 % dels més grans de 75 anys diuen relacionar-se de manera preferent amb familiars i només un 12,3 amb amics.

Per tant, les persones grans tendeixen a reduir progressivament les seves relacions socials a l'àmbit de la llar i la família, fet al que contribueixen factors com la inactivitat laboral, la reducció de la mobilitat i les malalties.

Taula B.2.3. Relacions més freqüents fora de la llar que té la gent gran de Barcelona segons grup d'edat. 2000

Tipus de relacions	65- 74	75 i més
No es relaciona amb ningú	2	2
Amb familiars	62,3	71,7
Amb veïns	11,1	12,6
Amb companys de feina o estudis	1	0
Amb amics	21,9	12,3
Amb altres persones	1	1,1
NS/NC	0,7	0,4

font: enquesta metropolitana de Barcelona

Aquesta tendència a l'aïllament és més marcada entre les dones que entre els homes. Les dones de més de 65 anys que tenen relacions socials freqüents amb persones que no siguin de la seva llar ni familiars ni veïns són un 17.1 % del total en front del 22,1 % dels homes de la seva franja etària. A més, les que manifesten relacionar-se freqüentment amb amics són només un 16.2 %, mentre que entre els homes de la seva cohort són un 19.4 %.

La tendència a l'aïllament es pot relacionar amb relativa facilitat amb els hàbits d'utilització del temps de lleure de la gent gran, doncs en totes les activitats d'oci que

es realitzen fora de casa la població de la tercera edat es troba subrepresentada respecte a la població menor de 65 anys.

Taula B.2.4. Realització d'activitats de lleure sovint o ocasionalment fora de casa de la població de Barcelona segons grups d'edat. 2000

Activitats	menors de 65	65 i més anys
Anar al cinema	59,1	14,7
Anar a bars, discoteques	41,2	9,6
Anar a restaurants	65,2	31,9
Anar al teatre	30	12,7
Anar a museus i exposicions	34,8	23,4
Anar a la platja	73,5	31,1
Fer excursions	46	23,6

font: enquesta metropolitana de Barcelona 2000

Xarxes de solidaritat

Una altra vessant de l'aïllament social el constitueixen les xarxes de solidaritat a les que recorren els individus en cas de patir algun problema. En aquest àmbit destaca la proporció de gent gran que no recorre a ningú en cas de problemes econòmics (25,1 %) i personals (21,4 %), que ni de bon tros es tan alta per a la resta de la població (13,7 i 11,8 %).

També cal senyalar que el recórrer a amics en cas de tenir problemes de qualsevol tipus és més propi de les persones menors de 65 que de la gent gran, especialment quan es tracta de problemes personals. En aquest tipus de contingències només un 6,1 % de les persones grans recorren als amics mentre que entre la resta de la població són un 25,7 % els que ho fan, essent els problemes personals els que es tracten amb més freqüència fora de l'àmbit de la família.

Taula B.2.5. Xarxes de solidaritat davant diferents tipus de problemes de la població de Barcelona segons grups d'edat. 2000

xarxes de solidaritat	Tipus de problemes					
	malaltia		econòmics		personals	
	menors de 65	65 i més anys	menors de 65	65 i més anys	menors de 65	65 i més anys
pares	35,8	1,1	51,9	1	13,8	0,4
parella	43,4	36,8	10,1	11,1	32	23,6
fills/es	3,9	39,3	2,8	36	2,7	32,3
altres familiars	7,5	13,4	13,5	19,3	10,9	11,7
amics	2,6	0,9	3,6	2,7	25,7	6,1
veïns	0,6	2	0,4	0	0,6	1,2
professionals	0,7	0,9	3,6	2,3	2	0
ningú	5,2	4,7	13,7	25,1	11,8	21,4
NS/NC	0,4	1,1	0,5	2,4	0,6	3,3

font: enquesta metropolitana de Barcelona

Cobertura serveis públics

Les necessitats d'atenció a la gent gran requereixen un seguit de serveis heterogenis que van des dels establiments residencials, passant per centres de dia i serveis d'atenció a domicili que tracten de retardar en la mesura que sigui possible l'ingrés de la persona dependent en una institució.

La població de majors de 65 anys a Barcelona és de 331.640 persones. D'aquests reben ajuda domiciliar pública 3.768. Aquesta xifra indica una cobertura dels serveis d'atenció a domicili molt baixa que a penes passa del 1% de la població major de 65 anys. Falta comparar amb Catalunya, Europa...

Pel que fa a establiments la cobertura es la següent:

- Habitatges tutelats

L'oferta global (pública i privada) a Barcelona és de 231 places que representen una cobertura de 7 per cada 10.000 persones majors de 65 anys.

L'oferta pública és de 118 places que representen 3 de cada 10.000 persones en d'aquesta franja d'edat.

- Centres de dia

L'oferta global (pública i privada) a la ciutat és de 1511 places que representen una cobertura de 45 persones per cada 10.000 majors de 65 anys.

L'oferta pública és de 428 places que representen 13 places per cada 10.000 persones.

- Residències

L'oferta global és de 10.584 places que representen una cobertura de 319 places per cada 10.000 persones més grans de 65 anys.

L'oferta pública és de 2.974 places que representen una cobertura de 90 places per cada 10.000 persones de més de 65 anys.

Aquestes dades ens indiquen un dèficit notable de serveis d'atenció a la gent gran que augmenta molt el risc d'exclusió d'aquestes persones i dels seus familiars més directes que han de assumir personalment el cost de l'atenció. Un cost que és no només econòmic sinó d'oportunitats de treball i lleure i de salut. Es força demostrat per la investigació empírica existent, que l'atenció de les persones discapacitades té uns efectes molt negatius sobre la salut psíquica i física de les persones cuidadores que, en la seva majoria són dones.

Aquest dèficit es fa molt difícil de calcular donada la complexitat de les realitats vitals de la gent gran y la dificultat que suposa la comptabilització del nombre de persones necessitades d'un servei determinat. No obstant podem comparar la relació entre el nombre de places en residències i el nombre de centres de dia, i el volum de població gran (de 65 i més anys), i comprovar que, tot i que la ciutat de Barcelona es situa aproximadament sobre la mitja de l'Estat Espanyol, hi ha ciutats i comunitats autònomes que ofereixen als seus ciutadans i ciutadanes uns serveis més amplis i més propers als dels estàndards europeus. Coneixent el subdesenvolupament dels serveis socials i personals a l'Estat Espanyol, una ciutat com Barcelona ha d'encaminar el seu futur cap a l'assoliment d'aquests estàndards.

Taula B.2.6. Equipaments destinats a la gent gran en diferents entitats territorials de l'Estat Espanyol

	Població de 65 i més anys	Places residències	Places residències/1 000 habitants de 65 i més anys	Centres de dia	Centres de dia/ 100.000 habitants de 65 i més anys
Barcelona	330.737	10.154	30,7	218	66
Girona	11.374	711	62,5	13	114
Lleida	19.165	699	36,5	43	224
Tarragona	17.635	300	17	19	108
C.A. CATALUNYA	1.085.970	42.336	39	1.286	118
Bilbao	71.677	2.204	30,7	41	57
Valencia	128.673	1.676	13	44	34
Madrid	567.762	11.920	21	262	46
C.A. ANDALUCIA	1.045.911	23.676	22,6	315	30
C.A. CASTELLA-LA MANXA	340.088	18.794	55,3	442	130
C.A. NAVARRA	99.071	4.526	45,7	129	130
C.A. EUSKADI	361.564	12.843	35,5	325	90
Total ESPAÑA	6.844.458	236.317	34,5	5.240	77

font: Anuari Social 2003 Fundació la Caixa

La dependència no és però un risc exclusiu de les persones grans. Qualsevol persona amb algun tipus de disminució té un elevat risc de discapacitat i de ser dependent de la cura que li pugui prestar altre persona adulta. La manca de serveis d'atenció a les persones amb algun tipus de disminució és també palesa a la nostre ciutat.

3. PERSONES AMB DISMINUCIÓ

Les disminucions i les incapacitacions laborals que se'n deriven, constitueixen un factor de risc d'exclusió per a les llars de la nostra societat. El fet de responsabilitzar-se de la cura i la mantenció d'un fill o d'un familiar que requereix atencions especials de manera permanent, pot exercir una pressió molt gran sobre una llar, sobretot si tenim en compte el reduït desenvolupament del nostre Estat de Benestar.

Segons dades censals publicades per l'IDESCAT, l'any 1996 hi havia a Barcelona 16.297 persones amb incapacitació permanent el que representava un 1% de la població total. Els incapacitats per treballar són però, una part només dels disminuïts. El nombre de persones disminuïdes, és aproximadament un 5% de la població de Barcelona, i està en augment degut sobre tot al grup de majors de 64 anys. Un fet molt important a destacar és que l'augment en el nombre de persones disminuïdes ve acompanyat d'un augment també de la proporció de persones amb disminucions greus.

Taula B.3.1. Evolució de persones reconegudes legalment disminuïdes per edat

Any	menys 5 anys	de 5 a 15	de 16 a 44	de 45 a 64	de 65 a 74	més de 74	total
1998	197	1842	16211	17829	10430	9519	56028
2001	233	1727	18085	22506	15210	16697	74458
% sobre total							
1998	0,35	3,29	28,93	31,82	18,62	16,99	100,00
2001	0,31	2,32	24,29	30,23	20,43	22,42	100,00

Grau de Cobertura dels equipaments públics per a persones amb disminució³²

Com en el cas de la gent gran, els disminuïts pateixen també una cobertura molt baixa de serveis adreçats a les seves necessitats. Oferim a continuació les dades de cobertura en els serveis més rellevants per l'atenció de disminuïts psíquics, físics i malalts mentals.

³² Font: Pla d'equipaments de serveis socials per a persones amb disminució a la ciutat de Barcelona 2002- 2011, Institut Municipal de Persones amb Disminució.

PSÍQUICS

Centres de dia, profunds

- Població de referència 546 persones: de 17 a 64 anys (població adulta) amb una disminució psíquica profunda (grau de disminució igual o superior al 75 %, barem de mobilitat reduïda i barem de tercera persona)
- Estimació de la necessitat de places: 546. Per la gravetat de la disminució la totalitat de la població adulta amb disminució profunda hauria de disposar d'una xarxa territorialitzada de centres de dia.
- Places existents: 221
- Grau de cobertura: 40 %

Centres ocupacionals (STO i SOI), psíquics

- Població de referència: 3027, de 17 a 64 anys amb disminució psíquica severa o mitja (grau de disminució igual o superior al 65 %, excloses les persones amb disminució psíquica profunda).
- Estimació de la necessitat de places: 1973. Segment de població de referència que no té capacitat productiva i obté la conformitat de l'EVO per assistir a les activitats d'un servei ocupacional. En el cas de les persones amb disminució psíquica mitja i moderada l'obtenen el 80 % dels casos i en el cas de les persones amb disminució psíquica severa el 90 %.
- Places existents: 1783
- Grau de cobertura: 90 %

Residències, psíquics

- Població de referència: 1332, de 17 a 64 anys amb disminució psíquica profunda i severa (grau de disminució igual o superior al 75 % i com a mínim el barem de tercera persona).
- Estimació de la necessitat de places: 441, segment de la població de referència que té entre 36 i 64 anys i que representa un volum de població preferent ja que per l'edat dels seus pares o tutors els és més difícil fer-se càrrec.
- Places existents: 251
- Grau de cobertura: 57 %.

Llars residència i llars amb suport, psíquics

- Població de referència: 2241, de 17 a 64 anys amb disminució psíquica mitja (grau de disminució superior al 65 %, excloses les persones amb disminució psíquica profunda o severa)
- Estimació de necessitat de places: 856, segment de la població de referència que té entre 36 i 64 any i que representa un volum de població preferent ja que per l'edat dels seus pares o tutors els és més difícil fer-se càrrec.
- Places existents: 381
- Cobertura: 45 %

FÍSICS

Centres ocupacionals (STO i SOI), físics

- població de referència: - persones de 17 a 64 anys amb disminució física greu (grau de disminució igual o superior al 65 % i greu disminució de la capacitat laboral)
- estimació de la necessitat de places – es coneix la població amb disminució física greu però no quina proporció presenta una greu disminució de la seva capacitat laboral.
- Places existents 368

Residències, físics

- Població de referència: 1007 persones de 17 a 64 anys amb gran disminució física (igual o superior a 75 %, barem de mobilitat reduïda i barem de tercera persona).
- Estimació de necessitat de places: 684, segment de la població de referència que té entre 36 i 64 any i que representa un volum de població preferent ja que per l'edat dels seus pares o tutors els és més difícil fer-se càrrec.
- Places existents: 97
- Cobertura 14 %

Llars residència i llars amb suport, físics.

- Població de referència: 1371, de 17 a 64 anys amb disminució física molt greu (disminució igual o superior al 65 % i només barem de tercera persona).
- Estimació de la necessitat de places: 936, segment de la població de referència que té entre 36 i 64 any i que representa un volum de població preferent ja que per l'edat dels seus pares o tutors els és més difícil fer-se càrrec
- Places existents: 46

- cobertura: 5 %

MALALTIA MENTAL

Centres de dia

- Població de referència: 274 persones, de 17 a 64 anys i amb una malaltia mental molt greu (grau de disminució igual o superior al 75 % i barem de tercera persona).
- Estimació de la necessitat de places: 274
- places existents 0 a la xarxa de serveis socials
- Cobertura 0

Centres ocupacionals (STO i SOI), malaltia mental

- Població de referència: 5697 persones, de 17 a 64 anys amb malaltia mental greu (grau de disminució igual o superior al 65 % excloses les persones amb malaltia mental molt greu)
- Estimació de la necessitat de places: 4558, un 80 % de la població de referència demana conformitat a l'Equip de Valoració i Orientació per accedir-hi i tots l'obtenen.
- Places existents 58
- Cobertura 1 %

Residències, malaltia mental

- Població de referència: 274 persones, de 17 a 64 anys i amb una malaltia mental molt greu (grau de disminució igual o superior al 75 % i barem de tercera persona)
- Estimació de la necessitat de places: 274
- places existents 0 a la xarxa de serveis socials
- Cobertura 0

Llars –residència i llars amb suport, malaltia mental

- Població de referència: 5679 de 17 a 64 anys amb malaltia mental greu (grau de disminució igual o superior al 65 % excloses les persones amb malaltia mental molt greu)
- Estimació de la necessitat de places: 3517, segment de la població de referència que té entre 36 i 64 anys i que representa un volum de població preferent ja que per l'edat dels seus pares o tutors els és més difícil fer-se càrrec.
- Places existents: 199
- Grau de cobertura 6%

Demanda atesa en part per la xarxa de salut

4. DESIGUALTATS DE GÈNERE I EXCLUSIÓ FEMENINA

En els últims decennis es ve produint un fenomen de feminització de la pobresa, propiciat per les desigualtats de gènere laborals i socials, i pels canvis a la família.

L'augment de les llars monoparentals amb dones amb un o més fills a càrrec, la major esperança de vida de les dones i la feminització de la tercera edat, les baixes pensions femenines propiciades per les discriminacions de les dones en el mercat de treball, són factors que obliguen a dedicar un apartat al problema de les desigualtats de gènere i l'exclusió femenina.

Nivell d'ingressos

El nivell d'ingressos individuals de les dones de Barcelona és sensiblement inferior al dels homes³³. En les franges altes (per sobre de 200.000 ptes al mes) la proporció de dones és força inferior a la dels homes, mentre que en les franges inferiors la situació és la contrària. Els homes que ingressaren durant el 1999 menys de 90.000 ptes/mes constituïen un 20,2 % del total, mentre que les dones que no arribaven a aquesta quantitat foren el 57,8 % del conjunt de la població femenina.

Aquesta diferència d'ingressos es veu agreujada pel fet que un 24,6 % de les dones declaren no haver tingut cap ingrés durant aquest any, en front de només un 5,5 % dels homes, sent l'absència d'ingressos la moda entre la submostra femenina i el tram de 90.000 a 140.000 ptes la moda en la submostra masculina.

Per edats, podem observar una inferioritat d'ingressos individuals per a les dones generalitzada per a totes les cohorts. No obstant això, mentre que en les franges d'edat més joves (18-29, 30-44) la moda se situa entre les 90.000 i les 140.000 ptes al mes i les 140.000 i les 200.000 ptes al mes respectivament, igual que a la submostra masculina, en les franges següents les diferències són flagrants.

Un 38 % de les dones de 45 a 64 anys no tenen cap ingrés mentre que només un 2,3 % dels homes d'aquesta franja etària es troben en la mateixa situació. Entre les dones en edat de jubilació són un 19,1 % les que no tenen cap ingrés mentre que en els homes aquesta situació està completament solucionada en gairebé en la seva totalitat per les pensions de jubilació.

³³ Com en el cas de l'anàlisi feta sobre els ingressos de la gent gran, i per les mateixes raons, hem optat per considerar només els ingressos personals i no els de tota la llar.

Tot i no entrar en l'anàlisi de la situació de les famílies on viuen aquestes dones, si que podem constatar la dependència total d'ingressos aliens en que es troben. Això situa a les dones sense ingressos entre els 45 i els 64 en una situació d'alta vulnerabilitat que les deixa completament desprotegides en cas de ruptura familiar.

Taula B.4.1. Nivell d'ingressos de la població de Barcelona segons el seu gènere per grups d'edat. 2000

Nivell d'ingressos	homes				dones			
	18-29	30-44	45-64	65 i més	18-29	30-44	45-64	65 i més
no ha tingut cap ingrés	19,7	1,7	2,3	0	20,7	19,2	38	19,1
menys de 40.000 ptes	4,8	0,6	0,8	2,8	8,9	1	4,2	7,3
40.001 a 60.000 ptes	4,1	0,6	3,5	12,7	10,1	6	9,9	29,4
60.001 a 90.000 ptes	6,7	4,2	3,9	19,6	9,6	7,8	9,8	21,5
90.001 a 140.000 ptes	34	25,1	18,7	29,1	32,1	19,1	10,4	11,8
140.001 a 200.000 ptes	12,6	27,5	23,2	14,3	7,1	24,1	9	2,9
200.001 a 300.000 ptes	9,1	20,9	21,7	8	3,1	12,3	8,9	1,4
més de 300.000 ptes	1,8	12,5	14,5	4,7	1,8	4	2,5	0,1
té ingressos irregulars	5,1	2,2	2,5	0,5	6	2,6	2,6	0,3
NS/NC	2,3	4,7	8,9	8,3	0,7	3,9	4,9	6,3
Total	100	100	100	100	100	100	100	100

font: enquesta metropolitana de Barcelona 2000

Situació laboral

La situació laboral de les barcelonines contribueix a explicar les diferències d'ingressos que constatarem en l'epígraf anterior. La societat barcelonina no escapa a les tendències de tota l'Europa del sud en allò referent a l'activitat laboral femenina. L'indicador d'activitat femení de la ciutat es del 64 % (el masculí es un 81 %) ³⁴. Igual que la inactivitat, l'atur entre les dones de la ciutat és més alt que entre els homes (10,4 versús 7,5 respectivament).

Per grups d'edat veiem que la concentració més important de dones inactives es troba en la franja etària dels 45 als 64 on la proporció de mestresses de casa i jubilades és d'un 47,7 % del conjunt.

³⁴ font: Enquesta metropolitana de Barcelona

Taula B.4.2. Situació laboral de la població segons el seu gènere per grups d'edat. 2000

	homes				dones			
	18-29	30-44	45-64	65 i més	18-29	30-44	45-64	65 i més
Ocupats	60,6	92,6	73,1	5,1	55,2	76	43,9	2
Aturats	7,6	5,5	5,9	0	10,2	7,3	4	0
Mestresses de casa	0	0	0	0	0,6	14,5	43	35,6
Estudiants	28,7	0,8	0	0	33,2	0,8	0	0
Jubilats	0	0	15,3	93,7	0	0	4,7	60,1
total	100	100	100	100	100	100	100	100

font: enquesta metropolitana de Barcelona 2000

Si anem més enllà, les condicions de les dones assalariades també són comparativament desfavorables respecte les dels homes. En un anàlisi per edats veiem que per a totes les franges etàries, la proporció de dones que gaudeixen d'un contracte estable és sensiblement més baixa que la d'homes, essent aquesta diferència més important en les cohorts més grans.

Taula B.4.3. Situació laboral de la població assalariada de Barcelona segons el seu gènere per grups d'edat. 2000

tipus de contracte	homes			dones		
	18-29	30-44	45-64	18-29	30-44	45-64
contracte estable	57,6	84,8	90,7	50,8	68,6	79,9
contracte temporal	40,1	14,6	7,9	42,1	28,4	8,4
sense contracte	2,3	0,6	1,4	6,5	3,1	8,4
una altra relació	0	0	0	0	0	1,1
NS/NC	0	0	0	0,6	0	2,2
total	100	100	100	100	100	100

font: enquesta metropolitana de Barcelona 2000

La proporció de dones assalariades que realitzen una jornada laboral completa es també més baixa que la d'homes per a totes les cohorts, incrementant-se la diferència de forma substancial amb l'edat.

Taula B.4.4. Tipus de jornada en que treballa la població ocupada de Barcelona segons el seu gènere per grups d'edat. 2000

Tipus de jornada	homes			dones		
	18-29	30-44	45-64	18-29	30-44	45-64
jornada completa	85,7	95,1	98,2	78	78,8	72,3
jornada parcial o variable	13,3	4,9	1,5	20	20,5	27,1
NS/NC	1	0	0,3	2	0,7	0,7
total	100	100	100	100	100	100

font: enquesta metropolitana de Barcelona 2000

5. ESTAT DE SALUT

L'estat de salut de la població barcelonina està molt ben documentat gràcies a les successives enquestes realitzades per l'Institut Municipal de Salut Pública de Barcelona. D'aquestes enquestes n'hem extret només alguns indicadors referents a l'evolució de les taxes de mortalitat i a les desigualtats de salut que pateixen els barcelonins a causa de la classe social a la qual pertanyen.

En l'anàlisi de l'evolució de diversos indicadors sanitaris dels noranta podem apuntar una tendència conjunta a la millora a partir de 1996. Si bé el conjunt dels indicadors empitjora del 1990 al 1993 i es manté entre el 1993 i el 1996, la millora d'aquests en els anys següents situa les dades a uns nivells força més positius que els del principi de la dècada.

La incidència de malalties infeccioses com la SIDA i la tuberculosi ha seguit aquesta pauta, tot apuntant en els últims anys una important tendència al descens; i succeeix el mateix amb la utilització de drogues no institucionalitzades.

Taula B.5.1. Evolució de la mortalitat en la població de 15 a 44 anys segons sexe. Taxes estandarditzades per edats per 100000 habitants de 15 a 44 anys, Barcelona, 1990- 1998

Homes	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Sida	41,5	41,9	55,1	59,2	75,2	83	76,6	24,2	16,8
Accidents de trànsit	27,5	25,8	24,6	23,7	18,5	13,1	15,6	17,8	14,6
Sobredosi	24,9	28,2	29,8	28,3	22,5	27,3	24,8	17,8	21
Suïcidi	11,3	9,9	10,8	10,1	11,6	13,7	9,9	10,2	10,2
Totes les causes	196,9	201,9	232,5	214,9	219	227,7	219	159	141,2
Dones									
Sida	6,3	9,2	13,8	17,6	22,8	20,9	17,8	7,5	4,4
Accidents de trànsit	7,9	7,8	7,5	3,2	3	5,2	4,4	5,3	2,8
Sobredosi	8,4	7,7	4,7	5,9	5,1	6,8	5,6	5	5,6
Suïcidi	6,3	6,8	1,8	4,2	4,5	3,3	4	2,5	4,4
Totes les causes	75,9	88,3	80,5	73,8	80	83,1	75,1	71,4	64,8

Població de referència per a estandarditzar les taxes: població de Barcelona de 1996

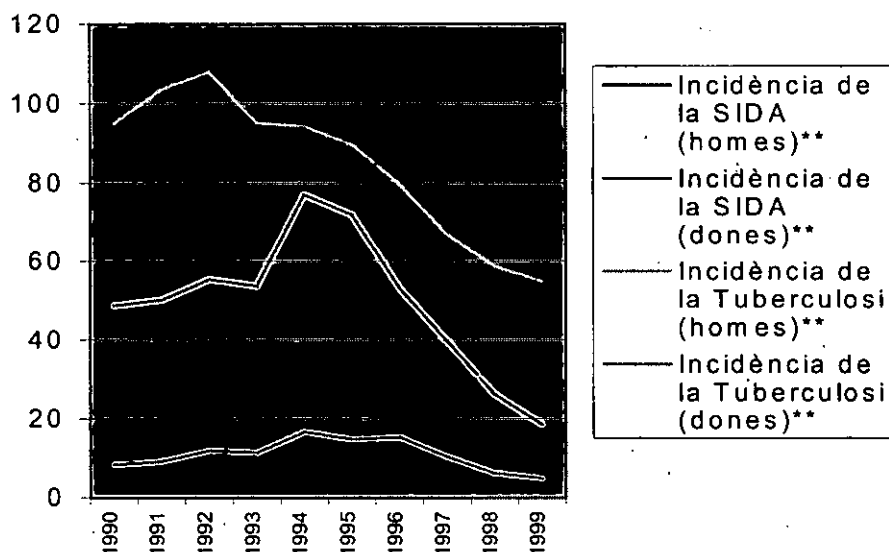
Font: Registre de mortalitat. Agència de Salut Pública de Barcelona.

La mortalitat de la població de 15 a 44 anys experimenta una evolució molt similar, començant a descendir de manera notable a partir de 1996. Per causes, la mortalitat per SIDA disminueix molt marcadament entre el 95 i el 98 per la implantació progressiva dels tractaments amb medicació antiretroviral. La mortalitat per accidents de trànsit també disminueix encara que no de manera tant espectacular. En la mortalitat causada per sobredosi i suïcidi no es reflexa cap tendència clara.

Entre la població de 45 a 64 anys la tendència a la baixa comença el 1993-1994. Per causes, les malalties del cor i les afeccions cerebrovasculars són les que

experimenten una davallada més important. Cal destacar el descens constant de la cirrosi des del 1990, malaltia vinculada a l'alcoholisme.

Gràfic B.5.1. Incidència de la SIDA i la TBC 1990-1999. Registre de SIDA i TBC de l'Agència de Salut Pública de Barcelona

Taula B.5.2. Evolució de la mortalitat en la població de 45 a 64 anys segons sexe. Taxes estandarditzades per edats per 100000 habitants de 45 a 64 anys, Barcelona, 1990-1998

Homes	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Càncer de pulmó	145,9	132,3	141,6	148,8	147,4	117,4	126,4	128	120,2
Malaltia isquèmica del cor	118,7	117,9	128,1	109,5	106,1	96,1	101,8	87,8	86,7
Malaltia cerebrovascular	50,4	48,8	50	50,3	38,8	40,2	38,6	36,9	29,1
Cirrosi	67,4	67	62	51,2	57,1	47,2	47,5	43	29,6
Totes les causes	906,1	929,8	937,7	908,2	896,7	870,6	846,5	797,9	725,2
Dones									
Càncer de pulmó	6,7	14	8,2	10,8	14,7	17	8,4	11,3	13,3
Càncer de mama	59,7	60,7	65,3	67,6	56,7	63,6	45,8	47,8	44,3
Malaltia isquèmica del cor	16,8	14,9	21,3	14,8	18,3	15,5	17,7	15,8	12,8
Malaltia cerebrovascular	21,9	18,8	18,8	18,1	21,4	15	20,2	15,8	15,8
Cirrosi	27,6	19,8	18,1	18,4	16,8	17,4	17,7	13,8	15,3
Totes les causes	367,1	351,3	327,9	342,6	347,6	340,7	294,5	306,3	298,4

Població de referència per a estandarditzar les taxes: població de Barcelona de 1996

Font: Enquesta de salut de Barcelona

Tot i la millora generalitzada dels indicadors relacionats amb la salut de la població de la ciutat, caldria estudiar més a fons la distribució d'aquesta evolució. Hi ha estudis que apunten cap a un increment de les desigualtats en matèria sanitària entre els ciutadans i ciutadanes de Barcelona. A *Trends in social class inequalities in health status, health related behaviors, and health services utilization in a southern european urban area (1983-1994*³⁵) es justifica que mentre el patró de les desigualtats de salut entre els homes no s'havia modificat en els anys estudiats, les diferències de gènere i les desigualtats dins de la població femenina s'havien intensificat. Cal, per tant, afinar l'anàlisi de l'estat de salut segmentant la població per classe o estrat socio-laboral.

Salut classe social i gènere

L'Enquesta de Salut de Barcelona utilitza l'esquema de classes socials proposat per la Sociedad Española de Epidemiología i que agrupa les ocupacions de la següent manera.

Classe I: Directius de l'administració i d'empreses amb més de 10 assalariats. Professions associades a titulacions de segon i tercer cicle.

Classe II: Directius d'empreses amb menys de 10 treballadors. Professions associades a titulacions universitàries de primer cicle.

Classe III: Treballadors de tipus administratiu, treballadors dels serveis de protecció i seguretat, treballadors per compte propi, supervisors de treballadors manuals.

Classe IV: Treballadors manuals qualificats i semiqualicats

Classe V: Treballadors no qualificats

A efectes de comparar aquestes dades amb les que hem obtingut de l'EMB per analitzar la pobresa econòmica i l'exclusió dels joves cal tenir en compte que, grosso modo, la classe II i, sobre tot, la classe I estarien molt a prop de la *classe de serveis* definida per Golthorpe, mentre que les classes IV i V serien molt semblants a les categories de *obriers* i *treballadors dels serveis* utilitzades a l'EMB. Comparant unes i altres dades hom identifica una clara simetria entre desigualtat econòmica i de salut, al menys pel que fa a les posicions més extremes de l'estratificació social entre classe de serveis i treballadors manuals. La manca de criteris homogenis entre totes dues enquestes no ens permet cercar aquesta simetria pel que fa a les classes socials.

³⁵ Borrell, C. Rue, M. Pasarín, M.I., Rohlf, I. Ferrando, J. Fernández, E. *Trends in social class inequalities in health status, health related behaviors, and health services utilization in a southern european urban area (1983-1994*³⁵). Preventive Medicine 31 (2000).

intermèdies i en cap moment hem de donar per vàlida la suposició de que la renda disponible és la única causa de salut. El tipus de feina que hom fa i les condicions de treball són igualment importants per entendre la salut de les persones.

Mereixen especial atenció, en aquest capítol, les diferències de gènere. La salut d'homes i dones és, fisiològicament diferent, però també desigual, doncs hi ha factors no biològics que per raó de gènere afecten, de manera injust, a la salut de les persones³⁶. En la pràctica totalitat dels indicadors utilitzats es posa de manifest la desigualtat de salut que hi ha entre homes i dones amb independència de la classe social a la qual pertanyen. En tots els estrats socials les dones gaudeixen d'una pitjor salut que els homes. Això es fa patent tant en les dades objectives, com l'estat de salut percebut, com en les més objectives, com l'enllitament o la incidència de trastorns crònics (taules B.5.3, B.5.4, B.5.5).

Cal destacar especialment l'alta incidència entre les dones de trastorns com la migranya i els dolors cervicals i lumbar, que probablement són fruit d'una sobrecarrega de treball conseqüència de la suma dels esforços en el mercat laboral i en la llar i la cura de fills i gent gran.

En aquesta línia també cal parlar especial atenció a la taula B.5.6. en la que queda patent la major probabilitat de patir trastorns en la salut mental que tenen les dones de tots els estrats socials que els homes.

Centrant-nos ara en les diferències segons estrat social, la percepció del propi estat de salut és molt pitjor entre els obrers que entre la resta de la població. La percepció subjectiva es consistent amb les dades més objectives de salut com: haver estat enllitat per malaltia i haver patit una restricció aguda o crònica de l'activitat en els darrers 15 dies abans de l'entrevista.

³⁶ Rohlfs, I. Borrell, C. Fonseca, M. do C. *Género, desigualdades y salud pública: conocimientos y desconocimientos*. Gac Sanit 2000; 14(Supl. 3)

Taula B.5.3. Estat de salut percebut, per classe social i sexe, percentatges estandarditzats per edat. BCN, persones de 15 anys o més.

		Estat de salut percebut				total
		Molt bona o bona	Regular	Dolenta o molt dolenta	ns/nc	
Home	CS I	89	7,6	3,1	0,4	100
	CS II	86,3	12,1	1,6		100
	CS III	81	15,9	2,6	0,6	100
	CS IV	73,6	21,2	4,4	0,8	100
	CS V	71,6	20,9	6	1,4	100
Dona	CS I	86,3	9,6	4,1		100
	CS II	80,8	14,2	4,9	0,2	100
	CS III	77,1	17	5,5	0,5	100
	CS IV	67,7	24,8	7,2	0,3	100
	CS V	58,3	30,1	10,7	0,9	100

font: Enquesta de salut de Barcelona 2000

Taula B.5.4. Enllitament els 15 dies anteriors a l'entrevista per classe social i sexe, percentatges estandarditzats per edat. BCN

		Enllitament		Total
		Si	No	
Home	CS I	5	95	100
	CS II	7,6	92,4	100
	CS III	6,9	93,1	100
	CS IV	8,2	91,8	100
	CS V	9,5	90,5	100
Dona	CS I	6,9	93,1	100
	CS II	7,3	92,7	100
	CS III	8,5	91,5	100
	CS IV	10,8	89,2	100
	CS V	14	86	100

font: Enquesta de salut de Barcelona 2000

Els trastorns crònics més comuns, relacionats amb malalties reumàtiques, bronquitis, migranyes, dolors cervicals, mala circulació, úlceres, diabetis i problemes de visió, així com problemes nerviosos i depressions, i el risc de mala salut mental, són molt més freqüents entre els obrers i els treballadors no qualificats dels serveis. També entre aquestes classes socials són més freqüents les limitacions per fer activitats bàsiques i habituals i la proporció de persones que necessiten ajut per realitzar-les.

Taula B.5.5. Diferents trastorns crònics, segons classe social, percentatges estandarditzats per edat. BCN, 15 o més.

	CS I		CS II		CS III		CS IV		CS V	
	home	dona	home	dona	home	dona	home	dona	home	dona
Artrosi o reumatisme	10,2	22,7	12,2	23,9	12,7	24,5	13,9	31,1	15,2	32,7
Bronquitis crònica	4,2	4,9	5,2	3,8	6,4	5,1	8,6	5,3	7,4	7,3
Migranya	6	13,5	5,1	11,2	3,7	13,1	5,1	15,7	7,4	15,6
Mal d'esquena (lumbar) crònic	17	25,9	13,3	28	13,3	26,5	17,4	31,5	14,5	35,4
Dolor cervical	12,7	30,9	10,8	28,5	12,5	26,5	17,2	34,2	14,5	38,3
Mala circulació	7,8	22,9	7,6	24,7	9,3	22,6	11	31,8	12,1	33,7
Morenes	5,7	6,1	7,2	7,7	5	6,4	5,1	9,8	9	11,8
Problemes nerviosos/depressions	6,8	13,2	5,4	11	8	15,5	11	19,3	13,5	24,1
Varices a les cames	5,1	17,1	4,3	24,7	5,3	17,2	7,1	25,7	6,1	26,7
Úlcera d'estómac o duodè	4,7	2,7	4,9	1	3,5	3,2	4,5	4,1	7,8	4,7
Problemes de visió	15,5	11,8	14,9	21	15,1	19,5	19,3	22,2	19,1	25,3

font: Enquesta de salut de Barcelona 2000

Taula B.5.6. Risc de mala salut mental segons el qüestionari de salut mental *General Health Questionnaire* (GHQ), per classe social i sexe, percentatges estandarditzats per edat. BCN, 15 anys o més.

		GHQ		Total
		Bona salut mental	Risc de mala salut mental	
Home	CS I	92,4	7,6	100
	CS II	88,8	11,2	100
	CS III	90,7	9,3	100
	CS IV	88,3	11,7	100
	CS V	85,1	14,9	100
Dona	CS I	89	11	100
	CS II	82,6	17,4	100
	CS III	85,3	14,7	100
	CS IV	81,1	18,9	100
	CS V	77,7	22,3	100

font: Enquesta de salut de Barcelona 2000

La pitjor qualitat de vida de les famílies dels obrers i treballadors dels serveis és reflecteix en la major abundància relativa de problemes de salut mental entre els seus membres i en la major necessitat de recórrer a l'ajut dels treballadors socials, malgrat aquest recurs és utilitzat només per una exigua minoria de la població barcelonina.

El sistema públic de salut cobreix a la practica totalitat de la població, però la doble cobertura pública i privada es força abundant a la ciutat. La cobertura privada però es força desigual, tant si ho mesurem en termes de renda disponible de les persones com

per classes socials. El tipus de cobertura més freqüent, després de la sanitat pública, és el que subministren les Mútues privades, però mentre que prop d'un 40% de les persones en una posició benestant gaudeixen d'aquest complement de protecció, només un 17% de les persones en situació de pobresa i precarietat ho gaudeixen. Es produeix així una desigualtat en l'accés a serveis sanitaris que mostra el seus efectes en la qualitat de l'atenció primària tal com és valorada pels propis ciutadans.

Taula B.5.7. Protecció social segons nivell de renda (en percentatges)	Any 2000		
	1r decil	2n decil	resta
Seguretat Social	99	98	98
Mútua obligatòria	2	5	10
Mútua privada	17	17	43
Altres cobertures	1	0	1
Cobertura sanitària pública	100	99	100

Font: EMB 2000

Les dades de l'Enquesta de Salut ens mostren com al voltant del 40% dels directius d'empreses mitjanes o grans i dels ocupats en professions que requereixen una titulació universitària de segon o tercer cicle tenen un metge de capçalera privat, mentre que a penes un 4% dels obrers i treballadors dels serveis en fan ús d'aquest recurs que no poden pagar. El resultat es palès en la major insatisfacció dels membres d'aquestes classes socials envers a l'atenció primària, no tant pel que fa a la competència professional del personal sanitari com per la comoditat i la qualitat del tracte. Els temps d'espera a les consultes superiors als 30 minuts són més freqüents.

Taula B.5.8. Satisfacció amb el metge/essa i el servei d'atenció primària, per classe social i sexe, valors estandarditzats per edat. BCN, persones de 15 anys o més que han visitat el metge/essa el darrer any i han contestat el qüestionari de satisfacció

		Satisfacció qualitats personals	Satisfacció competència professional	Satisfacció cost-comoditat	Satisfacció total
Home	CS I	71,98	62,38	62,7	65,69
	CS II	70,32	62,45	59,47	64,16
	CS III	69,64	62,15	60,22	63,99
	CS IV	67,48	60,7	57,59	62
	CS V	66,94	58,83	56,34	60,71
Dona	CS I	71,72	62	62,14	65,28
	CS II	71,54	62,32	61,61	65,19
	CS III	69,57	60,45	58,89	62,95
	CS IV	69,4	60,43	58,05	62,61
	CS V	68,21	59,16	56,86	61,4

font: Enquesta de salut de Barcelona 2000

Les pautes de la demanda sanitària son també desiguals entre classes socials. Els obrers i treballadors dels serveis tendeixen relativament més a sol·licitar els serveis dels metges de medicina general, els psiquiatres i els psicòlegs i, malgrat pateixen amb més freqüència problemes de visió i dolors en les articulacions, son dels que menys visiten als oculistes i els fisioterapeutes. Aquests especialistes, junt als dentistes, son més freqüentats pels directius i professionals amb titulació universitària.

Taula B.5.9. Professionals visitats el darrer any, per classe social, percentatges estandarditzats per edat. BCN

	CS I		CS II		CS III		CS IV		CS V	
	home	dona	home	dona	home	dona	home	dona	home	dona
Metge/essa de medicina general	46,7	56,9	52,1	54,7	50,8	62,4	55,5	64,6	53,6	66,4
Psiquiatre	2,9	3,9	2,2	4,8	2,7	4,4	2,9	4,7	8	5,2
Oculista	36,6	41,4	33,7	40,7	30,7	38,1	23,9	32	25	31
Dentista	47,6	48,3	37,8	45,8	37,7	42,3	29,3	36,3	25,9	30,3
Un altre metge/essa especialista	44	64,6	39,1	62,2	40,4	61,8	39,6	56,3	39,2	53,1
Fisioterapeuta	8,8	11,8	7	5,4	6,6	8,5	5,6	6,4	4,2	5,5
Psicòleg	1,6	3,8	1,9	3	1,9	3	3,3	4	4,8	6,9
Treballador/a social	0	0,1	0,2	0,5	0,3	0,8	1	1	2,2	1,5

A més les visites al metge amb caràcter preventiu son relativament menys freqüents entre els obrers i els treballadors dels serveis. Els inconvenients d'una atenció primària amb problemes d'eficàcia son palesos en la major preferència que manifesten els membres d'aquests grups ocupacionals per acudir als serveis d'urgències.

Taula B.5.10. Percentatge de visites al metge/essa per a algunes pràctiques preventives, per classe social i sexe, percentatges estandarditzats per edat. BCN

		Vacunació periòdica de la grip	Citologia periòdica
Home	CS I	17,7	
	CS II	19,8	
	CS III	17,4	
	CS IV	21	
	CS V	24,4	
Dona	CS I	17,5	64,8
	CS II	16,2	69,9
	CS III	17,3	64,8
	CS IV	21	56,6
	CS V	23	53,7

font: Enquesta de salut de Barcelona 2000

Taula B.5.11. Visita a un servei d'urgències el darrer any per classe social i sexe, percentatges estandarditzats per edat. BCN

Home	CS I	21,8
	CS II	23,6
	CS III	23,8
	CS IV	28,6
	CS V	25,4
Dona	CS I	24,3
	CS II	20,9
	CS III	23,5
	CS IV	27,5
	CS V	28,7

Font: Enquesta de salut de Barcelona 2000

6. HABITATGE

La possessió d'un habitatge en condicions és, segons Amartya Sen³⁷, un dels capitals que garanteix una trajectòria vital lliure de caure en l'exclusió. Dos dimensions són rellevants per tenir una idea de l'associació entre habitatge i desigualtat social: l'exclusió de l'habitatge, tant pel que fa a gaudir d'unes condicions d'habitabilitat dignes, com de la màxima exclusió possible que és representada per aquelles persones que han de viure al carrer, i la segregació residencial.

L'exclusió de l'habitatge

L'accessibilitat a l'habitatge en propietat a Barcelona s'està dificultant progressivament pel ràpid augment dels preus en aquest mercat. Aquesta tendència a l'alça ha estat contrarestada per una baixada progressiva dels tipus d'interès que ha moderat l'efecte dels preus sobre les condicions d'accés a la vivenda, però a la vegada ha estat un dels factors que ha promogut la inflació en aquest tipus d'actius.

L'augment generalitzat de la renda a la ciutat, representat a les taules següents pels valors de la Renda Familiar Disponible, també ha permès que l'esforç per a la compra d'un habitatge hagi crescut de manera moderada si el comparem amb la creixuda dels preus.

No obstant això, el cost de l'habitatge en els últims deu anys ha crescut gairebé un cent per cent i la renda familiar disponible un 70%. Aquests fets situen la ratio preu/renda en la pitjor situació de l'última dècada.

Taula B.6.1. Cost d'accés a l'habitatge de nova planta

	Preu de venda €	Renda Familiar Disponible ³⁸ €	Preu/RFD	Entrada		Finanç. Tipus d'interès	Esforç econòmic		
				€	s/RFD		Quota mensual €	en % RFD sense bonificacions fiscals	% RFD amb bonificacions fiscals
1991	157.742	21.561	7,32	47.322	2,19	16	1.738	96,7	86,7
1995	183.411	26.125	7,02	55.023	2,11	11	1.563	71,8	62,8
1996	166.318	27.267	6,10	41.580	1,52	9,5	1.385	61	52
1997	166.180	29.037	5,72	33.236	1,14	6,9	1.263	52,2	42,7
1998	175.796	30.772	5,71	26.369	0,86	5,7	1.306	50,9	41,8
1999	240.285	33.059	7,27	36.043	1,09	4,7	1.394	50,6	45,2
2000	268.111	35.757	7,50	40.217	1,12	5,8	1.696	56,9	51,9
2001	291.160	37.750	7,71	43.674	1,16	5,8	1.841	58,5	53,7

font: Barcelona economia, n. 50 desembre 2002.

³⁷ Sen, A. *Desarrollo y libertad*. Planeta 1999

³⁸ La renda familiar disponible es calcula a partir del cocient entre la renda bruta familiar disponible i la població, sent la renda bruta familiar el saldo entre els recursos i els usos estimats del compte de renda de les famílies

Taula B.6.2. Cost d'accés a l'habitatge de segona mà

	Preu de venda €	Renda Familiar Disponible €	Preu/RFD	Entrada		Finançamen t	Esforç econòmic		
				€	s/RFD		Tipus d'interès	Quota mensual €	en % RFD sense bonificacions fiscals
1991	81.436	21.561	3,78	24.431	1,13	16	897	49,9	39,9
1995	104.197	26.125	3,99	31.259	1,20	11	888	40,8	31,7
1996	103.772	27.267	3,81	25.943	0,95	9,5	864	38	29
1997	107.888	29.037	3,72	21.578	0,74	6,9	820	33,9	24,4
1998	134.963	30.772	4,39	20.244	0,66	5,7	1.003	39,1	30
1999	160.129	33.059	4,84	24.019	0,73	4,7	929	33,7	28,3
2000	173.146	35.757	4,84	25.972	0,73	5,8	1.095	36,8	31,7
2001	206.484	37.750	5,47	30.973	0,82	5,8	1.306	41,5	36,7

font: Barcelona economia, n. 50 desembre 2002

En canvi, degut a la baixada del tipus d'interès, la proporció de la quota mensual a pagar en relació amb la renda familiar es troba encara per sota dels valors de fa deu anys, encara que hagi registrat un augment des del 1998. S'ha produït doncs un increment de les facilitats per a l'endeutament que permet que el volum hipotecari concedit per a l'adquisició d'habitatge es situï en màxims històrics³⁹.

Així doncs cal destacar dos fets, en primer lloc la tendència al creixement de l'esforç per pagar la vivenda i, en segon lloc l'increment de l'endeutament, recordant que la capacitat d'endeutament depèn no només dels ingressos sinó també de la situació de les persones en el mercat laboral i que la tendència a la precarització d'aquest, sobretot entre per als joves, col·labora a posar traves en l'adquisició d'un habitatge.

Condicions de l'habitatge

La mala condició de l'habitatge està fortament relacionada amb la pobresa i la exclusió extrema. En una societat en la que cada cop gaudim de més comoditats a la vivenda, la manca d'alguns equipaments bàsics és un fenomen reservat a les persones més desfavorides. Com a mostra d'això veiem que col·lectius amb alt risc d'exclusió, tenen més probabilitat de viure en habitatges precaris.

³⁹ Barcelona economia, n. 50 desembre 2002

Taula B.6.3. Característiques de la vivenda de grups d'alt risc de pobresa, 1997

		Persones amb toxicomanies	Persones que es dediquen a la prostitució
Aigua (corrent, calenta i dutxa)	Les tres	62,7	73,8
Comoditats a la vivenda (rentadora, nevera, cuina)	Les tres	55,9	68,9
Problemes a la vivenda (goteres, humitat, mala ventilació, mala il·luminació, escletxes)	Cap problema	45,8	68,9
	Un problema	23,7	16,4
	Dos o més problemes	30,5	14,8
Presència d'insectes, rates o altres	mínim un problema	37,3	26,2

font: Salud y marginación social, Institut municipal de Salut Pública

Centrant-nos ara en el conjunt de la població, trobem que, segons l'enquesta de salut del 2000, encara resten a Barcelona persones que no disposen d'aigua calenta o de dutxa. En una altre nivell de precarietat menys intensa veiem que hi ha un 41,3% dels homes i un 43,2% de les dones enquestats que no disposen de calefacció i vora d'un 30 % que no tenen ascensor.

Un fet destacable és que, en tots els equipaments valorats, les dones gaudeixen de vivendes amb menys comoditats que els homes, mostrant un aspecte més de les desigualtats que es produeixen per raó de gènere.

Taula B.6.4. Equipaments per a la llar

	Home	Dona
No tenen dutxa o banyera	0,5	0,7
No tenen aigua calenta	0,9	1,1
No tenen calefacció	41,3	43,2
No tenen ascensor	28,5	29,4
No tenen rentadora	1,1	1,5
No tenen rentaplats	63,8	66,8
No tenen microones	33,6	37,1

font: enquesta de salut de Barcelona, 2000

En aquesta línia, si analitzem els problemes de les vivendes de les dones soles, podem observar una major incidència d'inconvenients que estan superats per a estrats molt amplis del conjunt de la població.

Taula B.6.5. Característiques de la vivenda de les dones soles, 1997

		Dones soles
Aigua (corrent, calenta i dutxa)	Les tres	76,7
Comoditats a la vivenda (rentadora, nevera, cuina)	Les tres	78,3
Problemes a la vivenda (goteres, humitat, mala ventilació, mala il·luminació, escletxes)	Cap problema	36,7
	Un problema	18,3
	Dos o més problemes	45
Presència d'insectes, rates o altres	mínim un problema	26,7

font: Salud y marginación social, Institut municipal de Salut Pública

La segregació territorial

En el quadre adjunt podem observar la distribució de la població barcelonina entre districtes atenent a la seva ocupació. Malgrat a tots els Districtes hi viuen persones de tota condició social l'elecció del lloc de residència està molt condicionada per la classe social a la qual hom pertany. Els directius, tècnics i professionals estan més presents als districtes de Gràcia, l'Eixample i, sobretot, a Sarrià – Sant Gervasi i les Corts. Obrers i treballadors dels serveis estan més presents als districtes de Nou Barris, Sant Andreu, Horta Guinardó i Sant Martí, mentre que Ciutat Vella mostra una concentració relativament més elevada de treballadors dels serveis i treballadors no qualificats.

Comparant aquesta distribució territorial de les ocupacions amb l'*Índex de capacitat econòmica de les famílies* elaborat per a cada Districte per l'Ajuntament de Barcelona, s'observa una elevada correlació entre els valors d'aquest índex i la presència de les ocupacions més significatives pel que fa a les desigualtats estudiades en aquest informe. La qual cosa avala la fiabilitat d'aquest índex com un indicador de desigualtat territorial.

Taula B.6.7. Correlacions entre renda estimada dels districtes i les categories ocupacionals dels seus residents

Ocupats segons professió. Any 1996		Districtes										correlació amb renda
Població de 16 anys i més	Barcelona	Ciutat Vella	Eixample	Sants-Mont.	Les Corts	Sarrià-S.G.	Gràcia	Horta-Guin.	Nou Barris	S. Andreu	S. Martí	
Directius	10,94	9,02	12,97	9,48	15,64	17,34	12,05	9,34	7,29	8,51	8,99	0,95
Tècnics i professionals	20,18	13,53	27,54	14,49	29,84	38,84	26,07	15,64	9,43	13,93	13,73	0,94
Tècnics i professionals de suport	26	20,23	28,94	27,14	27,56	23,82	28,52	24,83	21,32	26,84	26,62	0,34
Empleats administratius	5,87	6,02	5,38	6,45	4,67	3,42	5,64	6,22	6,73	6,7	6,75	-0,91
Treballadors de serveis i venedors de comerç	11,4	17,33	9,03	12,96	7,72	5,68	9,87	13,25	14,33	12,57	12,9	-0,96
Treballadors qualificats agric. i pesca	0,27	1,21	0,12	0,28	0,15	0,17	0,18	0,24	0,32	0,3	0,22	-0,57
Artesans i treballadors qualificats indústria i construcció	9,42	10,67	5,68	10,86	5,41	3,4	6,91	11,83	15,11	12,15	11,6	-0,85
Operadors d'instal·lacions i maquinaria	9,44	9,6	5,5	11,32	5,25	3,32	6,31	11,39	15,66	12,57	12,14	-0,80
Treballadors no qualificats	6,44	12,32	4,78	6,95	3,69	3,98	4,42	7,23	9,77	6,37	6,99	-0,82
FF.AA.	0,05	0,07	0,05	0,05	0,08	0,02	0,03	0,03	0,04	0,06	0,06	-0,26
Renda		62,7	114,4	86,1	138,8	162,7	101	91,7	77,4	88,8	86,9	

Fonts: Ocupats de l'IDESCAT: Base de dades inframunicipal. "Renda" de l'Índex de capacitat econòmica de les famílies 1996. Ajuntament de Barcelona

Fonts: Ocupats de l'IDESCAT. Base de dades inframunicipal. "Renda" de l'Índex de capacitat econòmica de les famílies 1996. Ajuntament de Barcelona

Persones sense sostre: màxima exclusió de l'habitatge

La pobresa extrema i les situacions de màxima exclusió social es materialitzen en la vida al carrer. En la detecció realitzada l'octubre del 2002 es van comptabilitzar als carrers de la ciutat de Barcelona 1.079 persones sense sostre.

D'aquests el 48% són persones que conviuen en el que s'han anomenat col·lectius amplis (grups de 5 o més persones sense llaços de parentiu), majoritàriament homes sols (93,7%) i immigrants (75,8%).

Un 31% són persones soles, en la seva majoria homes (85%), d'edats compreses entre els 42 i els 50 anys. Es caracteritzen per la seva fase més consolidada de desarrelament social. D'aquests entre un 20 i un 30% pareixen trastorns mentals severs i la meitat consumeix alcohol. Són predominantment autòctons (81,4%).

Un 10,5% de les persones sense sostre es mouen en grups reduïts, majoritàriament són homes (93%) d'entre 30 i 40 any en una fase de desarrelament social no tan avançada com les persones solitàries.

Un 5% de les persones que viuen al carrer pertanyen a famílies amb menors, un 53,8% de les quals són d'origen estranger, predominantment parelles joves d'origen portuguès, romanès o nord-africà, amb ingressos provinents de la venda de la Farola, la mendicitat i les campanyes agrícoles.

I l'últim 5% són menors d'edat no acompanyats, majoritàriament nord-africans sense suport familiar a Europa, encara que mantenen el contacte amb la família d'origen.

Pel que fa a la fase de desarrelament personal i social, es distingeixen tres estadis: la fase inicial, en la que es troben el 65% de les persones sense sostre de la ciutat, i en la qual les persones són al carrer per alguna circumstància puntual que els pot portar al risc d'iniciar un procés de desestructuració gradual.

La fase avançada, en la que trobem el 19% de les persones sense sostre de Barcelona, i en la que els afectats dormen al carrer de forma intermitent i en pensions quan disposen de recursos econòmics, mantenen certs hàbits d'higiene i cura personal i són usuaris de recursos dels serveis socials.

I la fase consolidada, en la que estan el 15,7% dels sense sostre. Són persones que porten força temps en situació d'indigència, han perdut els hàbits d'higiene, cura personal i treball, i normalment pateixen trastorns mentals i alcoholisme.

Distingim doncs dues cares del fenomen de les persones sense sostre. La dels immigrants econòmics sense ingressos que viuen al carrer esperant una oportunitat d'inserció i la dels individus autòctons en una situació de pobresa extrema i d'exclusió

social total. Són aquests últims els que es troben en una fase avançada de desarrelament personal i social. La seva situació pot estar molt relacionat amb la reforma psiquiàtrica que fa 16 anys va treure molts malalts dels hospitals portant-los a haver de viure sols i iniciar un procés de degradació personal que els ha portat al carrer⁴⁰. Aquest efecte de la citada reforma s'ha observat durant la dècada dels noranta en el conjunt de l'estat i ha tingut evidents repercussions també en la nostra ciutat⁴¹.

Taula B.6.6. Situació de les persones sense sostre a Barcelona

SITUACIÓ	Nombre de persones	%	% estrangers
menors immigrants no acompanyats	53	5	100
individus sols	334	31	18,6
grups reduïts	114	10,5	31,6
Famílies amb menors	58	5,5	53,8
Col·lectius amplis	520	48	75,8

Detecció realitzada l'octubre del 2002

⁴⁰ Desviat, M. (1996): *La Reforma Psiquiàtrica*. Madrid: Ediciones DOR S.L.

⁴¹ Drake, M. (1994): *Los sin techo en Europa y sus derechos*. Tercer informe del Observatorio Europeo de los Sin Techo. FEANTSA

Daly, M (1993): *Abandonado: Perfil la gente sin techo en Europa*. Segundo informe del Observatorio Europeo de los Sin Techo. FEANTSA

C. CONCLUSIONS

Augment de la precarietat econòmica malgrat el creixement de l'ocupació a la segona meitat dels 90

Entre l'any 1996 i el 2001 ha augmentat l'ocupació, especialment entre les dones, s'ha reduït la temporalitat dels joves i ha augmentat el sentiment de seguretat laboral dels treballadors. Tot i les dificultats per mesurar la pobresa de manera curada, hi ha indicis per pensar que a la segona meitat dels anys noranta s'ha produït un augment de les desigualtats socials a la ciutat, tot i la millora de l'ocupació i l'augment de la renda disponible agregada que va gaudir la ciutat en aquest període de creixement econòmic.

Aquesta major desigualtat ha tingut una distribució heterogènia que si be no ha fet augmentar de manera significativa la pobresa extrema, sí que ha fet créixer la precarietat econòmica. La banda més inferior de la distribució de la renda (el 10% més pobre de la ciutat) ha mantingut constant el seu diferencial envers la mediana de la distribució, de manera que en termes relatius era l'any 2000 tant pobre com ho era 5 anys abans. Hi ha però una pèrdua de renda relativa per part del grup de persones situades en el tercer decil de la distribució, la qual cosa significa que aquestes persones s'han acostat a una situació de precarietat relativa superior a la que tenien a la meitat dels anys noranta.

Entre els factors que hem pogut identificar com més estretament relacionats amb la pobresa i l'exclusió hi destaquen les ruptures familiars, el gènere i l'envelliment, però tots aquests factors estan molt associats amb d'altre que els hi dona certa connexió, la pertinença a alguna de les classes socials subordinades. La feminització de la pobresa ha augmentat. Per edat, els majors de 55 anys formen el gruix dels pobres i si considerem l'ocupació dels que treballen, el 70% dels pobres barcelonins són obrers, treballadors dels serveis, dependents i dones de fer feines.

Factors de risc i composició social dels exclosos

El risc d'exclusió no és el mateix a totes les societats avançades ni, a totes elles, l'exclusió es distribueix de la mateixa manera entre els seus membres. El risc que un ciutadà te d'estar en situació de pobresa és el resultat d'una conjunció de factors econòmics, polítics i demogràfics que no afecta a tots de la mateixa manera.

L'estructura i l'evolució dels mercats condicionen les oportunitats de les persones per accedir a recursos vitals com el treball, l'habitatge i la cultura. Des de la dimensió política, les estratègies dels grups polítics i la configuració de les institucions públiques afecten a les oportunitats vitals de les persones. Mitjançant regulacions dels mercats, les transferències en metàl·lic com ara les pensions de la Seguretat Social, les beques i les pensions no contributives, i mitjançant la prestació directa o subvencionada de serveis socials, estructuren les oportunitats que tenen els ciutadans per accedir a recursos bàsics.

Es prenent en consideració aquests condicionants del mercat i de l'estat, que les persones adopten estratègies familiars i de convivència que els hi permet viure d'acord amb els seus valors i que els hi condicionarà també el seu risc d'exclusió.

Ruptures familiars i classe social

La ruptura de la unitat de convivència augmenta de manera notable el risc de pobresa, per les dones i els menors d'edat sobretot. La presència encara força estesa d'un model de família on el marit és el sustentador principal i la dona es dedica principalment al treball domèstic, fa que en cas de separació o divorci sigui aquesta qui queda sense una font d'ingressos suficient no només per a mantenir el nivell de vida que havia assolit mentre convivia amb la seva parella, sinó per situar-se en molts casos per sobre del llindar de la pobresa. El mateix succeeix quan la ruptura familiar es produïda a causa de la mort del marit, un fet que incideix de manera notable entre les dones d'edat avançada. El risc de pobresa com a conseqüència de la ruptura familiar es especialment greu entre les dones que o bé tenen un nivell baix de credencials educatives, o mai han tingut una experiència laboral continuada. Si són joves tenen dificultats per trobar una ocupació ben remunerada, i si són majors de 64 anys no tindran cap altre font d'ingressos que la pensió de viduïtat, la major part de les vegades insuficient si el marit ha estat un treballador amb ingressos del treball baixos.

La inactivitat laboral és un risc clar de pobresa sobre tot quan hom té edat de treballar. Mentre que només 1 de cada 10 de les persones que treballen estan en situació de precarietat o pobresa econòmica, prop del 40% dels que no treballen són pobres o precaris. Convé no oblidar que entre aquest últim grup s'inclouen les mestresses de casa que comparteixen els ingressos d'un sustentador principal que són del tot insuficients. L'abandó del mercat de treball per a tenir cura dels infants o d'una persona gran dependent suposa a les dones una feixuga càrrega que no només li

afecta a la seva qualitat de vida personal sinó que incideix també a la qualitat de vida de tots els membres de la seva llar. La majoria de dones que han demanat una baixa voluntària a causa d'embaràs son pobres o precàries, la qual cosa vol dir que també ho son totes les persones amb les quals hi conviuen. La opció que ha permès a molts països europeus superar aquesta situació ha estat la promoció dels contractes a temps parcial, però en el nostre país aquesta opció és molt limitada i a més no garanteix una mínima seguretat econòmica a la llar, com ho demostra el fet que quasi el 30% de les persones que a Barcelona treballen a temps parcial son pobres o precàries.

Tot plegat ens indica que el factor decisiu per entendre la desigualtat econòmica i la pobresa és la classe social de pertinença. Son els obrers, els treballadors dels serveis i les seves famílies qui més risc de pobresa afronten. És entre aquestes classes socials on les ruptures familiars i la inactivitat laboral per causa de l'atur, una incapacitat o la jubilació poden tenir unes conseqüències més dramàtiques. També entre aquestes classes socials es pitjor l'estat de salut i, com comentarem amb més detall, major l'exclusió que tenen els seus fills dins el sistema educatiu.

En tant que moltes de les persones que emigren de països estrangers a la nostre ciutat estan obligades a ocupar llocs de treball precaris i mal remunerats a causa de la seva poca formació, situació d'irregularitat legal o a prejudicis locals, el risc de pobresa augmenta quan considerem la variable nacionalitat i aquesta està relacionada amb països en vies de desenvolupament o en transició. El risc de pobresa però no es tant una conseqüència immediata del país d'origen com de l'estructura del nostre mercat laboral amb una oferta de llocs de treball que no permeten una vida digna a qui els ocupa.

Joves i menors d'edat

La situació dels joves a la nostre ciutat pateix de patrons d'exclusió similars als d'altres grans ciutats espanyoles, sobre tot pel que fa a les dificultats d'aconseguir una feina estable i accedir a un habitatge que els hi permeti independitzar-se de la llar paterna. Aquest refugi en el domicili dels pares fa que les estimacions de joves en situació de pobresa sigui relativament baixa si les comparem amb les existents als països del Nord d'Europa, i, en el cas de famílies benestants, els hi permet continuar un cicle de formació que els hi beneficiarà en el futur. Aquesta avantatge no es tant acusada pels joves de classes treballadores que han patit l'exclusió en el sistema educatiu.

Un dels efectes més perniciosos de la pobresa econòmica són les conseqüències que té en la socialització i en les oportunitats futures dels menors d'edat. Si bé no podem estimar la quantitat de menors d'edat que viuen en llars pobres, sí que podem tenir una aproximació a les seves característiques sociodemogràfiques. La probabilitat de pobresa dels menors augmenta quan els seus progenitors són obrers o treballadors dels serveis i és encara més gran quan viuen en una llar monoparental. És per això preocupant que la baixa activitat laboral femenina entre les classes socials més desfavorides i la baixa remuneració de les dones d'aquestes classes que hi treballen és perllongui en el temps, com també ho és el fet de que augmenti el nombre d'embarassos entre les adolescents.

Són prou coneguts els efectes que té sobre la socialització dels infants la persistència de la pobresa crònica. Un dels més importants són les dificultats que molts d'ells tenen en l'aprofitament dels recursos educatius i que els condueix al fracàs escolar o a abandonar els estudis un cop acabat l'ensenyament obligatori limitant així les seves opcions laborals futures. L'elevada proporció d'alumnes que acaben l'ESO sense obtenir la graduació requerida ha de fer reflexionar a les autoritats públiques sobre la necessitat d'intervenir amb contundència per solucionar aquest problema. Un de cada quatre alumnes avaluats en acabar l'ESO no obtenen la graduació i aquesta xifra s'eleva fins al 36% en els centres públics on estudien majoritàriament els fills de les famílies amb menys recursos. Les dificultats que tenen aquests joves amb fracàs escolar per independitzar-se de la llar paterna i per tenir un futur laboral segur són notables a la nostra ciutat, menys d'una tercera part d'ells acaben obtenint una feina abans dels 20 anys, la qual cosa els obliga a estar inactius i sense cap mena d'ingressos.

Seria un error pensar que la resposta a aquesta situació correspon exclusivament a les autoritats educatives, els estudis més avançats sobre els factors que incideixen en la reducció de l'herència social entre generacions ens indiquen que en els estats, com Suècia i Dinamarca, on aquestes herències han tingut una reducció significativa, el resultat ha estat fruit d'una afortunada combinació entre l'escolarització generalitzada des dels primers anys d'edat, una política activa d'ocupació per les persones amb dificultats de inserció laboral i una política de rendes que assegurí l'estabilitat econòmica de les famílies més pobres. Per aconseguir avançar en aquesta línia caldrà un desenvolupament decidit dels serveis socials municipals i dels programes de

rendes mínimes en estreta col·laboració amb els departaments de treball i ensenyament.

Gènere

El risc de pobresa econòmica és més elevat per les dones que pels homes, un risc que es materialitza en una major proporció de dones entre les persones pobres i entre les llars beneficiàries del Programa Interdepartamental de Rendes Mínimes de Inserció. A més aquest risc ha crescut a la segona meitat dels anys 90 de manera que ha augmentat la feminització de la pobresa malgrat la ratio d'ocupació laboral femenina ha augmentat en els mateixos anys.

Davant aquesta dada aparentment paradoxal, augment de l'ocupació entre les dones a la vegada que també ho fa el seu risc de pobresa, caldria investigar possibles hipòtesis explicatives que, amb les dades disponibles no podem contrastar. La major proporció de dones pobres pot estar originada per un seguit de factors que caldria mesurar. Uns factors estarien relacionats amb l'estructura del mercat laboral i altres amb l'evolució de l'estructura demogràfica de la ciutat.

Un augment de la feminització de la pobresa podria estar causat per que les noves incorporacions femenines al mercat de treball correspondrien a dones amb baixa formació i amb poca o cap experiència laboral i que serien remunerades amb salaris insuficients per treure de la pobresa als membres de les seves llars i a elles mateixes. A favor d'aquesta interpretació apunta la dada de que la proporció de pobres que treballaven va augmentar entre els anys 1995 i el 2000. També caldria considerar la possibilitat de que l'augment de l'ocupació femenina hagués estat el resultat d'una caiguda en els ingressos provenint del treball dels marits, de manera que aquesta major activitat laboral femenina no servis per a compensar-la.

Altre raó explicativa podria ser un creixement de les situacions de risc originades en un augment de les ruptures familiars, be per una major incidència de les separacions i divorcis, be per un augment en la proporció de vídues insuficientment protegides per la Seguretat Social. Una hipòtesi aquesta, també força versemblant si considerem el creixent envelliment demogràfic de la ciutat i l'enorme presència de llars unipersonals i monoparentals entre els beneficiaris del PIRMI.

La feminització creixent de la pobresa a la nostre ciutat ha anat acompanyada d'un augment en les diferències de salut entre homes i dones i entre les dones mateixes, la qual cosa ens confirma que l'augment de l'activitat laboral femenina no ha anat acompanyada d'una millora en el benestar de les dones, sobre tot si aquestes son de classe treballadora.

Gent gran i persones amb disminució

Les persones grans tenen un risc elevat de pobresa econòmica i constitueixen el grup d'edat més nombrós entre els pobres de la ciutat, però també tenen un elevat risc d'aïllament social. Aquestes dificultats augmenten amb l'edat i afecten especialment a les dones. Les dones tenen una molt més elevada probabilitat de pobresa econòmica i una esperança de vida més llarga havent de patir amb més intensitat les discapacitats pròpies de l'edat molt avançada, després d'haver fet de cuidadores dels seus marits quan aquests han caigut en situació de dependència. El insuficient desenvolupament dels serveis d'atenció als dependents, tant a domicili com a centres residencials, fa que el gruix de l'atenció caigui sobre les famílies amb greus conseqüències sobre la salut i el benestar de les persones cuidadores. En aquest camp, les necessitats d'atenció son tant grans i la tendència a mig termini és tant creixent, que és molt difícil pensar que la seva cobertura pugui estar assolida només amb els pocs recursos municipals disponibles. Tard o d'hora es farà imprescindible que el govern central aboqui una major quantitat de recursos com ja ha passat a la majoria de països de la Unió Europea.

Aquests recursos no haurien d'anar adreçats només a les persones dependents d'edat avançada, no hem d'oblidar que a la nostre ciutat més de la meitat de les persones amb una disminució legalment reconeguda son menors de 65 anys i que segons l'Enquesta de Discapacitats efectuada per l'Institut Nacional d'Estadística a l'any 1999, quasi la meitat dels discapacitats dependents de l'ajut d'una tercera persona per efectuar les seves activitats quotidianes son també menors de 65 anys. En aquest sentit cal remarcar també l'extremadament baix nivell de cobertura que tenen els serveis adreçats a l'atenció dels malalts mentals a la nostre ciutat i que incideix en el nombre de persones sense sostre vivint als nostres carrers. Un tipus de malaltia que, de manera genèrica, afecta també amb més intensitat a les dones i als membres de les classes treballadores.

Malauradament no hem pogut obtenir dades fiables sobre les dificultats que tenen els disminuïts de la nostre ciutat en la seva integració laboral, però tot fa pensar que seguint la tònica de la resta del país no sigui especialment bona.

Insuficiències de la política social i laboral

Per últim volem destacar la insuficiència de les institucions de protecció social per reduir la pobresa. El fet de que les persones grans tinguin més risc de pobresa i siguin també el grup més nombrós entre els pobres, ens indica la insuficient protecció que el nostres sistemes de pensions i d'assistència social atorguen a les persones inactives, però també a les que volen treballar i no poden obtenir una ocupació. Es una dada preocupant i que mereix estudi el fet de que la proporció de sol·licituds denegades pel PIRMI augmenti quan també ho fan les demandes tramitades pels serveis socials municipals en els moments que l'atur és més alt. Si a això afegim la insuficient oferta de serveis públics substitutius del treball domèstic, com ara guarderies i serveis d'atenció a domicili per les persones dependents, i els baixos salaris que es paguen a les dones amb baix nivell d'estudis, entendrem millor perquè el risc de pobresa es tant elevat entre les famílies de classe treballadora i, especialment, entre les seves dones quan per alguna raó perden el sustent del marit.

ANNEX**ANÀLISI TERRITORIAL DEL PIRMI*****Ciutat Vella***

El tipus de llar més present entre els expedients de PIRMI de Ciutat Vella és la llar unipersonal. Un 53,75% dels expedients vigents de renda mínima corresponen a un titular que viu sol. D'altra banda, les llars monoparentals constitueixen un 24,75% de les perceptores.

Cal destacar que tot i la dificultat per establir la incidència de la PIRMI en cada tipus de llar (degut a la manca de dades sobre el nombre de llars de cada tipus per districtes), el nombre total de monoparentals és força inferior a les unipersonals i que, es pot esperar que, com per al conjunt de Barcelona, a Ciutat Vella el risc d'aquest tipus de llars de caure en situació de pobresa sigui encara més alt que el de les llars unipersonals.

Taula I. Tipus de llars titulars d'expedient a Ciutat Vella

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	% expedients	% beneficiaris
monoparental	221	559	292	24,75	34,44
nucli familiar	131	447	166	14,67	27,54
persona sola	480	480	0	53,75	29,57
persona sola amb N.C.	61	137	5	6,83	8,44
Total	893	1623	463	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

La franja d'edat més representada en el col·lectiu de titulars d'expedients de la PIRMI a Ciutat Vella és la que va dels 46 als 59 anys. Un 42,67% dels titulars dels expedients se situen en aquesta franja etària.

Per sexes, cal remarcar que mentre en les franges inferiors (fins a 45 anys) la majoria dels titulars són dones, en les superiors (de 46 en endavant) passen a ser homes. No obstant això, són les dones les titulars del 56,1% dels expedients.

Taula II Sexe i edat dels titulars dels expedients de PIRMI a Ciutat Vella

	home	dona	total
0- 25	0,26	6,39	3,70
26- 35	5,87	22,16	15,01
36- 46	18,11	24,35	21,61
46- 59	51,28	35,93	42,67
60 i més	24,49	11,18	17,02
Tots	100,00	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

El 18,27% dels titulars dels expedients de PIRMI del districte són de nacionalitat estrangera, essent els més nombrosos els nord- africans que en constitueixen un 11,10%. Cal destacar que aquest onze per cent dels expedients afecta a un 15,48% dels beneficiaris de la renda mínima al Ciutat Vella.

Un altre col·lectiu a destacar és el dels llatino- americans, que són titulars del 3,81% dels expedients i constitueixen un 4,15% dels beneficiaris.

Del tamany de les llars pobres podem dir que, seguint la línia del conjunt de la ciutat, són les d'origen asiàtic les més nombroses, amb 3,5 beneficiaris per cada expedient, seguides de les d'origen nord-africà, amb 2,5 beneficiaris per expedient.

Taula III Procedència dels titulars dels expedients de PIRMI a Ciutat Vella

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	Beneficiari s/expedients	% expedients	% beneficiaris
Espanya	729	1220	290	1,67	81,73	75,54
UE	12	19	5	1,58	1,35	1,18
Europa no UE	3	12	6	4,00	0,34	0,74
Àfrica Nord	99	250	111	2,53	11,10	15,48
Àfrica Sub-sahariana central	2	4	1	2,00	0,22	0,25
Nord- Amèrica	1	1	0	1,00	0,11	0,06
Llatino- Amèrica	34	67	24	1,97	3,81	4,15
Àsia	12	42	24	3,50	1,35	2,60
Total	892	1615	461	1,81	100,00	100,00

*els apàtrides no s'han considerat en aquesta taula

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Eixample

El tipus de llar majoritària entre les perceptores de la RMI és la llar unipersonal. Mentre que per al conjunt de la ciutat aquestes llars són un 46,9% del total de perceptores, per al districte de l'Eixample en constitueixen un 56,97%.

També les llars monoparentals constitueixen una alta proporció de les llars perceptores de la renda mínima tot i que més baixa a l'Eixample que al conjunt de la ciutat (24,85 versus 27,78%).

Taula IV Tipus de llars titulars d'expedient de PIRMI al districte de l'Eixample

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	% expedients	% beneficiaris
monoparental	82	205	95	24,85	37,96
nucli familiar	31	89	24	9,39	16,48
persona sola	188	188	0	56,97	34,81
persona sola amb N.C.	29	58	0	8,79	10,74
Total	330	540	119	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Per gènere veiem que, en conjunt la pobresa a l'Eixample està més feminitzada que al conjunt de la ciutat, doncs un 63% dels titulars de la PIRMI són dones en aquest districte per un 51% en el conjunt de la ciutat.

Per a totes les franges d'edat és més alta la presència de dones que d'homes, concentrant-se la majoria d'elles en el grup etari que va dels 46 als 59 anys.

Per als homes, és també aquesta franja etària la que més proporció de perceptors de pirmi concentra.

Taula V Sexe i edat dels titulars dels expedients de PIRMI a l'Eixample

	home	dona	total
0- 25	0,00	2,88	1,82
26- 35	8,20	12,50	10,91
36- 46	25,41	24,04	24,55
46- 59	40,16	39,42	39,70
60 i més	26,23	21,15	23,03
Tots	100,00	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

En aquest districte, el 20% dels titulars d'una PIRMI són de nacionalitat estrangera. La majoria d'ells són llatino- americans, que constitueixen un 9,39% del conjunt dels titulars dels expedients en vigor. Un 5,45% són nord- africans i un 3,33% europeus (de països de la UE).

El major tamany mig de les llars immigrants en situació de pobresa provoca que, si ens fixem en la proporció de beneficiaris, els llatinoamericans i els nord-africans tinguin.

una presència individual encara més marcada (són un 11,48% i un 8,33% dels beneficiaris respectivament).

Taula VI Procedència dels titulars dels expedients de PIRMI al districte de l'Eixample

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	Beneficiari s/expedients	% expedients	% beneficiaris
Espanya	264	397	65	1,50	80,00	73,52
UE	11	21	7	1,91	3,33	3,89
Europa no UE	0	0	0		0,00	0,00
Àfrica Nord	18	45	16	2,50	5,45	8,33
Àfrica Sub-sahariana i central	3	6	3	2,00	0,91	1,11
Nord- Amèrica	1	3	1	3,00	0,30	0,56
Llatino- Amèrica	31	62	24	2,00	9,39	11,48
Àsia	2	6	3	3,00	0,61	1,11
Total	330	540	119	1,64	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Sants- Montjuïc

Les llars més representades són les unipersonals, tot i que un 28% de les llars perceptores són monoparentals.

El grau de feminització del programa és superior al de la mitja de Barcelona . El 61,6% dels titulars dels expedients són dones i el nombre de dones és superior al dels homes per a totes les franges etàries.

Entre els homes, el 42,86% dels titulars tenen entre 46 i 59 anys, mentre que les dones estan distribuïdes força uniformement en les cohorts que van dels 26 als 60 anys.

Taula VII Tipus de llars titulars d'expedient del PIRMI a Sants-Montjuïc

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	% expedients	% beneficiaris
monoparental	92	263	150	28,05	34,07
nucli familiar	85	331	136	25,91	42,88
persona sola	129	129	0	39,33	16,71
persona sola amb N.C.	22	49	2	6,71	6,35
Total	328	772	288	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

El perfil de les nacionalitats dels perceptors de la RMI de Sants- Montjuïc és bastant similar al del conjunt de la ciutat. Tot i que la proporció d'estrangers és menor (10,77% dels titulars i 14,38% dels beneficiaris, en front del 15% i el 18% per a Barcelona.) la distribució per nacionalitats s'hi assembla considerablement remarcant que els més representats són els nord- africans seguits dels llatino- americans.

Taula VIII Procedència dels titulars dels expedients del PIRMI a Sants- Montjuïc

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	Beneficiari s/expedients	% expedients	% beneficiaris
Espanya	293	661	238	2,26	89,33	85,62
UE	1	2	0	2,00	0,30	0,26
Europa no UE	4	14	7	3,50	0,45	1,81
Àfrica Nord	17	58	25	3,41	5,18	7,51
Àfrica Sub-sahariana central	3	11	7	3,67	0,91	1,42
Nord- Amèrica	0	0	0		0,00	0,00
Llatino- Amèrica	7	16	5	2,29	2,13	2,07
Àsia	3	10	6	3,33	0,91	1,30
Total	328	772	288	2,35	99,23	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Les Corts

Es tracta del districte que, juntament amb Sarrià-Sant Gervasi, té una proporció de població cobrant la RMI inferior. Només un 0,13% dels ciutadans empadronats a Les Corts reben aquesta prestació i tan sols hi ha 67 expedients oberts en el districte.

D'aquests expedients el 13,43% corresponents a titulars estrangers que en nombres absoluts són nou expedients i que, per aquesta raó, no en comentarem les procedències ni parlarem de proporcions.

Un fet que si cal remarcar és que més de la meitat dels expedients oberts corresponen a llars monoparentals, la qual cosa escapa a la pauta de la ciutat de Barcelona de manera molt destacada.

Per gèneres i per edats només constatem que existeix una feminització del PIRMI tot i que no difereix en excés de la estructura de la ciutat.

Sarrià- Sant Gervasi

En aquest districte, com a Les Corts, la incidència de la RMI és molt baixa. Tan sols perceben la prestació un 0,13% dels ciutadans que hi estan empadronats.

Dels 84 expedients vigents n'hi ha 13 que corresponen a estrangers, mentre que els titulars dels altres 71 són de nacionalitat Espanyola.

El 60% de les llars beneficiàries de la renda mínima són unipersonals i la feminització del programa és lleu (un 54,8% dels titulars són dones).

Per edats, al voltant del 45% dels perceptors són de la franja etària anterior a l'edat de jubilació tant homes com dones.

Gràcia

La distribució de les PIRMI per tipus de llar, segueix un patró força similar al de la resta de districtes, essent les llars unipersonals les més representades entre les perceptores de PIRMI, seguides de les monoparentals, en unes proporcions que poc difereixen de les del conjunt de la ciutat.

Taula IX Tipus de llars titulars d'expedient de PIRMI a Gràcia

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	% expedients	% beneficiaris
monoparental	77	198	88	29,28	38,45
nucli familiar	49	154	48	18,63	29,90
persona sola	114	114	0	43,35	22,14
persona sola amb N.C.	23	49	1	8,75	9,51
Total	263	515	137	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Pel que fa al gènere dels titulars, Gràcia és un districte amb una pobresa especialment feminitzada. Un 67% dels expedients són de titularitat femenina. Per edats, la distribució de la població titular és molt similar a la del conjunt de la ciutat sent el grup etari que va dels 46 als 59 anys el més afectat.

En el cas dels homes, les edats dels titulars dels expedients són sensiblement més joves que per a la resta de la ciutat, amb una major incidència en la franja etària que va dels 36 als 46 anys.

Taula X Sexe i edat dels titulars dels expedients del PIRMI a Gràcia

	home	dona	total
0- 25	2,30	3,98	3,42
26- 35	11,49	19,89	17,11
36- 46	33,33	28,98	30,42
46- 59	35,63	34,09	34,60
60 i més	17,24	13,07	14,45
Tots	100,00	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

La proporció de perceptors de la renda mínima estrangers és, en aquest districte, menor que per al conjunt de la ciutat. Un 16'7% dels titulars dels expedients és de nacionalitat no espanyola (en front del 18,27% per a Barcelona).

Els estrangers amb una presència més important en els expedients de la RMI són els llatino- americans (6,46% del total de llars perceptores), seguits dels nord africans (2,66%), que en aquest districte tenen una presència entre el col·lectiu en precari força escassa comparat amb la resta de la ciutat.

Taula XI Procedència dels titulars dels expedients de PIRMI a Gràcia

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	Beneficiari a s/expedients	% expedients	% beneficiaris
Espanya	231	429	101	1,86	87,83	83,30
UE	2	6	2	3,00	0,76	1,17
Europa no UE	3	8	3	2,67	0,34	1,55
Àfrica Nord	7	21	10	3,00	2,66	4,08
Àfrica Sub-sahariana central	0	0	0		0,00	0,00
Nord- Amèrica	0	0	0		0,00	0,00
Llatino- Amèrica	17	47	21	2,76	6,46	9,13
Àsia	3	4	0	1,33	1,14	0,78
Total	263	515	137	1,96	99,20	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Horta- Guinardó

El tipus de llars que reben la RMI a Horta és majoritàriament unipersonal, encara que en aquest districte la proporció de rendes mínimes dirigides a llars monoparentals és especialment alta. Gairebé un 36% dels expedients corresponen a aquesta categoria (un 28% en el conjunt de la ciutat).

Taula XII Tipus de llars titulars d'expedient de PIRMI a Horta

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	% expedients	% beneficiaris
monoparental	83	203	96	35,78	45,52
nucli familiar	31	107	38	13,36	23,99
persona sola	103	103	0	44,40	23,09
persona sola amb N.C.	15	33	0	6,47	7,40
Total	232	446	134	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Com es d'esperar a la vista de la alta proporció de llars monoparentals entre els perceptors de la renda mínima, la feminització de la pobresa a Horta és especialment important. Un 67,67% dels titulars dels expedients són dones i la única franja etària en la que hi ha més homes que dones rebent la prestació és la dels 60 anys en endavant.

Taula XIII Sexe i edat dels titulars dels expedients del PIRMI a Horta

	home	dona	total
0- 25	0,00	100,00	100
26- 35	22,22	77,78	100
36- 46	29,41	70,59	100
46- 59	34,94	65,06	100
60 i més	51,61	48,39	100
Tots	32,33	67,67	100

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Taula XIV Sexe i edat dels titulars dels expedients del PIRMI a Horta

	home	dona	total
0- 25	0,00	3,18	2,16
26- 35	13,33	22,29	19,40
36- 46	26,67	30,57	29,31
46- 59	38,67	34,39	35,78
60 i més	21,33	9,55	13,36
Tots	100,00	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

La proporció de llars d'origen estranger titulars d'una RMI a Horta- Guinardó és més baixa que a la resta de la ciutat. Un 13,79 % de les llars i un 10,96% dels beneficiaris no són de nacionalitat espanyola (per a Barcelona aquests percentatges són 15 y 18,27% respectivament).

L'origen d'aquests estrangers és majoritàriament llatino- americà, encara que també hi ha una petita presència de nord-africans entre els perceptors de la renda mínima.

Taula XV Procedència dels titulars dels expedients de PIRMI a Horta

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	Beneficiari s/expedients	% expedients	% beneficiaris
Espanya	200	382	114	1,91	86,21	89,04
UE	3	4	0	1,33	1,29	0,93
Europa no UE	4	8	3	2,00	0,45	1,86
Àfrica Nord	6	14	4	2,33	2,59	3,26
Àfrica Sub-sahariana i central	3	3	0	1,00	1,29	0,70
Nord- Amèrica	0	0	0		0,00	0,00
Llatino- Amèrica	14	13	12	0,93	6,03	3,03
Àsia	2	5	1	2,50	0,86	1,17
Total	232	429	134	1,85	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Nou Barris

Al districte de Nou Barris la presència d'estrangers entre la població titular de la RMI és força inferior a la de la resta de la ciutat. Només un 10% de les llars perceptores i un 11,6% dels beneficiaris són immigrants.

El fenomen més destacable d'aquest districte és la gran incidència de la monoparentalitat entre les llars perceptores de la renda mínima. Són un 35% dels titulars dels expedients els que formen part d'aquestes llars. També destaca l'alta proporció de nuclis familiars que es troben en situació de rebre la prestació de la RMI.

Taula XVI Tipologia de les llars perceptores del PIRMI a Nou Barris

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	% expedients	% beneficiaris
monoparental	94	250	141	35,07	37,20
nucli familiar	78	306	131	29,10	45,54
persona sola	82	82	0	30,60	12,20
persona sola amb N.C.	14	34	1	5,22	5,06
Total	268	672	273	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Aquesta dada es pot vincular amb dos fets que caracteritzen la pobresa d'aquest districte. Per una banda la importantíssima feminització del programa de RMI, ja que en totes les franges etàries són majoria les dones. I per l'altra, l'alta incidència de la renda mínima en edats joves, especialment entre les dones.

Taula XVII Sexe i edat dels titulars dels expedients a Nou Barris

	home	dona	total
0- 25	0,00	100,00	100
26- 35	18,18	81,82	100
36- 46	22,86	77,14	100
46- 59	33,78	66,22	100
60 i més	40,54	59,46	100
Tots	25,37	74,63	100

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Taula XVIII Sexe i edat dels titulars dels expedients a Nou Barris

	home	dona	total
0- 25	0,00	10,50	7,84
26- 35	17,65	27,00	24,63
36- 46	23,53	27,00	26,12
46- 59	36,76	24,50	27,61
60 i més	22,06	11,00	13,81
Tots	100,00	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Sant Andreu

El perfil de les llars perceptores de la RMI a Sant Andreu és força similar al de Nou Barris, tot i la menor incidència del programa en aquest districte.

La distribució familiar de la PIRMI es distancia de la vista global de la ciutat, ja que a Sant Andreu perden rellevància les persones soles en favor de les famílies monoparentals i els nuclis familiars.

Igual que a Nou Barris, això va acompanyat d'una especial feminització de la renda mínima i d'un perfil més jove dels titulars, especialment les dones.

Taula XIX Tipus de llars titulars d'expedient del PIRMI a Sant Andreu

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	% expedients	% beneficiaris
monoparental	54	156	91	29,67	32,77
nucli familiar	50	216	102	27,47	45,38
persona sola	59	59	0	32,42	12,39
persona sola amb N.C.	19	45	4	10,44	9,45
Total	182	476	197	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Taula XX Sexe i edat dels titulars dels expedients del PIRMI a Sant Andreu

	home	dona	total
0- 25	16,67	83,33	100
26- 35	25,58	74,42	100
36- 46	37,25	62,75	100
46- 59	46,30	53,70	100
60 i més	36,36	63,64	100
Tots	35,71	64,29	100

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Taula XI Sexe i edat dels titulars dels expedients del PIRMI a Sant Andreu

	home	dona	total
0- 25	3,08	8,55	6,59
26- 35	16,92	27,35	23,63
36- 46	29,23	27,35	28,02
46- 59	38,46	24,79	29,67
60 i més	12,31	11,97	12,09
Tots	100,00	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

El 12,9% dels titulars i el 13,66% dels beneficiaris són estrangers, dels quals la majoria són Nord- Africans. No es tracta per tant d'un districte amb especial rellevància de la població estrangera dins els programes anti-pobresa (sempre en relació amb el conjunt de la ciutat).

Sant Martí

Cal destacar també en aquest districte, la forta presència de les llars monoparentals i dels nuclis familiars entre les perceptores de la prestació. Fenomen que també aquí ve acompanyat per una feminització molt important de la pobresa i per la major joventut relativa dels titulars de les prestacions.

La franja etària més representada entre les dones és la que va dels 36 als 46 anys. Es pot deduir, per tant, una forta incidència de la pobresa en les llars monoparentals producte d'una separació.

Taula XXII Tipus de llars titulars d'expedient del PIRMI

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	% expedients	% beneficiaris
monoparental	136	385	212	31,92	38,65
nucli familiar	94	372	168	22,07	37,35
persona sola	160	160	0	37,56	16,06
persona sola amb N.C.	36	79	4	8,45	7,93
Total	426	996	384	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Taula XXIII Sexe i edat dels titulars dels expedients del PIRMI a Sant Martí

	home	dona	total
0- 25	4,13	5,90	5,40
26- 35	9,09	20,00	16,90
36- 46	27,27	34,10	32,16
46- 59	43,80	28,20	32,63
60 i més	15,70	11,80	12,91
Tots	100,00	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya

Pel que fa a la distribució de la RMI per nacionalitat, la proporció de titulars d'expedients de procedència estrangera és del 12,68% i la proporció de beneficiaris del 14,36%. El col·lectiu més representat és el dels Nord- Africans que representen un 6,93% dels beneficiaris i el 6,34% dels titulars d'expedient del districte.

Taula XIV Procedència dels titulars dels expedients del PIRMI a Sant Martí

	nombre d'expedients	nombre de beneficiaris	nombre de fills a càrrec	Beneficiaris/e expedients	% expedients	% beneficiaris
Espanya	372	853	321	2,29	87,32	85,64
UE	11	38	18	3,45	2,58	3,82
Europa no UE	0	0	0		0,00	0,00
Àfrica Nord	27	69	31	2,56	6,34	6,93
Àfrica Sub-sahariana i central	3	4	0	1,33	0,70	0,40
Nord-Amèrica	0	0	0		0,00	0,00
Llatino-Amèrica	13	32	14	2,46	3,05	3,21
Àsia	0	0	0		0,00	0,00
Total	426	996	384	2,34	100,00	100,00

font: elaboració pròpia a partir de la base de dades de la RMI de la Generalitat de Catalunya